

STUDII ȘTIINȚIFICE ACTUALE
UN DEMERS ACADEMIC INTERDISCIPLINAR
Culegere de articole științifice

CURRENT SCIENTIFIC STUDIES
AN INTERDISCIPLINARY
ACADEMIC APPROACH
Collection of scientific articles

**STUDII ȘTIINȚIFICE ACTUALE
UN DEMERS ACADEMIC
INTERDISCIPLINAR**

Culegere de articole științifice

**CURRENT SCIENTIFIC STUDIES
AN INTERDISCIPLINARY
ACADEMIC APPROACH**

Collection of scientific articles

Coordonator de culegere/ Editor:

Ludmila Braniște (Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași)

Referenți științifici/ Reviewers:

Gina Nimigean (Universitatea *Macedonia* din Salonic /
Institutul Limbii Române [București] / Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași)

Ivana Ivanić (Universitatea din Novi Sad)

Tudor Braniște (Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie *Nicolae Testemițanu*)

Aliona Luca (Universitatea de Stat din Moldova)

Ioana-Iulia Olaru (Universitatea de Arte *George Enescu* din Iași)

Ecaterina Lungu (Universitatea *Dunărea de Jos* din Galați &
Universitatea Pedagogică de Stat *I. Creangă* din Chișinău)

Vasile Tudor (Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași)

Cristina-Valentina Dafinoiu (Universitatea *Ovidius* din Constanța)

Referenți pentru limbi străine/ Reviewers for foreign languages:

Arina Chirilă (Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași)

Ioana Ciobanu (Universitatea *Alexandru Ioan Cuza* din Iași)

Ema Durić (Universitatea din Novi Sad)

Descrierea CIP a camerei Naționale a Cărții a Republicii Moldova

Studii științifice actuale : un demers academic interdisciplinar : Culegere de articole științifice = Current scientific studies an interdisciplinary academic approach : Collection of scientific articles / coordonator: Ludmila Braniște ; referenți științifici: Gina Nimigean [et al.]. – Chișinău : Pontos, 2024. – 284 p.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Texte : lb. rom., engl., sârbă. – Rez.: lb. engl. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-72-898-0 (PDF).

082=135.1=111=163.41

S 93

*Imaginea copertei: reproducere după pictura
Matinalia a artistului plastic Cezar Secrieru*

CUPRINS

Cuvânt înainte	5
Lingvistică teoretică și aplicată NEOLOGISMELE CA MIJLOC DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI (<i>Georgiana-Anamaria SĂLĂGEAN</i>).....	11
THE SEMANTIC MECHANISM OF EUPHEMIZATION IN RUSSIAN AND ENGLISH IDIOMS (<i>Liudmila V. PARAHONCO</i>).....	19
Repere literare ROMANUL „CATILINAR” CA STARE DE EXISTENȚĂ (<i>Ludmila BRANIȘTE</i>).....	41
VASILE VOICULESCU: GAMES AND LIMITS (<i>Gina NIMIGEAN</i>).....	57
Învățare și operaționalizare în era digitală STUDENT CONSULTING – AN IMPORTANT FORM OF LEARNING ACTIVITY IN HIGHER INSTITUTIONS (<i>Natalia NASTAS</i>) .	69
ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR CONTEMPORAN: TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE (<i>Ecaterina AMELICICHIN, Mariana GÎDEI, Ecaterina LUNGU</i>).....	77
Didactică: învățarea limbilor străine VOCABULARUL ACTIV ȘI PASIV – PREMISE TEORETICE (<i>Arina CHIRILĂ</i>).....	87
ASPECTE PRIVIND DISCIPLINA LIMBAJ SPECIALIZAT: ȘTIINȚE SOCIALE LA ANUL PREGĂTITOR (<i>Adela DRĂUCEAN</i>).....	95
Comunicare: tendințe inovatoare și tehnologii INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN HR MANAGEMENT (<i>Irina KLIMENKO, Raisa LAPUSIN</i>).....	105
MANAGING TEAMS IN A REMOTE WORLD: HOW TO MAINTAIN PRODUCTIVITY AND MOTIVATION FROM A DISTANCE (<i>Elena ROBU</i>).....	115
A COMPARATIVE ANALYSIS OF MACHINE LEARNING ALGORITHMS FOR TEXT ANALYSIS (<i>Liudmila PARAHONCO,</i> <i>Alexandr PARAHONCO</i>).....	133

Terapie: medicină și societate

MOARTEA CARDIOMIOCITARĂ: NECROTICĂ,
APOPTOTICĂ SAU AMBELE? (*Tudor BRANIȘTE, Andrei BRANIȘTE*)..... 151

ISTORIJAT FITOTERAPIJE SA FOKUSOM NA AKTUELNU
RUDERALNU FLORU NOVOG SADA
I NJEN POTENCIJAL (*Jelena JANJIC*)..... 163

Politică și societate

PARTICIPAREA LA VOT – ELEMENTUL-CHEIE
AL CULTURII DEMOCRATICE
ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ (*Viorica CALUGHER*) 181

Istorie culturală

THE GERMAN CULTURE IN ROMANIA (*Mihaela HRISTEA*) 193

DIVERSITATEA ȘI MULTICULTURALISMUL
ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE (*Lilia CANȚÎR*) 207

Religie și literatură veche

SCRIS ȘI SACRAMENT: LEGĂTURA DINTRE
LITERATURA ROMÂNĂ ȘI RELIGIE
ÎN SECOLUL AL XVI-LEA (*Ioana CIOBANU*) 223

Istoria artei

PALEOLITICUL SUPERIOR: PROBLEME GENERALE
ALE ÎNCEPUTURILOR ARTEI (*Ioana-Iulia OLARU*) 237

Arte vizuale

TEHNOLOGIA ÎN ARTĂ,
OPORTUNITĂȚI ȘI LIMITE (*Vasile TUDOR*)..... 257

Economie

THE IMPORTANCE OF FINANCIAL-ACCOUNTING
INFORMATION IN MAKING
QUALITATIVE DECISIONS (*Ludmila TIMOTIN, Angela CÎȘLARU*)..... 271

CUVÂNT ÎNAINTE

Această *Culegere de articole științifice* își propune să ofere cititorilor interesați o perspectivă nouă asupra unor aspecte esențiale ale patrimoniului cultural și intelectual. Conținutul reunește abordări interdisciplinare care explorează conexiunea dintre ființa umană, natura înconjurătoare și universul interior. Relația dintre om și mediul său evidențiază atât dependența resurselor planetei, cât și rolul integrării omului în armonia cosmică. Prin această prismă, lucrarea devine un instrument valoros pentru înțelegerea relației complexe dintre individ și lumea din jurul său.

Cercetarea științifică rămâne un motor esențial al progresului global, oferind descoperiri și soluții inovatoare. Ea contribuie direct la îmbunătățirea calității vieții, la utilizarea mai eficientă a resurselor naturale și umane și la răspunsuri adaptate provocărilor contemporane. În plus, cercetarea favorizează o conviețuire mai armonioasă și sprijină dezvoltarea biologică, socială și culturală. Prin capacitatea sa de a transforma înțelegerea fenomenelor naturale și sociale, devine un fundament esențial pentru construirea unui viitor sustenabil și echilibrat.

Schimbul internațional de cunoștințe și colaborarea dintre cercetători oferă o platformă pentru soluționarea dilemelor complexe și avansarea în toate domeniile vieții. Acest tip de cooperare promovează dialogul interdisciplinar și permite accesul la idei și soluții inovatoare pentru dificultățile cotidiene. În contextul curent, volumul reunește contribuții dedicate investigării unor domenii cheie, integrându-se în dinamica cercetării globale. Totodată, creează un spațiu pentru schimburi intelectuale, reflectând dinamicile din diverse sfere ale existenței umane.

Ludmila Braniște

Foreword

This *Collection of scientific articles* aims to offer interested readers a fresh perspective on key aspects of cultural and intellectual heritage. The content brings together interdisciplinary approaches that explore the connection between the human being, the surrounding nature and the inner universe. The relationship between man and his environment emphasizes both the dependence of the planet's resources and the role of human integration into cosmic harmony. Through this prism, the work becomes a valuable tool for understanding the complex relationship between the individual and the world around him.

Scientific research remains a key driver of global progress, providing innovative discoveries and solutions. It contributes directly to improved quality of life, more efficient use of natural and human resources, and tailored responses to contemporary challenges. In addition, research fosters more harmonious coexistence and supports biological, social and cultural development. Through its capacity to transform our understanding of natural and social phenomena, it becomes an essential foundation for building a sustainable and balanced future.

The international exchange of knowledge and collaboration between researchers provides a platform for solving complex dilemmas and advancing all areas of life. Such cooperation promotes interdisciplinary dialog and provides access to innovative ideas and solutions to everyday challenges. In this context, the present volume brings together contributions dedicated to the investigation of key areas, integrating into the dynamics of global research. At the same time, it creates a space for intellectual exchange, reflecting the dynamics of various spheres of human existence.

Ludmila Braniște

Motto:

Ad meliora et ad maiora semper

LINGVISTICĂ TEORETICĂ
ȘI APLICATĂ

NEOLOGISMELE CA MIJLOC DE ÎMBOGĂȚIRE A VOCABULARULUI

Georgiana-Anamaria SĂLĂGEAN
Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca

Abstract. *Neologisms represent an external means of enriching vocabulary. They have become popular around the XIXth century and have been widely used since then by speakers, either correctly, or erroneously. Regarding the concept of neologism, there are several approaches that converge to a definition and a classification that will be presented in this paper.*

Keywords. *Neologisms, borrowings, innovations, styles, update, terminology.*

Vocabularul limbii române a început să se îmbogățească odată cu împrumutul de neologisme din limba latină. În cadrul discuției despre neologismele latino-romanice, Gavril Istrate atrage atenția asupra faptului că momentul în care limba română a reușit să preia cuvinte și din alte limbi, în afară de latină, a fost în jurul epocii moderne. (Istrate 1977-1978: 1)

În lucrarea sa, „Neologismele limbii române, între tradiție, modernitate și actualitate”, Cristian Moroianu discută conceptul de neologism. Sunt considerate ca fiind neologisme în lingvistica românească acele împrumuturi moderne, fie din latină, fie din limbi occidentale. Mai mult, creațiile interne de la respectivele limbi și calcurile lingvistice realizate după diverse modele culte se regăsesc, de asemenea, sub sfera neologismelor. (Moroianu 2003: 1)

În cadrul discuției despre neologisme ca fenomen curent intercultural, Ana-Maria Botezatu-Tiliță susține că neologismul este un concept dificil de definit. Autoarea determină proveniența termenului, neo însemnând nou, iar logos, cuvânt. (Botezatu-Tiliță 2019: 1079) Astfel, oferim o definiție simplă, din care să reiasă că un neologism este un cuvânt nou sau este un sens nou oferit unui cuvânt. Însă, după cum vom vedea, termenul „neologism” și „cuvântul nou” nu sunt sinonime. Autoarea se raportează la această relație și observă, totuși, că ambele subliniază importanța timpului în procesul de identificare a clasei de unități. (*Ibidem*: 1080)

În ceea ce privește termenul de neologism, opus celui de „cuvânt nou / recent”, Alexandra Cuniță subliniază faptul că acesta reprezintă „noutatea semnului lingvistic apărut la un moment dat în raport cu ansamblul semnelor cunoscute, uneori chiar de multă vreme, și utilizate în mod obișnuit de vorbitori sau în raport cu un subansamblu al acestor semne”. (Cuniță 2005: 24) Această perspectivă atrage, așadar, atenția asupra perioadei în care un cuvânt intră în limbă și asupra modalității în care acest cuvânt se raportează la cele existente deja în limbă. În ultimele două decenii, după cum afirmă Ana-Maria Botezatu-Tiliță, au intrat în vocabularul limbii române multe cuvinte din limba engleză, care au ajuns să fie utilizate în diverse contexte, fără probleme, de majoritatea vorbitorilor. Astfel, au apărut termeni derivați precum „a clica” sau „a blogării”. (Botezatu-Tiliță 2019: 1080)

Cristian Moroianu argumentează distincția între „cuvânt nou” și neologism, referindu-se la modul în care se raportează vorbitorii unei limbi la faptul de limbă. Mai exact, afirmă autorul, trebuie să stabilim dacă preluarea / utilizarea cuvintelor este inconștientă / imitativă sau conștientă / asumată. (Moroianu 2003: 1) Astfel, în momentul în care vorbitorii imită un fapt de limbă, un cuvânt, o structură, dar fără să fie atenți sau conștienți de semnificație, înseamnă că nu este vorba despre un neologism, ci doar despre utilizarea unui cuvânt nou sau a unor structuri noi, mai mult sau mai puțin cunoscute în profunzime de către vorbitori.

Același autor clasifică neologismele în funcție de mai multe considerente. De exemplu, neologismele pot fi repartizate după tipul unității lingvistice în care se încadrează: lexicale, semantice, afixale, afixoidale, confixale sau neconfixe, grafemice, frazeologice sau neofrazeologice; după tipul de etimologie: externe – care se referă la împrumuturile recente directe, interne – alcătuite cu ajutorul a cel puțin unui component neologic și mixte – care se referă la calcuri lingvistice, care pot avea unul sau mai multe modele externe și termeni explicabili atât prin împrumut, cât și prin mijloace interne; din punctul de vedere al actualității, neologismele pot fi: învechite – imperiu, consul (Bârlea 2005: 59), curente sau recente / actuale – tehnică, site / sait (Ibidem). (Moroianu 2003: 2-4)

Desigur, neologismele învechite pot fi clasificate în funcție de perioada în care au apărut și în funcție de limbile-sursă. Cristian Moroianu observă că unele neologisme care au pătruns în limbă în jurul secolului al XIX-lea au devenit populare, „s-au adaptat formal și s-au diversificat semantic”, astfel devenind un bun comun, utilizat de masa vorbitorilor, pătrunzând în argou etc., iar altele sau pierdut. (Ibidem: 4) Autorul evidențiază că procesul de trecere a unor cuvinte de la stadiul de barbarisme, la cel de cultisme și, mai apoi, la cel de neologisme se desfășoară în funcție de schimbările socioculturale și politico-economice. (Ibidem)

În cadrul lucrării *Structura stilistică a limbii române contemporane*, Dumitru Irimia abordează conceptul de neologism și susține că acesta este utilizat cu o frecvență mare în cadrul stilului științific. Acesta consideră că astfel de termeni sunt preferați și folosiți de către cercetători pentru a ac-

centua „univocitatea semantică a cuvântului”. (Irimia 1986: 138) Observăm, așadar, că neologismele sunt sau erau preferate, mai degrabă, în contexte academice. Însă această situație s-a schimbat în ultimii ani, întrucât accesul la Internet și social media este liber, singurele constrângeri existente fiind deținerea unui dispozitiv (device) și apartenența la un furnizor de Internet. Astfel, vorbitorii pot accesa nu doar ceea ce este existent în țara lor, în realitatea lor imediată, ci și ceea ce este în exterior, împrumutul de termeni fiind aproape indubitabil și de neoprit.

Neologismele sunt des utilizate și în stilul publicistic, deoarece, după cum susține Dumitru Irimia, este necesară „popularizarea științifică și tehnică și de informare asupra evenimentelor științifice [...] sau de popularizare și explicare a legilor țării [...], dar și ca manifestare a funcției expresive la nivelul publicistului-emіtător [...]”. (*Ibidem*: 212) Putem susține că acest aspect menționat de Irimia în 1986 se păstrează și se accentuează în contextul actual al crizei sanitare. Este evident că înainte de pandemie, vorbitorii nu utilizau în discursul lor de zi cu zi (decât dacă erau asistenți, medici etc.) cuvinte precum virus, vaccin, rapel, anti-vaxxers. De asemenea, aceste cuvinte nu apăreau nici în mass-media neapărat, decât rar, în cazul vaccinului antigripal. Odată cu apariția virusului Covid-19, vorbitorii și-au însușit cuvinte precum cele menționate anterior și au început să le utilizeze chiar și în limbajul colocvial, fie că au știut pe deplin semnificația acestora, fie că nu.

Afirmăm, astfel, că neologismele sunt cuvinte care ori s-au format prin mijloace proprii, ori provin din alte limbi. Neologismele provenite din alte limbi sunt cele care ne interesează în această lucrare, întrucât ne propunem să accentuăm importanța influenței limbii engleze asupra vocabularului limbii române. Unele neologosime sunt preluate și utilizate din lipsa unui corespondent cel puțin la fel de simplu în limba română. De altfel, există și barbarisme, care reprezintă cuvintele introduse în limbă fără o nevoie funcțională importantă, deoarece există deja termeni în limbă care să denumească realitatea respectivă. De exemplu, regăsim în discursul vorbitorilor cuvinte precum job (loc de muncă), scroll (a derula), a se flexa (a se da mare – verb cu sens apărut aproximativ în anul 2020, regăsit adesea

pe platforma socială TikTok), a sharui (a distribui), a da like (a plăcea), a da block (a bloca), a vloggări (a face vlog), influencer (influențator), starvez (mor de foame), hair-stylist (frizer), TikToker (persoană care are un cont cu mulți urmăritori pe TikTok), love (iubire) etc.

Cu toate că neologismele ar trebui să fie un mijloc prin care limba să se modifice într-un sens pozitiv, există situații în care acest lucru este imposibil, din cauza lipsei de informare a vorbitorilor care le utilizează. Unii vorbitori care aleg să introducă în discursul lor, fie el academic (mai mult sau mai puțin) sau de zi cu zi, termeni neologici, pot să nu aibă acces direct la proveniența cuvintelor, pot să nu le înțeleagă parțial sau pe deplin. (Mihăilă, 2019: 178) Astfel că identificăm de multe ori greșeli sau confuzii, din cauza utilizării incorecte a unui cuvânt. Din această cauză, dicționarele adoptă chiar și variante greșite / neuzuale.

În studiul său, „*Capcanele*” limbii române, Alexandru Graur analizează diverse astfel de situații în care marea masă a vorbitorilor preiau greșit neologisme, iar dicționarele le adoptă ca atare. Cu toate că studiul acestuia nu este recent, observăm o consecvență a situației. Dorim să adăugăm aici o remarcă referitoare la discursul repetat. Cu toate că în cadrul discursului repetat vorbim despre expresii uzuale, care se presupune că sunt cunoscute de majoritatea vorbitorilor, spre deosebire de unele neologisme, există încă personaje publice, care utilizează diverse citate sau proverbe, fără a le cunoaște sensul, astfel făcând gafe la televizor. Considerăm că situația este aceeași, poate mai gravă în cazul enunțurilor aparținând discursului repetat, întrucât vorbitorii de limbă română au acces la sensurile expresiilor.

Alexandru Graur propune câteva exemple de termeni neologici proveniți din limba engleză: knockout sau knockdown (în ambele cazuri, în pronunție, nu se aude k) au fost preluate de vorbitori și apoi de dicționare, unde pronunția acceptată este cu c (cnoc). Un alt cuvânt preluat, grep-fruit, a fost acceptat și ca gref, formă care nu are legătură cu cea inițială. (Graur 1976/2009: 52) Desigur, pentru termenul gref, putem justifica o economie a duratei și efortului în producerea discursului, fenomen regăsit în limbajul colocvial, chiar dacă forma nu se consideră a fi corectă din toate punctele de vedere.

Unii termeni neologici sunt compuși, în urma influențelor din limbi străine. Compunerea reprezintă unul dintre mijloacele de îmbogățire a vocabularului și, implicit, de actualizare. Prin intermediul acesteia, cuvintele pot căpăta atât noi forme, cât și noi sensuri. Cu toate acestea, există uneori din partea vorbitorilor o nevoie de a se remarca, de a fi originali și, astfel, ei încearcă compuneri și îmbinări forțate de cuvinte, fie că este vorba despre cuvinte preluate strict din vocabularul limbii române sau despre o combinație de termeni din română și din alte limbi. (Iliuță, 2019: 141) Alexandru Graur observă câteva situații în care au apărut cuvinte compuse, formate din termeni românești și termeni englezești, precum: *tenisman / tenismană / tenismenă* (tenis + man (ă) = om). Această compunere este preluată din limba engleză (*tennis player*), dar, prin împrumut, observăm că forma s-a modificat. Aceste cuvinte, cu toate că nu sunt pliabile neapărat pe normele limbii române, au apărut ca atare în dicționare, din cauză că vorbitorii le-au utilizat frecvent, în diverse contexte. (*Ibidem*: 81)

Observăm, așadar, că limba se actualizează chiar și prin intermediul unor termeni preluați sau înțeleși greșit: „Consecințele asupra sensului specializat sunt diferite [...], variind de la păstrarea nucleului dur [...] până la respectarea unor componente periferice ale sensului initial al termenului” (Niculescu-Ciocan 2015: 48). Soluția pe care Alexandru Graur o are cu privire la această problemă este aceea de a ne cultiva, de a consulta frecvent dicționare și lucrări de specialitate, pentru a fi la curent cu noua terminologie. (*Ibidem*: 116-117)

Bibliografie

Bârlea, P.G. (2005), *Limba română fonetică și vocabular*, Ministerul Educației și Cercetării, București.

Botezatu-Tiliță, A.-M. (2019), "The neologism – current intercultural phenomenon", în *Journal of Romanian Literary Studies*, nr. 16, Arhipelag XXI Press, Tîrgu-Mureș, p. 1079-1086.

Cuniță, A. (2005), *Neologie, neologism. Concepte, analize*, Editura Universității din București, București.

Graur, A. (1970), *Scrieri de ieri și de azi*, Editura Științifică, București.

Graur, A. (1976/2009), „*Capcanele*” limbii române, ediție îngrijită de conf. Univ. dr. Liviu Groza, Editura Humanitas, București.

Iliuță, Gabriela (2019), *Mécanismes d'enseignement des défis culturels dans l'interprétation des discours officiels*, in Cristiana – Nicola Teodorescu, Daniela Dincă, *La traduction : théories, pratiques, formations*, Actes de la Conférence internationale *La traduction : théories, pratiques, formations. 20 ans d'enseignement traductologique à l'Université de Craiova (1998-2018)*, Universitatea din Craiova, 28-29 septembrie 2018, Editura Universitaria, Collection Études françaises, Craiova, ISBN 978-606-14-1517-5, pp. 139-150.

Istrate, G. (1977-1978), „Neologismul latino-roman în cadrul vocabularului limbii române”, în *Anuarul de Lingvistică și Istorie Literară*, XXVI, Editura Academiei, Iași, p. 35.

Moroianu, C. (2003), „Un aspect al calculului lingvistic în limba română”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale. Actele colocviului Catedrei de Limba Română*, 27-28 noiembrie, 2002, II, Secțiunea Lexic și terminologii; alte domenii, Editura Universității din București, București.

Mihăilă, Ramona (2019), "Using English in Teaching Romanian Language for Foreign Students" in International Conference on European Transnational Education, Á. Herrero, C. Cambra, D. Urda, J. Sedano, H. Quintián, E. Corchado (Editors), Springer, 2020, vol. 1266, pp. 173-180.

**THE SEMANTIC MECHANISM
OF EUPHEMIZATION
IN RUSSIAN AND ENGLISH IDIOMS**

Liudmila V. PARAHONCO
Alecu Russo Bălți State University

Abstract. *The given article is dedicated to the study of phraseological euphemisms in Russian and English linguocultures, describing concepts such as death, stupidity, alcohol dependence, violence, lies, slander, betrayal, laziness, theft, hunger, idle talk, and lust. It is noted that phraseological units, located at the intersection of language and culture, can symbolize phenomena of the surrounding world due to their figurative basis. The euphemistic function of phraseological units is explained by their cultural semantics, which allows for the softening and veiling of speech without drawing attention to the description of events in the world. At the linguistic level, euphemization as a process of secondary nomination involves the use of already existing nominative means in the language for a new naming function.*

The relevance of the topic is due to the necessity of studying phraseological euphemisms, as they are reinterpreted linguistic units, which underscores the importance of their detailed analysis. This circumstance is related to the development of cognitive linguistics. **The object** of this study is phraseological euphemisms in Russian and English. **The subject** of the study includes general and specific characteristics of phraseological euphemisms in the linguocultural aspect based on the material of the Russian and English languages.

Keywords. *Phraseological units, stigmatization, taboo, linguistic world-view, Russian language, English language.*

In every language, certain subjects are considered forbidden for discussion. Social discourse typically avoids these subjects due to their unfavorable connotations, leading society to indirectly allude to reality and carefully select terminology that minimizes the portrayal of socially unacceptable situations. The origin of euphemisms is intricately associated with the ancient belief in the potency of words; thus, it was thought that uttering forbidden or taboo terms (such as those related to deities, illnesses, or death) may potentially incite the aforementioned occurrences. People established taboos and “safe” words to protect against danger, replacing potentially “dangerous” terms (Pastukhova 2017: 141-142). From a diachronic standpoint, numerous linguists have characterized the phenomenon of euphemization as a taboo (prohibition). Ancient societies saw taboos as a safeguard, a method of defense against supernatural dangers. A.M. Katsev states, “In ancient times, various taboos on words were closely linked to prohibitions on objects and actions, thus entering into the overall system of religious prohibitions.” Scholars attribute the emergence of taboos to the earliest stages of human society, preceding the rise of monotheistic religions” (Katsev 1988: 10). In contemporary civilized society, euphemisms and taboos are not equivalent; rather, they are contingent upon social norms, moral sensibility, and etiquette. Every linguistic group possesses notions deemed inappropriate for sensitive communication, including topics such as death, intimate relationships, physiological processes, illness names, and deities. Substitutes are employed to mitigate or replace unpleasant or objectionable language. Should the utilization of these alternatives become standard, a euphemism emerges (Arsentyeva 2006). A considerable volume of scholarly publications on euphemisms has been produced. The initial researchers on this subject included scholars such as H. Paul, Ch. Bruneau, J. Vandries, Ch. Bally, E. Benvenist, N. Gali de Paratezi, L. Bloomfield, I.R. Galperin, S. Wildak, and B.A. Larin, among others.

Despite numerous investigations on the subject, the scientific literature lacks consensus regarding the occurrence of euphemism. The dynamism and complexity of euphemisms have resulted in a variety of lexical-grammatical forms, emotional or stylistic nuances, and fluctuations in their eu-

phemistic potential. The characteristics of euphemisms result in challenges for researchers attempting to define them. After comparing the writings of several experts, we found that a singular definition of the phenomenon of euphemism does not exist. Many authors define euphemisms primarily as terms that substitute for taboo speech, which elicits unpleasant feelings. This scenario presents a challenge in defining the phenomenon of euphemism due to the prevalence of either a broad or narrow interpretation. V.N. Yartseva's Great Encyclopedic Dictionary "Linguistics" defines euphemism as "emotionally neutral words or expressions employed in place of synonymous terms that the speaker deems indecent, rude, or tactless." They also substitute prohibited names and obsolete words. Euphemisms are recognized as situational substitutions of one term for another, intended to obscure or conceal the true nature of the subject being addressed (*Ibidem*, p. 590). This definition is not applicable to all categories of euphemisms. Numerous instances undermine the emotional and stylistic neutrality of certain euphemisms (e.g., blessed, potion, gosh-darn, etc.). I.R. Galperin defines a euphemism as "a word or expression employed to substitute an unpleasant term with a more suitable one in the commonly accepted context" (Galperin 1971: 170). I.R. Galperin's definition accurately encapsulates the spirit of euphemism; yet, it fails to furnish a precise scientific definition of "unpleasant word" and the term "more appropriate" in the conventional context.

Certain authors offer an excessively limited definition of euphemisms. A.A. Reformatsky regards euphemisms solely as substitutes for prohibited language. He states that "these are substituted, permissible words employed in place of prohibited 'tabooed' ones" (Reformatsky 1999 p. 105). Certain linguists regard the phenomenon of euphemism not as an independent occurrence but as a component of the broader language process of amelioration. Linguist G.A. Makarova says that taboos (like those about religion and the supernatural) and mildly offensive words (like those about sexual relations, physiology, etc.) are not euphemisms. This means that euphemisms are only "the replacement of stigmatized, undesirable, or unacceptable terms with neutral or positive alternatives." This includes "death and illness," "sexual relations," "intense emotions," "mental deficiencies," "moral vices," "disasters

and hardships,” “indecent activities,” “crimes,” “the body,” and “certain physiological functions” (Makarova 1986: 11-12).

After examining multiple definitions of euphemisms, we formulated our own definition. Euphemisms are terms or expressions that substitute potentially objectionable words or phrases in society, intended to mitigate or circumvent their use in communication. A euphemism is a substitution for vulgar, indecent, or unsuitable words or phrases (lexical units pertaining to human intimacy, bodily functions, religion, etc.) with terms or expressions that possess a more favorable or less unfavorable connotation, intended to mitigate their impact and prevent uncomfortable situations in communication.

Euphemism is a significant characteristic of phraseological units, augmenting their distinctive linguocognitive mechanism, which relies on certain models of information interpretation and conceptual frameworks.

Consequently, the internal structure of phraseological euphemisms (PE) is significant in phraseological nomination. One interesting thing about phraseological euphemisms (PE) is that they can hide offensive meanings by using more acceptable language (like “turn to dust” (Fedorov 2007: p. 428) or by using funny, ironic images (like “the bear bit off an ear” (*Ibidem*, p. 365), “a meter with a cap” (*Ibidem*, p. 371). The evaluative nature of PE is distinct from that of other phraseological units (PU) that do not aim to substitute stigmatized aspects of reality. Consequently, the phraseological meaning of the PE warrants more examination. After conducting a semantic study of an idiom with a clear internal form, R.N. Salieva delineated the subsequent structure of idiomatic meaning: 1. significant-denotative component; 2. connotative component (Salieva 2009).

The significant-denotative element of the Russian language’s PE comprises a polynomial consisting of two components: the signified and the denoted.

Therefore, the extralinguistic (real) denotation of PE refers to “those phenomena of the surrounding reality whose direct designation is not considered acceptable due to social and moral rules” (Arsentyeva 2006). “The signified” is, in turn, “the conceptual content.” From an epistemological point of view, the signified is how the properties of the corresponding denotatum are

reflected in human consciousness (Yartseva 1998: 444). Epistemology is the branch of philosophy that studies how humans can know about the world, how their minds work, the different types of knowledge that exist in relation to reality, and the standards for truth and reliability of knowledge, as well as its nature and limits. It is worth clarifying that the signified is “the set of characteristics of an object (phenomenon) that are essential for its correct naming by this word in the system of this language” (*Ibidem*, p. 384).

Clearly, there is a connection between the denotatum and the significatum of a phraseological meaning, as the object’s information forms the basis of their conceptual framework. That is why most scholars and researchers of phraseological units combine these two concepts into one.”Connotation, from Latin *connotatio*, meaning “to have an extra meaning,” is the emotional, evaluative, or stylistic coloring of a linguistic unit that is fixed in the language system or changes from time to time” (*Ibidem*, p. 236).

Since expressiveness lies in the predominance of the degree of a feature that is not often encountered in the meaning of a phraseological unit, we will not separately address this issue, but we “will point out this component as necessary when characterizing synonymous groups of phraseological units” (Arsentyeva 2006). A.V. Kunin notes that evaluation is “an objectively subjective or subjectively objective attitude of a person toward an object, expressed through linguistic means either explicitly or implicitly” (Kunin 1996: 181). In this definition, we noticed the duality of evaluation. “The qualities inherent in the objects–realities of extralinguistic reality–which reflect in human consciousness and present in the phraseological meaning, determine the objective nature of the evaluation.” On the other hand, the evaluation’s subjective nature stems from the subject of the evaluation, the nominator of this reality, and their attitude towards it (Baskova 2006: 13). A.V. Kunin, in his research, uses the term “functional-stylistic component of connotation” and understands it as “the stylistic affiliation of a phraseological unit” (Kunin 1996: 184). For the study, we selected the following definition of the functional-stylistic component: “The stylistic characteristic of a phraseological unit in terms of its functional, historical, and territorial affiliation, possessing a usage status” (Baskova 2006: 47).

We believe that the cause of the weakening and veiling of socially inappropriate concepts is the internal form—or image—underlying the phraseological meaning, as phraseological units in our case serve as a means of indirect, figurative, and veiled representation.

So, let's consider the national and cultural features of euphemisms in Russian and English.

Thus, in the Russian language, the terrifying concept of death for people is represented by the following phraseological units.

Бог прибрал (lit. Dumnezeu a adunat) (Lubenskaya 1997: 19) – it is essential to note the existence of an active agent in this phraseological unit: God executes the action, indicating His authority in determining whom to take.

Уйти в другой мир (lit. a pleca în altă lume) (*Ibidem*, p.371) – this phraseologism is intended to veil the concept of a person's death. We assume that the word “world” in this context means the otherworld, as indicated by the word “other.” Therefore, the stable combination means a transition from the material world to a more subtle, immaterial, otherworldly, supernatural one.

Сыграть в ящик (lit. a juca în cutie) (*Ibidem*, p.834) – in Russian, the term “box” can occasionally denote “coffin.” The custom of escorting the bereaved “on their final journey” with music likely resulted in the development of this phraseological unit. The musicians performed not for the living but for the deceased, literally into the coffin (in this instance, the box) (Uvarova 2018: 3).

To depict foolish, stupid people, PE are used

Ни бум-бум (lit. nici habar n-am) (Lubenskaya 1997: 13) – based on the semantics of the onomatopoeic word “boom” (a dull and loud sound (Ozhegov 1978: 53), we assume that the presence of noise should prompt a person to a certain reaction or action. Thus, the denial of actionality signals a lack of understanding of the situation.

Ветер в голове (capul în nori) (Lubenskaya 1997: 52) – this phraseological unit is distinguished by its abstraction. The internal structure of the word drives the significance of the phraseological unit. This colloquial state-

ment pertains to the concept that a sensible individual engaged in cognitive activity possesses something in their mind. It was believed that a frivolous individual possesses an empty mind (Phraseological online dictionary)

Голова соломой (мякиной) набита (lit. capul este plin cu paie) (Lubenskaya 1997: 126) – in this phraseological unit, the marker of low intellectual abilities is straw.

Дубовая голова (lit. cap de lemn) (*Ibidem*, p.126) – this refers to an obstinate individual who proves challenging to educate. The hardness of oak, one of the hardest types of wood to work with, is likely associated with this phraseological unit (Birikh 2005: 145), suggesting a connection between cognitive abilities and the intricacy of material processing.

For the invention of drunkenness, there are such PE as:

Прикладываться к бутылке (lit. a pune gura pe sticlă) (Lubenskaya 1997: 38) – the imperfective aspect of the verb “to utilize” indicates the repetitiveness of the action, and its intensification is an allusion to alcohol abuse.

Раздавить бутылку (lit. a sparge sticla) (*Ibidem*, p.38) – this phraseologism means to drink alcohol, with an emphasis on the process itself: to crush–to drink (Evgenieva, vol III, 1999: 601). The infinitive “to crush” does not give us an idea of how much alcohol the person will consume.

Запить горькую (lit. a îneca amarul) (Lubenskaya 1997: 146) – the focus is on the flavor characteristics of the drunk alcohol, presumably vodka. The extent of euphemization is minimal.

The designation of violent acts of aggression is expressed by PE:

Намять бока (lit. a-i rupe oasele) (Lubenskaya 1997: 26) – the phraseological unit is distinctly Russian and dates back to medieval methods of torture (Birikh 2005: 61). It has a transparent internal form and is characterized by a moderate degree of euphemization.

Березовая каша (bătaie cu nuiele, papară) (Lubenskaya 1997: 287) – an ancient tradition in Eastern Slavic schools marked the start of the school year with porridge, a stable combination. Children who misbehaved in some way did not receive the porridge and were punished with birch rods (rod – a twig for punishment (Evgenieva, vol. III, 1999: 727). The idiom is charac-

terized by its metaphorical nature (birch porridge–birch twigs); therefore, the transfer of meaning ensures a high level of veiling of the meaning of the current phraseological unit.

Задавать жару (lit. a pune pe jar) (Lubenskaya 1997: 231) – the phraseological unit is associated with the Russian bathhouse, specifically with high temperatures and actions during the bathing process (“beating” with brooms) (Birikh 2005: 217). Based on this, the phrase “to set the heat” emerged, which means “to beat someone severely, to thrash” (*Ibidem*, p. 217).

In circumstances involving deception, PE are employed

Играть в кошки-мышки (lit. a juca de-a șoarecele și pisica) (Lubenskaya 1997: 310) – the phraseological unit establishes a metaphorical analogy between human conduct and the “games” played by a cat with its prey, namely a mouse, thereby evoking the dynamic of “leader and follower.” The infinitive “to play” indicates an incomplete activity, highlighting the duration of the “play.”

Вешать лапшу на уши (a aburi) (*Ibidem*, p. 331) – this phraseological unit is presumed to be connected to the verb “to fool” due to the resemblance of its form to the noun “noodles” (Birikh 2005: 375). The incompleteness of the action marks this phraseological unit, suggesting its inherent permanence.

Водить за нос (lit. a duce de nas) (Lubenskaya 1997: 478) – the phraseological unit is ancient and figuratively linked to bears, which the Romani people guided by a ring in their noses to their destinations; hence, the implication of deception emerged (Birikh 2005: 478). Significant obfuscation of meaning marks this idiomatic expression.

We use the following linguistic elements to denote unfounded allegations:

Катить бочку (lit. a rostogoli butoiul) (Lubenskaya 1997: 30) – the expression “lit. to roll a barrel” used to mean the physical danger posed by a heavy barrel rolling down an inclined surface (Birikh 2005: 65). Compared to the English equivalent, it exhibits a higher degree of masking its negative connotation.

Поливать грязью (lit. a turna noroi) (Lubenskaya 1997: 115) – this phraseological unit derives from a similar one, “to throw stones,” associated

with a corresponding public execution in antiquity. The term “dirt” denotes something unethical (Evgenieva, vol. I, 1999: 354).

Козел отпущения (țap ispășitor) (Lubenskaya 1997: 292) – it dates back to the biblical ritual of transferring human sins onto a living goat. The Jews performed this rite when they desecrated the temple. Animals were sacrificed: a ram was burned, one goat was slaughtered for sins, and the sins were transferred to another goat through a special prayer, after which it was sent into the wilderness to carry the people’s sins into uninhabitable lands (Birikh 2005: 314).

Betrayal is exemplified by the subsequent PE

Отогреть змею на груди (lit. a încălzi un șarpe la sân) (Lubenskaya 1997: 255) – the phraseological unit likely originates from an ancient story concerning a man who discovered a frozen snake and then warmed it in his bosom. Upon regaining its composure, the snake bit the man.

Поцелуй иуды (sărutul lui Iuda) (Lubenskaya 1997: 501) – the phraseological unit alludes to Judas’s treachery. This biblical figure led the guard to the Garden of Gethsemane and indicated that the individual he kissed was Jesus. Judas received thirty pieces of silver for this act of treason (Birikh 2005: 565).

Двуликий Янус (Janus cu două fețe) (Lubenskaya 1997: 833) – in ancient Roman mythology, Janus is the deity of time, representing all beginnings and endings, as well as change and movement. Two faces, one youthful and one aged, orient him in opposite directions: the youthful face faces forward, toward the future, while the aged face faces backward, toward the past (Molotkov 1968: 542). The etymological reference suggests that the term Janus the two-faced refers to a hypocritical individual, highlighting their behavior’s similarity to that of the two-faced deity.

PE replaces everything associated with laziness or idleness

Играть в бирюльки (a juca măregele) (Lubenskaya 1997: 15) –the expression “to play with biryulki” means to engage in nonsense, trifles, and putting off truly important tasks. This idiom originated from an old game. Several people participated in it: from a pile of biryuleks–miniature toys–they took turns pulling out one item at a time with a special hooked stick,

trying not to touch the others. The player who made a mistake transferred the turn to another player. The player who successfully extracted the most beads emerged victorious. The very word “biryulka” comes from the verb “birati” – that is, to take, to choose. Peasants used whatever was at hand for the game – sticks or straws. But the townspeople, who could spend money on trinkets, bought sets turned on a lathe. They made figures of various shapes from wood and even from ivory (Pendina2013: 2).

Валять ваньку (lit. a rostogoli pe Vania) (Lubenskaya 1997: 208) – This phraseological unit is closely associated with the folkloric character Ivanushka the Fool, who engages in useless activities and wastes time (Birikh 2005: 79), pretending to be foolish and ignorant (Evgenieva, vol. I, 1999: 137). The degree of obfuscation of the meaning is much higher than that of the English equivalent.

PE stands for theft or dishonest methods of gaining wealth

Обдирать как липку (a stoarce ca pe o lămâie) (Lubenskaya 1997: 336) – PE is associated with the production of bast. For its production, peasants stripped the bark from young linden trees (Birikh 2005: 386). The imagery of this phraseological unit ensures a high degree of euphemization.

Hunger is obscured by PE:

Питаться святым духом (a se hrăni cu Duhul Sfân) (Lubenskaya 1997: 213) – the phraseological unit features a biblical metaphor emphasizing the significance of spiritual sustenance over physical hunger (Gospel of John 4:32). It is important to acknowledge that in contemporary times, the connotation of this idiomatic word has evolved; there has been a divergence in its axiological representation: we employ it not to signify the transcendence of sinful desire – gluttony – but rather to denote bodily hunger.

Вкушать от пицци святого Антония (a mânca din hrana Sfântului Anton) (Lubenskaya 1997: 462) – the lifestyle of the biblical figure Anthony of Thebes, who abandoned all his possessions and retreated to the desert, subsisting on herbs and roots, serves as the foundation for PE (Birikh 2005: 536). Currently, physical hunger or necessity replaces virtuous asceticism.

Inappropriate social phenomena pertaining to an individual’s intimate life are obscured through the following PE.

Содом и Гоморра (Sodoma și Gomora) (Lubenskaya 1997: 646) – the true PE originates from the Bible. There is a myth about two cities where lust and debauchery reigned, for which God destroyed them by raining fire and brimstone upon the cities (Phraseological online dictionary)

Французская болезнь (boala franceză) (Evgenieva, vol. II, 1999: 35) – the purpose of this phraseologism is to obfuscate the name of a venereal disease, specifically syphilis. The degree of euphemization is high. The euphemism is characterized by metaphoricality. The euphemism is associated with the location (French-venereal) where syphilis patients received treatment during the reign of Ivan the Terrible (Etymology of the phraseological “French disease”)

The following euphemistic phrases represent the concept of death in the English language **X went to meet his maker** (Lubenskaya 1997: 19) – in this phraseological unit, we observe a person’s intention to meet God, implying that God does not act as an active agent, but the person performs this function.

X has gone to a better (*Ibidem*, p.371) – this idiom clearly indicates the passing of the subject. The relative degree of “better.” emphasizes that the person is better off after death. Unlike the Russian equivalent, there’s no mention of a “destination,” indicating a higher degree of euphemization.

Kicked the bucket (*Ibidem*, p.834) – the idiom is not related to a bucket, but to a wooden beam on which animals were hung for slaughter: “the archaic meaning of the word bucket, which used to mean beam in 16th-century England.” The archaic meaning of the word “bucket,” which in 16th-century England meant beam, literally refers to the practice of hanging animals by their feet for slaughter and kicking them while they died. They used the beam to hang animals by their feet for slaughter, kicking them until they died (Etymology of the phraseological unit “kicked the bucket”).

Expression of stupidity

X doesn’t know a word of y (Lubenskaya 1997: 13)–the level of euphemization of this phraseological unit is very low, as evidenced by its internal form.

X never has a serious thought in his head (*Ibidem*, p. 52)–this phraseological unit is presented as a statement of fact with the indication of a specif-

ic person. It is characterized by a low degree of euphemization, as its direct meaning is practically “not hidden”.

X comes out with all kinds of nonsense (*Ibidem*, p. 54)–this idiom represents a possible classification of nonsense into various types, as evidenced by the words “all kinds of nonsense.” This phraseological unit is characterized by a low degree of euphemization.

Alcohol addiction

X took to the bottle (*Ibidem*, p. 38)–the perfective aspect of the verb indicates a one-time action; therefore, this phraseological unit is characterized by a greater degree of meaning veiling.

X and y made short work of a bottle (*Ibidem*, p. 38) – this idiom symbolizes the length of the alcohol consumption process, and it suggests that multiple individuals are indeed consuming the alcohol at a rapid pace.

X drinks himself blind (*Ibidem*, p. 146)–this idiom is characterized by a higher degree of meaning veiling, as there is no indication that someone is drinking alcohol specifically; the quantity of the consumed drink is semantically conveyed through the comparative phrase: X drinks himself blind.

Violence

X will break y’s ribs (*Ibidem*, p. 26)–this phraseological unit means violence against someone, which is motivated by the internal form of the word. Its meaning is minimally euphemized.

A taste of the rod (*Ibidem*, p. 281)–this idiomatic expression has a high degree of euphemization. The phraseological unit is a metaphor.

X gave y hell (*Ibidem*, p. 231)–the English equivalent is presented more aggressively than the Russian idiom, as there is a clear allusion to torture and punishment in hell: the derivation stems from the analogy that associates hell with something arduous or macabre. Old English expressions, frequently referencing the Bible, are the source of this direct parallel (Etymology of the phraseological unit “give hell”).

Deception

A cat-and-mouse game (Lubenskaya 1997: 310) – the English equivalent is a calque, but it should be noted that the English equivalent emphasizes the nomination of the game: game.

X takes y for a sucker (*Ibidem*, p. 331) – this idiomatic expression is characterized by a low level of meaning masking. Represents a comparison. The verb “takes” (literally, takes, accepts) represents the incompleteness of the action; therefore, we assume that it refers to its constant repetition.

To lean one by the nose (*Ibidem*, p. 478) – the English equivalent is an absolute metaphorical calque, which results in a high degree of euphemization.

Slander

X is laying the blame on y (*Ibidem*, p. 30) – this idiom has a transparent internal form and is characterized by a low degree of veiling of its meaning compared to its Russian equivalent.

X throws dirt at y (*Ibidem*, p. 115) – we observe that the English and Russian equivalents are very close; however, there is a difference in the manner of action. **Scapegoat** (*Ibidem*, p.292) – the English equivalent is an absolute calque.

X blames y for sth. (*Ibidem*, p. 643) – has a low level of meaning masking.

Betrayal

X warmed a snake in his bosom (*Ibidem*, p. 255) – the English equivalent is a calque from Russian; however, there is a difference in tense: in Russian, it is an infinitive construction, while in English, it is in the past tense. But this difference is insignificant in terms of meaning.

Juda's kiss (*Ibidem*, p. 501) – the English equivalent is an absolute calque; its etymology coincides with the etymology of the Russian phraseological unit.

Double-faced Janus (*Ibidem*, p. 833) – the English equivalent is an absolute calque.

Laziness

X twiddled his thumbs (*Ibidem*, p. 9) – the futility of the activity is expressed in the English equivalent through the twiddling of thumbs: X twiddled his thumbs.

Fiddle around (*Ibidem*, p. 15) – this idiom emphasizes the meticulousness of performing some work, but it does not mention its uselessness.

X plays the fool (*Ibidem*, p. 208) – the English equivalent is a similar con-

struction (X plays the fool), with a minimal degree of euphemization. The focus is on assuming the role of the fool. Note that both the first and second PE highlight the inconsistency of action.

Theft

X cleaned y out (*Ibidem*, p. 336) – the degree of euphemization is relatively low. The internal form hints at theft.

X puts his hand in the till (*Ibidem*, p. 284) – the degree of euphemization is low. It is worth noting that the English equivalent implies a larger theft, as indicated by the word “the till.”

Hunger

Live on thin air (*Ibidem*, p. 213) – this idiom represents physical hunger, comparing sustenance from air to the absence of food. Furthermore, it lacks any religious connotation.

X will have to tighten his belt (*Ibidem*, p. 262) – the English equivalent means saving money because there is currently much less than before: to spend less money than you did before because you have less money (Etymology of the phraseological unit “tighten your belt”). In addition, there is a differentiation in imagery: in English, the semantics of “losing weight” is highlighted (the belt tightened at the waist serves as a marker), and there is also the obligation of the action: have to.

Empty conversations

X shoots the breeze (Lubenskaya 1997: 262) – “breeze” in slang means “rumors.” The constant repetition of gossip, a useless activity, may be the origin of this idiom: “a breeze” refers to a light wind, but it was once a slang term for rumor. This may be related to the origin of shoot the breeze. Empty chatter often involves repeating rumors and gossip (Etymology of the phraseological unit “shoot the breeze”).

Don't throw words around (Lubenskaya 1997: 51) – this phraseological unit is represented through the imperative mood, which indicates a prohibition in this case (using the word don't (in English, a negative auxiliary verb)).

Intimate life

Sodom and Gomorrah (*Ibidem*, p. 646) – the English equivalent is an absolute calque and therefore does not differ from the Russian.

Cupid's disease (Fedorov 2007)—the internal form hints at a disease arising from romantic relationships, as Cupid is the god of love (Evgenieva, vol. II, 1999: 150).

Consequently, every nation possesses distinct idiomatic terms that reflect the particularities of its national thought. Typically, such euphemistic phraseological units are either challenging to translate into another language or their translation is entirely unfeasible. A greater number of these idiomatic terms can “manipulate” our perception and interpretation of the surrounding world. To accurately comprehend the perspectives of another culture, it is essential to examine such frameworks in detail. Many consider taboos and euphemisms to be synonymous; however, this is inaccurate, as they are contingent upon societal norms, moral sensitivity, and etiquette. Every national culture holds either prohibited or stigmatized conceptions, such as ideas about death, intimate relationships, physiological processes, illness nomenclature, and deities. People employ alternative phrases to avoid the use of prohibited terminology. Should their usage become standard, a euphemism emerges (Pastukhova 2017: 143).

Tropes like metaphor, simile, metonymy, and synecdoche establish the significance of idioms. Metonymy, akin to metaphor, embodies the long-standing perceptions of individuals and the intricacies of their cognitive landscape. Individuals construct tropes based on their life experiences, foundational knowledge, emotions, and subjective assessments of their environment. Consequently, the phraseological picture retains aspects of national consciousness. In our investigation, only metaphor and comparison served as the foundation for the formation of phraseological units (“birch porridge,” “to scratch one’s teeth,” “X has mush for brains,” “X isn’t playing with a full deck”). When individuals possess a comprehensive understanding of the circumstances and truths that generate the imagery of idioms, the fundamental meaning or intrinsic essence becomes more evident.

The extent of euphemization is influenced by the structural structure of phraseological units. English idioms can display varying degrees of intensity as compared to Russian idioms; in certain instances, they demonstrate a heightened level of “aggressiveness,” as evidenced by expressions such as

“X will break Y’s ribs,” “X blames Y for something,” “X put his hand in the till,” and “X throws dirt at Y.” Compared to their Russian counterparts, the internal structure of English equivalents is transparent, which leads to less ambiguity about the meanings of stigmatized aspects of reality, such as “X never has a serious thought in his head,” “Y emerged appearing foolish,” “X attributes blame to Y for something,” “X feigns ignorance,” etc.

References

Arsentyeva, Elena (2006), *Phraseology and phraseography in a comparative aspect*, Kazan, Kazan, state university, 2006.

Baskova, Yulia (2006), *Euphemisms as a means of manipulation in the language of the media: based on the Russian and English languages*. Diss. ... Cand. Philological Sciences, Krasnodar.

Etymology of the phraseological unit "French disease" (online). Access mode: <http://surl.li/uivb> (date of access - 24.11.2024).

Etymology of the phraseological unit "kicked the bucket" (online). Access mode: <https://www.theidioms.com/kick-the-bucket/> (date of access - 24.11.2024).

Etymology of the phraseological unit "give hell" (online). Access mode: <https://www.theidioms.com/give-hell/u> (date of access - 24.11.2024).

Etymology of the phraseological unit "tighten your belt" (online). Access mode: <https://dictionary.cambridge.org/ru/dictionary/english/tighten-your-belt> (date of access - 24.11.2024).

Etymology of the phraseological unit "shoot the breeze" (online). Access mode: <https://grammarist.com/idiom/shoot-the-breeze> (date of access - 24.11.2024).

Galperin, Ilya (1971), *Stylistics*, Moscow, Higher School.

Katsev, Anri (1988), *Language Taboo and Euphemism: A Study Guide for a Special Course*, Leningrad, LSPI named after A. I. Herzen.

Kunin, Alexander (1996), , *Course of phraseology of the modern English language*, Moscow, Higher School, Dubna, Publishing Center "Phoenix".

Makarova, Galina(1986), *Methods and means of melioration substitution in modern French: Abstract of a PhD in Philology*. Moscow.

Pastukhova, Oksana (2017), *On Euphemisms and Taboo*, Journal of Philological Sciences. Theoretical and Practical Issues, pp. 141-144.

Pendina, Polina (2013), What does it mean to "play with biryulki", Moscow, Culture of the Russian Federation, pp. 1-3.

Reformatsky, Alexander(1999), *Introduction to linguistics*, Moscow, Aspect Press, pp. 104-106.

Salieva, Rimma (2009), *Comparative analysis of phraseological units with*

transparent internal form in English and Russian languages, Kazan, Kazan, state university.

Uvarova, Kristina (2018), *Language: what does “kicked the bucket” mean?*, Moscow, Information portal FB, pp.1-7.

Dictionaries

Dictionary of the Russian language: in 4 volumes, vol. I (1999) /Ed. A.P. Evgenieva. 3rd ed., stereotype, Moscow, Rus. lang.

Dictionary of the Russian language: in 4 volumes, vol. II (1999) /Ed. A.P. Evgenieva. 3rd ed., stereotype, Moscow, Rus. lang.

Dictionary of the Russian language: in 4 volumes, vol. III, (1999)/Ed. A.P. Evgenieva. 3rd ed., stereotype, Moscow, Rus. lang.

Ozhegov, Sergey (1978), *Dictionary of the Russian language*, Moscow, Sov. encyclopedia.

Phraseological dictionary of the Russian literary language (2007)/ Edited by A.I. Fedorov, 3rd ed., corrected. Moscow, AST.

Phraseological Dictionary of the Russian Language (1968)/Ed. A.I. Molotkov. 2nd ed., stereotype, Moscow, Sov.encyclopedia.

Phraseological online dictionary (online). Access mode: <http://surl.li/ufho> (date of access -24.11.2024).

Russian-English phraseological dictionary (1997)/Ed. by S.I. Lubenskaya, Moscow, Languages of Russian culture.

Russian phraseology. Historical and etymological dictionary (2005)/Ed. by A.K. Birikh, 3rd ed., corrected and enlarged, Moscow, Astrel.

The Great Encyclopedic Dictionary “Linguistics” (1998) / Edited by V.N. Yartseva. Moscow.

REPERE LITERARE

**ROMANUL „CATILINAR”
CA STARE DE EXISTENȚĂ**

Ludmila BRANIȘTE

Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași

The „catilinarian” novel as a state of existence

***Abstract.** Eminescu remains - and wants to remain - a novelist-poet. He deliberately subjects his novel to the unlimited condition of poetry. The „mismatch” between the nature of the conflict and the style of communication, the musicality of the narrative discourse, the Gothic fabulous style, the baroque of the phrase, characteristics invoked by those who, in the superstition of the purity of genres, seek to discover everywhere the conditions of objective, Balzac prose, are in fact the peculiarities of the lyrical, romantic, Wertherian novel. One of the meanings of the Eminescian novel is to offer us, in this way, a demonstration of the poetic that knows no boundaries. Hence, perhaps, the „fragmentarism” of so many of Eminescu’s works, including „Geniu pustiu”. How to end a novel of the endlessness of Poetry? It is for these reasons that this „imperfect, fragmentary and intimate” Eminescian posthumous work is so precious to us: to consolidate a cycle of existence of the national narrative art, offering the possibility of knowing, the „original condition” of the European Romantic novel.*

***Keywords.** Eminescu, misfit, novel, Geniu pustiu, national narrative art*

Din înfățișările variate, de care categoria celor *nenăscuți în timpul lor* le-au cunoscut în primele romane românești de după 1850, luate în discuție până acum, s-a putut – nădăjduim – reține, că statutul privilegiat al tipului inadapabilului are un evident substrat obiectiv, care trimite la un timp condiționat istoric și la configurația psihică a unui individ obligat să trăiască în împrejurări mutilante pentru personalitatea lui umană și morală. În cadrul acestei relații dintre obiectiv și subiectiv, a fost firesc ca manifestările *furorii nesatisfacției* să devină infinite, eforturile spre imposibil să apară nelimitate, iar impulsurile generos etice ale atitudinilor titaniene să fie îndreptățite. Tot atât de justificate se vădesc a fi selectarea și interpretarea, de pe poziții diverse, a motivului literar, adevărat centru polarizant de disponibilități creatoare în spațiul literaturii romantice, unde și-a multiplicat înfățișările și și-a lărgit sensurile în funcție de viziunea și expresia individuală a scriitorilor. Fizionomia specifică pe care a dobândit-o tema, pe planul literaturilor europene, în operele lui Hölderlin, Novalis, Tieck, Jean Paul, Benjamin Constant, Sénancour, Chateaubriand, Foscolo, Pușkin, Lermontov, iar pe planul scrisului artistic românesc în romanele secolului al XIX-lea și, mai apoi, în cele ale veacului nostru, este edificatoare pentru orice cercetător al ei.

Dar, pentru destinul literar al temei, un mod personal de asumare și transcripție artistică a acesteia îl constituie creația înalt reprezentativă a lui Mihai Eminescu și, din cadrul ei, romanul „Geniu pustiu”, scriere de tinerețe, importantă pentru reliefaarea potențialului semantic și literar al vechii fabule ca și pentru demonstrarea elanurilor înnoitoare ale romantismului și metamorfozelor ficțiunii românești.

Câmpul semantic al acestui roman romantic postum, publicat de Ion Scurtu, pentru întâia oară, în 1904¹, intrat astăzi, în comprehensiunea cercetătorilor și în sensibilitatea cititorilor, fără ca vreunul din ei să aibă sentimentul că ar *păta prin împietate* memoria și imaginea pură a artei Poetului, nu se suprapune, este locul să o spunem de pe acum, cu cel al romanelor germane și franceze, de care, nu o dată, a fost apropiat. Sensul romanului eminescian nu este, se înțelege, divergent cu sensul fundamental instituit, în scrierile lor,

1 A fost tipărit cu subtitlul *roman postum*, cu o introducere critică și note, Institutul de arte grafice, București. Romanul se află în mss. miscelaneu 2255, 20 r – 84 r, cu completări pe foile 21 v., 24 v., 65 v., 84 v., în fondurile Bibliotecii Academiei Române.

de precursorii sau contemporanii săi, dar motivul inadaptabilității, integrat într-o nouă sinteză, se redimensionează în spiritul unei experiențe morale și artistice proprii. Trecută prin viziunea și sensibilitatea lui Eminescu, tema nu se întoarce, nealterată, la izvoarele ei.

Gândul de a scrie un roman, care să poarte în el *signatura timpului*, s-a născut devreme, la 19 ani, atunci când înfloresc în mintea poetului grandioase proiecte literare. Îl mărturisește deschis, de la Viena, unde se află la studii, în 1871, lui Iacob Negruzzi, comunicându-i titlul, structura și obiectivele urmărite prin scrierea sa.

Îmi scrieți că vă urmărește un roman și pe mine mă urmărește unul, și sub influența acestei urmăririi am și scris multe coale dintr-un studiu de cultură în care ceream a veni cu mine însumi în *clar asupra fenomenelor epocelor de tranziție, în genere și asupra mizeriilor generațiunii prezente în parte. Scrierea e completă ca roman, ce s-ar atinge de scenele de sentimente, de descrierile locurilor etc., necomplectă ca studiu, astfel încât cartea mea de notițe e plină de cugetările, cu care cerc a mă clarifica pe mine însumi și cărora le-am destinat de pe acum locul în scheletul romanului. E intitulat Naturi Catilinare*. (Torouțiu & Cardaș 1931: 316-317)

La câteva luni, Eminescu revine cu o nouă scrisoare și, între alte precizări, adaugă: *...apoi romanul meu am început a-l scrie parte după impresiuni nemijlocite din anul 1868, pe când eram în București, parte după un episod ce mi l-a povestit un student din Transilvania* (Ibidem: 321-322)

În proiect, romanul se înfățișează, după propriile declarații ale autorului, ca o operă vastă, ca un amplu roman social-filozofic, transcripție artistică a cugetării și sensibilității unor naturi catilinare, tipuri umane complexe și contradictorii. Un roman al *mizeriilor generațiunii prezente*, al unei generații care se zbătea în incertitudini, între limitele revoluționarismului extrem și ale scepticismului total, căutând absolutul dragostei și al justiției sociale.

Naturi catilinare înseamnă, în zicerea lui Eminescu, *naturi problematice*, un concept care a existat în toată creația romantică europeană, pe care l-a definit încă Goethe, în volumul său de Maxime și reflecții, ca o stare de spirit a eroului liric sau epic, caracterizat prin inadaptabilitate; un om chinuit de himere, neacomodat lumii, un bolnav după definiția filozofului de la Weimar, dar un bolnav de geniu, care își găsește salvarea, în cele din urmă, în creație, singura izbăvitoare din chinurile sufletești².

Conceptul de *natură problematică* și-a început cariera literară odată cu romanul *Problematische Naturen* al scriitorului german Friederich Spielhagen (1861), citit cu siguranță de Eminescu. Este un roman ce înfățișează destinul nefericit al revoluționarilor de la 1848 în Germania, văzuți, pe fundalul istoric al vremii, ca *naturi problematice*, chipuri romantice, inadptate și inadptabile, cu semnificația unor genii politice, care, departe de a rămâne niște visători bovarici, încearcă să schimbe, prin luptă și sacrificiu, fața lumii.

În poezia sa, Eminescu ne-a înfățișat, în nenumărate ipostaze, peisajul sufletesc al geniului artistic ca *natură problematică*, ca și pe cel al unor *naturi problematice* neînălțate la altitudinea geniului. În romanul „Geniu pustiu”, în cadrul românesc al revoluției de la 1848 din Transilvania, ca și Spielhagen, el acordă, *naturilor / sale / catilinare* – adică *problematică*, dimensiunile geniului politic. *Eminescianizând*, el le proiectează într-un alt cadru geografic și le înzestreză cu particularități sufletești românești.

„Geniu pustiu” se încadrează epocii de formație, istoricește vorbind, a geniului eminescian. A fost scris la București și Viena, între 1868-1870, și, cum am amintit, a rămas între manuscrisele poetului, până în 1904, când a văzut lumina tiparului, prin temerara acțiune întreprinsă de Ion Scurtu. Prin apariția sa, romanul a înfruntat judecăți pripite și prejudecăți dăunătoare înțelegerii complexei structuri artistice a autorului lui. Datorită neîmplinirilor lui artistice, a fost încadrat într-un context literar epigonic, deci nedemn, cum considera, între mulți alții, G. Ibrăileanu, de a fi cunos-

² Vezi în această problemă, Aurel Petrescu, *Eminescu. Originile romantismului*, cap. VI. *Dublul sens al naturii problematice*, Editura Albatros, București, 1983, pag. 198 și următ.

cut, el constituind doar un simplu material de studiu pentru cercetători³. Devotatele cercetări întreprinse de exegeții operei eminescien, G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, au demonstrat, cu puterea de convingere a adevărului, că poetul trăiește, în profunzimea cugetării și în noblețea artei sale, și în postume, nu doar în antume, iar celui care vrea să-i cunoască opera în întregul ei, nu trebuie să i se ascundă începuturile ca și sfârșitul ei, Eminescu rămânând același în *slăbiciunile și țăriile ei*. (Călinescu 1936: 284)

Este, apoi, în spiritul deplinei obiectivități științifice, să i se fixeze un loc precis scrierii eminesciene pe traiectoria ascendentă a romanului românesc, de cele dintâi încercări până la impresionantele realizări ale perioadei interbelice. Cel ce urmărește evoluția romanului autohton (Mihăilă, 2016: 532) constată că, în varietatea lor, numeroasele producții românești, scrise până către sfârșitul secolului trecut, revin, în general, la câteva tipuri. Marea diferențiere caracteristică romanului modern, care-l face atât de dificil la clasificare, se produce la noi, târziu. La începuturile lui, în lunga-i ucenicie, el urmează trei direcții fundamentale, reprezentând trei tipuri: istoric, social și liric, sentimental. Două tipuri sunt, mai ales, varietăți ale romantismului, unul al realismului, fără ca să se instituie, între aceste două orientări, mereu complementare, cel puțin o bună bucată de vreme, granițe de netrecut.

Fundamental liric, „Geniu pustiu” reprezintă tipul de roman romantic, pe care l-au ilustrat și alți scriitori, înaintași și contemporani lui Eminescu. Operă de factură stilistică aparte, de o evidentă originalitate, legată, totuși, prin mii de fire, de literatura predecesorilor, „Geniu pustiu” intră în fondul de aur al romanului românesc. Locul pe care-l ocupă în evoluția genului nu s-a micșorat prin reintegrarea lui în actualitate și în conștiința cititorilor. Dimpotrivă, a crescut și nu doar prin valoarea lui de document istoric și uman, ci și prin aceea de mărturie a unei conștiințe artistice aflate mereu în dramatica-i zbatere a răspunderii. Dacă autorul ei ar fi sfârșit-o și împlinit-o prin revizuire, cu lărgimea orizontului, luciditatea și pasiunea pentru perfec-

3 G. Ibrăileanu, „Postumele” lui Eminescu, în *Scriitori și curente*, ed. a II-a, Editura Viața românească, Iași, 1930 și *Eminescu – geniu pustiu*, în *Scriitori români și străini*, Editura Viața românească, Iași, 1926; Constanța Marinescu, *Postumele lui Eminescu*, București, 1912. O discuție amplă a problemei în *Note* la vol. *Mihai Eminescu. Proză literară*, Ediție îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu. Cu un studiu introductiv de Eugen Simion, Editura pentru literatură, București, 1964, pag. 359-364.

țiune, scrierea ar fi deschis, fără îndoială, noi și surprinzătoare perspective pentru romanul românesc.

Plănuit ca *Naturi Catilinare*, romanul s-a realizat ca „Geniu pustiu”, nu fragment doar, complet, cum declară autorul, *ca roman ce s-atinge de scenele de sentiment, de descrierile locurilor*, dar necomplet *ca studiu*. Răgaz pentru a-l completa și sub acest aspect, n-a mai avut. Din întinsul *studiu de cultură* proiectat, pentru a dezbate din punct de vedere filozofic și sociologic, caracteristicile epocilor de tranziție, ca aceea - care se așează, la noi, după 1848, n-au mai rămas decât câteva considerații la începutul romanului, de mare preț pentru definirea lui Eminescu în ipostaza de cugetător social și politic, și de aspru judecător al vremurilor de *nepace* trăite de eroii săi și de el însuși.

Operă de sine stătătoare, reprezentativă pentru perioada tinereții eminesciene, inegală ca valoare artistică, dar, în nici un caz, o neizbândă epică, romanul „Geniu pustiu”, dezvăluie, la o analiză obiectivă care ignoră superstițiile, dar nu și judecata critică, în cadrul unui univers romantic, viziunea artistică și simbolurile fundamentale ale singularei creații a autorului lui.

După definiția romanului ca *metafora vieții*

(Dumas zice că romanul a existat totdeauna. Se poate. El e metafora vieții. Priviți reversul aurit al unei monede calpe, ascultați cântecul absurd a unei zile care n-a avut pretențiunea de a face mai mult zgomot în lume decât celelalte în genere, extrageți din asta poezia ce poate exista în ele și iată romanul - ed. cit., pag. 105),

și câteva considerații filozofice cu reflexe din filozofia kantiană, în jurul portretului lui Torquato Tasso, descoperit într-o istorie veche despre un rege scoțian, prilej pentru a defini existența obiectivă ca o creație a subiectivității: *toate câte vedem, auzim, cugetăm, judecăm nu sunt decât creațiuni prea arbitrare a propriei noastre subiectivități, iar nu lucruri reale. Viața-i vis. (Ibidem)*, romanul se deschide cu descrierea plină de adevăr și culoare a Bucureștilor din jurul anilor 1868. Un oraș cu *strade nepavate*, strâmte și no-

roioase, cu *case mici și rău zidite*, cu bălți de noroi *ce te împrășcau cu apa lor cea hleioasă*, cu cârciumi și prăvălii, având *ferestre mari și nespălate*, cu case de femei *spoite*, cu cafenele unde se joacă biliard și cărți. Într-una din aceste cafenele, într-o noapte de toamnă târzie, poetul - narator îl cunoaște pe un tânăr *suspinator*, Toma Nour, student ardelean, ale cărei relatări, adăugate la *impresiunile directe*, vor forma substanța romanului.

Portretul lui Toma Nour (întinericul din jurul meu era metafora aceluși nume: Toma Nour), realizat în culori contrastante, în alb și negru, definește o ființă neobișnuită, care poartă în ea atributele îngerului și ale demonului.

Era frumos - d-o frumusețe demonică. Asupra feței sale palide, musculoase, expresive, se ridica o frunte senină ca cugetarea unui filozof. Iar asupra fruntei se sburlea cu o genialitate sălbatecă părul său negru - strălucit, ce cădea pe niște umeri compacti și bine făcuți. Ochii săi mari, căprij, ardeau ca un foc negru sub niște mari sprâncene stufoase și îmbinate, iar buzele strâns lipite, vinete erau de o asprime rară. Ai fi crezut că e un poet ateu, unul din acei îngeri căzuți, un satan, nu cum și-l închipuiesc pictorii: zbârcit, hidos, urâcios, ci un satan frumos, d-o frumusețe strălucită, un satan mândru de cădere, pe a cărei frunte Dumnezeu a scris geniul și iadul îndărătnicia, un satan dumnezeiesc, care trezit în ceri a sorbit din lumina cea mai sântă și-a îmbătat ochii cu idealele cele mai sublime, și-a muiat sufletul în visurile cele mai dragi, pentru ca în urmă, căzut pe pământ, să nu-i rămână decât decepțiunea și tristeța gravată în jurul buzelor, că nu mai e în ceri /.../. Toată expresiunea în sine era d-o putere generoasă, deși infernală. (Ibidem: 107-108)

Istoria literară, mai veche și mai nouă, n-a întârziat să descopere în Toma Nour, tip prin excelență romantic, visător înflăcărat, faustian și byronian, cum se va dovedi în dramatica-i existență, un prototip străin, fie el erou al lui Goethe, Chamisso, Novalis, Laube, Gutzkov. Analogii sub raportul tipologiei (deși la Eminescu avem de-a face cu o tipologie diferențiată în latura

ei de demonism și dăruire patriotică) și a problematicii se pot stabili multe. Ceea ce nu se cuvine a fi uitat este că, înainte de toate, Toma este poetul însuși. Caracterizându-și personajul, autorul se caracterizează pe sine, fizic, intelectual, moral, așa cum era el, în jurul anului 1870, cum gândea și simțea scriind romanul „Geniu pustiu”, tabloul dramatic Andrei Mureșanu, poeziile Epigonii și Împărat și proletar, articolele sale politice de început.

Discuția pe care o poartă poetul-narator cu Toma Nour, privitoare la *mizeriile acestei generațiuni*, la neajunsurile vieții sociale, politice, morale din timpul său, stă sub semnul crezului său social-politic, așa cum și-l va ilustra și în articolele-polemice apărute în „*Federațiunea de la Pesta*”, (în anul 1870), iar mai târziu, în „*Curierul de Iași*” și „*Timpul*”. În numele acestui crez, el judecă aspru *fantasmagoriile falsei noastre civilizațiuni* și, de pe poziția *claselor pozitive*, denunță lumea românească a epocii, în care află

istorici ce nu cunosc istoria, literați și jurnaliști ce nu știu a scrie, actori ce nu știu a juca, miniștri ce nu știu a guverna, financieri ce nu știu a calcula, /.../ „suflete” deloc „înamorate de limba și datinele străbunilor”/.../. Cât despre inteligența noastră – o generațiune de amployați... de semidocti... oameni care calculează cam peste câți ani or veni ei la putere... inteligență falsă. (Ibidem, pag. 109-110)

Salvarea este una singură, pe care o indică, încet și răgușit, Toma Nour:

Schimbați opiniunea publică, dați-i o altă direcțiune, răscoliți geniul național – spiritul propriu și caracteristic al poporului din adâncurile în care doarme, faceți o uriașă reacțiune morală, o revoluțiune de idei, în care ideea de românesc să fie mai mare decât uman, genial, frumos, în fine, fiți români, români și iar români. (Ibidem: 112)

Dragostea pentru propriul popor trebuie extinsă asupra întregii omeniri, omenirea să fie

prisma, una singură, strălucită, pătrunsă de lumină, care are

însă atâtea culori. O prismă cu mii de culori, un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sunt decât nuanțele prismatice ale omenirii. /.../ Faceți ca toate aceste culori să fie egal de strălucite, egal de poleite, egal de favorizate de lumina ce le formează și fără care ele ar fi pierdute în nimicul neexistenței – căci în întunericul nedreptății și a barbariei, toate națiunile își sunt egale în abrutizare, în îndobitocire, fanatism, în vulgaritate. 237. (Ibidem, 112-113)

Iubirea față de alte națiuni, spiritul de înfrățire în apărarea acelorași valori, alcătuiesc baza amplei discuții despre *cosmopolitism* pe care o duc poetul și Toma Nour, pentru că amândoi gândesc cum gândeau revoluționarii pașoptiști, discipoli ai lui Bălcescu.

Toma Nour este, cum lesne se poate deduce din portretul ce i se face și din discuțiile purtate cu noul său prieten, descoperit în taverna bucureșteană, o *natură problematică. Nenăscut la punctul acela în timp, care ar conveni caracterului lui*, el trăiește într-o *epocă de tranzițiune*, care, în lipsa ei de echilibru, se caracterizează, prin toate *mizeriile generațiunii prezente*. Ființă, cu un statut ambiguu, în care divinul și umanul se întregesc complementar, Toma este un daimon (în accepția antică a termenului), un geniu, *un demon dumnezeiesc*. Căzut pe pământ, lovit de *fantasmagoriile falsei civilizațiuni*, el și-a pierdut, în atingere cu un mediu ostil, *idealele cele mai sublime și visurile cele mai dragi*. Îngerul de geniu, pustiit, *se demonizează*, dar nu într-atât încât să dobândească atributele unei distrugătoare forțe malefice. Satanismul lui Toma Nour este, cum bine s-a spus, un *sentimentalism răsturnat*, născut din decepții adânci și dintr-o revoltă colosală. O revoltă comunicată – s-a văzut din citatele date – ostentativ și retoric, într-o tonalitate înverșunat polemică și cu o gestică patetică, proprii unui extravertit și îndreptățite la un insurgent ce-și întemeiază refuzul de adaptare la o lume alienată, nu doar pe injustiție, ci și pe o pătimașă dragoste de țară. Patria în suferință, nefericita patrie, este un topos al scrisului eminescian, memorabil prin profunzimea și frumusețea rostirii lui și în romanul „Geniu pustiu” .

Această înaltă tensiune a sentimentului patriotic (*cel mai frumos și mai moral dintre sentimente*, îl consideră, undeva, poetul), titanian în sensurile

lui protestatare și afirmative (Zoe Dumitrescu - Bușulenga înscrie acest titanism românesc între vechile geneze ale motivului în *Sturm und Drang-ul* european, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (Dumitrescu-Bușulenga 1976: 238), iar Aurel Petrescu încadrează, estetic, Geniu pustiu într-un *preromanism de factură sturmeriană* (Petrescu 1983: 28) convertește satira și revolta lui Toma Nour în Acțiune și Faptă. Elogiul afirmației și nu al negației, îi înnobilează îndemnul la activismul cel mai constructiv, pentru a face ca *ideea românescă să fie mai mare decât uman, genial, frumos*. Inadaptabilul Toma Nour devine, în accepția goetheiană a termenului, magistral interpretată de Lucian Blaga, *un duh pozitiv al creației, al productivității, al faptei*⁴. Mai compensativă decât visul, decât iubirea, ale căror căi purificatoare sunt străbătute în căutarea paradisului pierdut, Fapta devine o soluție de viață, un sens al ei.

Odată definit caracterul sub aspect fizic și spiritual, poetul trece cuvântul eroului său, Toma Nour, personajul cel mai angajat în aventură. Acesta se înfățișează ca un alt Werther deliberând și acționând, în jurnalul pe care-l trimite din închisoare, în pragul morții, prietenului său depărtat, întâlnit în taverna bucureșteană. Este acest jurnal întâiul (și unicul) *jurnal interior românesc*, cum s-a observat, o confesiune romantică, o tristă și neobișnuită poveste a vieții lui Toma, din cuprinsul căruia îi cunoaștem ascendența țărănească, copilăria săracă, anii de studii la Cluj (în prezentarea cărora descoperim multe din datele perioadei școlarității poetului însuși, la Blaj), iubirea nefericită pentru Poesis, întâlnirea cu Ioan și alte multe întâmplări ale unei vieți răvășite de neliniști și căutări.

Pictorul Ioan este o altă ipostază a eului eminescian, căruia autorul romanului îi împrumută, cu aceeași luciditate, trăsături și date autobiografice. Natură problematică, torturat de neliniști imaginative, cu o viață afectivă profundă, Ioan este și el un sentimental și un lucid. Ceea ce-i domină complexitatea-i caracterologică este amestecul de pasiune generoasă și de luciditate rece.

Mizantrop și umanitarist, căruia realitatea i-a impus o continuă și dra-

⁴ Lucian Blaga, *Daimonion*, în *Zări și etape*, Editura pentru literatură, București, 1968. Vezi și Ioana Em. Petrescu, *Eminescu. Modele cosmologice și viziunea poetică*, Editura Minerva, București, 1978, pag. 86 și următ.

matică zbatere între credință și îndoială, Ioan reușește, totuși, după o amară experiență, să-și convertească durerea și dezamăgirile în revoltă și forță morală. Eroii lui Eminescu nu evadează încă în solitudine, în vis sau în lumile descoperite prin lectura operelor lui Fichte, Schelling, Schopenhauer. Inadaptabili, ei nu și-au pierdut iluziile și ardoarea. Răzvrățiți sociali, ei iubesc lupta și caută în ea și frumusețea și împlinirea vieții. Interesantă și nouă este organizarea, în cadrul compoziției romanului, a două planuri narrative, care merg paralel și, din când în când, se interferează. Pe un plan, se desfășoară existența lui Ioan și a Sofiei, îngerul blond, care, murind, îl aruncă pe cel ce a iubit-o într-o dezuniune și sfâșiere lăuntrică totală. Dorința transcenderii condiției umane prin iubire și imposibilitatea realizării ei, rămâne un alt topos al scrisului eminescian. Pe cel de-al doilea plan, sunt zugrăvite zbu-ciumul și chinul infernal al trăirilor lui Toma Nour și ale Poesis-ei. Unitatea construcției se clatină prin recurgerea la această *barocă* închipuire de intrigi paralele (există, de fapt, și un al treilea plan – cel al naratorului!) (Călinescu 1935: 285), dar ea rămâne o fecundă modalitate de adâncire a individualităților eroilor, de dobândire a unor dimensiuni ale profunzimii pentru personaje și destinul lor tragic⁵. Nu este exclus ca Eminescu să fi învățat acest procedeu de la Shakespeare, modelul *acvilei Nordului* fiindu-i mereu la îndemână în tot ceea ce a întreprins.

În planurile de existență a celor doi eroi există o izbitoare analogie de situații, de aceea le-a și pus autorul romanului *pe două coloane*. (Dumitrescu-Bușulenga 1976: 180), Amândoi sunt orfani, o situație frustrantă care-i face să fie altfel decât cei din jurul lor, amândoi cunosc experiența iubitei moarte; mai întâi Ioan, care, dezlegat de lume, după moartea Sofiei, devine *pribun* în armata lui Avram Iancu, cade rănit în luptă și moare ucis de mâna bătrânului comandant, care-l iubea ca pe copilul său, ca să nu cadă în mâna dușmanilor.

Toma, trădat de Poesis, *pierde* și el iubirea; încearcă să se regăsească după *lungii, obosiții / săi / ani, triști, monotoni și plânși*, în mijlocul alor săi, din satul natal; pleacă, apoi, în munți, la revoluționari, îl va răzbuna pe Ioan, se întoarce la Cluj, unde află de moartea Poesis-ei și sacrificiul ei (se prostituase

⁵ Încă din 1935, D. Murărașu, în comentariul introductiv la *Eminescu. Scrieri literare*, Editura Scrisul românesc, Craiova, p. XLII-a, a pus în discuție această lipsă de unitate existentă în construcția romanului eminescian.

ca să-și salveze tatăl), rătăcește prin Europa, prins în neclare lupte politice, ca să moară și el - presupunem - de o moarte violentă. Un fragment, rămas între manuscrisele poetului / Toma Nour în ghețurile Siberiei /, urmărește destinul eroului într-o închisoare din Rusia țaristă, și, apoi în deportare, în Siberia.

Nu puține sunt și deosebirile de natură între Toma Nour și dublul său Ioan, amândoi - proiecții obiectivizate ale eului eminescian. Ioan este întruchiparea frumuseții, purității, bunătății, iubirii și iertării. Portretul, pe care i-l făcuse prietenul său Toma Nour, înfățișa un

copil ca de vreo optsprezece /ani / - cu păr negru și lung, cu buzele subțiri și roze, cu fața albă ca marmora și cu niște ochi albaștri mari sub mari sprâncene și lungi gene negre. Ochii cei albaștri ai copilului erau așa de străluciți, de un colorit atât de străin, încât păreau că privesc cu inocența, cu dulceața lor mai femeiască asupra spectatorului ce privea în ei /.../. Cât de frumos era acest copil și ce tânăr a murit. (Eminescu, ed. cit.: 115)

Avea mâini fine, dulci, albe, trăsăturile feței de o paloare delicată, ochii de o adâncime nespusă, fruntea arcată și părul undoind, încât cel ce-i privea chipul, lucrat în ulei, ar fi putut crede că este chipul unei femei travestite. Este o aluzie la androgin și ea constituie o referire indirectă la calitatea angelică a eroului. Există și o referire directă, atunci când Toma îl numește pe Ioan *acel copil, acel inger blând...*

Toma Nour, în schimb, este un demon, un Satan, cum este înfățișat în portretul ce i-l face poetul-narator, chiar la începutul romanului, cu o natură incandescentă, a cărui trăire cunoaște stări de exaltare și de deznădejde excesive, cu răsturnări, uneori nu îndeajuns de motivate, de un efect dramatic supraîncărcat. Două suflete de naturi contrarii, dar complementare, care ne amintesc de aspirația, fără limite, spre unitate, ce au marcat viața și creația geniului eminescian.

Retragerea în cochilia propriului eu, în *anul durerii*,⁴⁸ este considerată drept o stare vinovată. Toma și Ioan, cum am arătat, devin tribuni ai lui Ian-

cu în revoluția transilvăneană și această subordonare a destinului individuale marilor țeluri ale istoriei îmbracă, în romanul lui Eminescu, expresia unui puternic umanism și optimism, distanțându-l, prin crezul acțiunii, de realizările de același fel ale multor romantici. Motivul este, în acest fel, selectat de pe alte poziții ideologice și afective și, în această nouă reinterpretare, el se întâlnește, de pe acum, din jurul anului 1870, cu temele majore ale meditației filozofice și politice ce au structurat creația eminesciană în întregul ei.

De la un poem al vieții lăuntrice, cum este romanul în prima sa parte, realizat, în încercarea de romantizare a epicului, prin apelul la narațiunea la persoana I și, în cadrul ei, la formula jurnalului, care înlesnește actul confesiunii, se ajunge, prin epicizarea romanticului, la o prezentare panoramică și spectaculoasă a revoluției din Ardeal. Narațiunea se obiectivizează, povestitorul, rămas în umbră, pare că se estompează în fața faptelor. Prezența i-o simțim, totuși, în precipitarea acțiunii, în mișcarea gândirii și a efectului. Descripția dobândește o mare libertate ca și accesul naratorului în lumea personajelor, pe care le însoțește pe albia evenimentelor și ale căror fapte le observă și le *judcă*, fără să mistifice adevărul istoric, tot timpul de pe poziția *națiunii sale de paria*.

Revoluția este evocată în detalii pregnante, prilejuind tablouri de un colorit violent și macabru, realizate, cum s-a spus, cu o *voluptoasă insistență* (pentru că, precum toți romanticii, Eminescu posedă simțul grandiosului în chip hipertrofic). Halucinante sunt câteva scene de un realism crud, cum e cea a spânzurării preotului ortodox, a încercării de viol al fiicei acestuia, a omorării grofului ungar sau apocalipticul episod al pedepsirii sasului trădător, legat de grinzile morii sale aprinse. Îl cităm pentru a ilustra viziunea unui rebel și răzbunător, marcat de o adevărată pecete infernală. *Moara începu a se mișca, a pluti aprinsă pe valuri*.

- Și foc și-nec! Strigă bătrânul teribil, suit pe-o piatră și ridicând pumnul la ceruri; - acum de-am făcut rău, pe sufletul meu să cadă!

Aspect teribil! Urlau roțile, scrâșneau pietrele, trosnea înflăcărata moară, țipa cu sălbăticie morarul în mormântul de jar.

Întreaga moară părea un bătrân și bolnav balaur de foc, care scormolea urlând, cu aripile lui, valurile roșite de foc ale apei. Moara-nota repede, dusă și de-nvârtitura roții, și de repeziciunea apei. Dumbrăvile de pe maluri se-nroșeau pe unde trecea palatul arzător și deschideau cărările lor de pădure ochilor ce urmăreau spectacolul... Norii cenușii ai cerului se roșise de foc, fumul cel greu și gros ce-l lăsa în urmă moara ce fugea ni-neca răsuflarea. (Ibidem: 186-187)

Tabloul este transpus în fabulos, în virtutea unei viziuni hoffmaniene și a unui temperament artistic fundamental liric.

Eminescu rămâne – și ține să rămână – poet în ipostaza de romancier. *Cu cât mai poetic, cu atât mai adevărat!* În mod deliberat, el își supune romanul la condiția ilimitată a poeziei. Și, atunci, *nepotrivirea* dintre natura conflictului și stilul comunicării, deformările provocate prin ignorarea proporțiilor, *unflarea sufletului peste marginile capacității zilnice*, scrie G. Călinescu (Călinescu 1936: 134), muzicalitatea discursului narativ, stilul *gotic fabulos*, barocul frazei, caracteristici invocate de cei care, în superstiția purității genurilor, caută să descopere, pretutindeni, condițiile prozei obiective, *balzaciene*, sunt, de fapt, particularitățile romanului liric, romantic, de tip wertherian. Unul din sensurile romanului eminescian este de a ne fi oferit, pe această cale, o demonstrație a poeticului care nu cunoaște margini. De la Novalis el a aflat că *nu există decât poezie, restul este non poezie*. De aici, poate, și *fragmentarismul* atâtor piese eminesciene, printre ele așezându-se și „Geniu pustiu”⁶. Cum să sfârșești un roman al nesfârșitului Poeziei?

Pentru aceste motive, ne este atât de prețioasă această *imperfectă, fragmentară și intimă* postumă eminesciană: pentru a fi consolidat un ciclu de existență a artei narative naționale, oferind posibilitatea de a cunoaște, *prin mijlocirea „icoanei românești”,* a unui erou „nenăscut în timpul său”, *condiția originară* a romanului romantic european.

⁶ Vezi, între alții, Tudor Olteanu, *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*, Editura Univers, București, pag. 39 și următ.

Bibliografie

Surse:

M. Eminescu (1964), „*Geniu pustiu*”, în *Mihai Eminescu. Proză literară*, Ediție îngrijită de Eugen Simion și Flora Șuteu. Cu un studiu introductiv de Eugen Simion, Editura pentru literatură, București.

Literatură de referință:

Blaga, L. (1968), *Daimonion*, în *Zări și etape*, Editura pentru literatură, București.

Călinescu, G. (1935), *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. III, Editura Cugetarea București.

Călinescu, G. (1936), *Opera lui M. Eminescu*, vol. V, *Analize*, Fundația Carol II, București.

Dumitrescu-Bușulenga Z. (1976), *Un erou eminescian între iluminism și romantism, în Eminescu. Cultură și creație*, Editura Eminescu, București.

Ibrăileanu, G. (1926), *Eminescu – Geniu pustiu*, în *Scriitori români și străini*, Editura Viața românească, Iași.

Ibrăileanu, G. (1930), *Postumele lui Eminescu*, în *Scriitori și curente*, ed. a II-a, Editura Viața românească, Iași.

Marinescu, Constanța (1964), *Postumele lui Eminescu*, Editura pentru literatură, București.

Mihăilă, R. (2016), “Social and cultural approaches to teaching women’s writing by using databases,” *The 12th eLearning and Software for Education Conference - eLSE 2016*, Ion Roceanu et alii (ed.), vol. II, p. 530-535.

Murărașu, D. (1935), *Scrieri literare*, Editura Scrisul românesc, Craiova.

Olteanu, T. (1977), *Morfologia romanului european în secolul al XIX-lea*, Editura Univers, București.

Petrescu, Aurel (1983), *Eminescu. Originile romantismului*, cap. VI. *Dublul sens al naturii problematice*, Editura Albatros, București.

Petrescu, Ioana Em. (1978), *Eminescu. Modele cosmologice și viziunea poetică*, Editura Minerva, București.

Torouțiu, I. E. și Cardaș, G. (1931), *Studii și documente literare*, vol. I, Editura de arte plastice, București.

VASILE VOICULESCU: GAMES AND LIMITS

Gina NIMIGEAN

*Institute of Romanian Language, Bucharest,
University of Macedonia, Thessaloniki &
Alexandru Ioan Cuza University of Iași*

***Abstract.** Vasile Voiculescu's short stories play and play permanently among – and with – major dimensions and landmarks of literature but, above all, of human existence and of the awareness of this existence within its intrinsic frameworks/limits. The literary character is defined by the particular confrontation with the limit.*

***Keywords.** game, ludic, limit, temptation, overcoming, conditioning*

There was in Vasile Voiculescu, the person, an incessant power-giving turmoil, which – although late in the order of his own biography – created for him a distinct place in our older fictional literature.⁷ Beyond his Hippocratic mission, the physician revealed the aspiration – long-postponed and only later brought to action – for which his vocation was innate: the art of the word.

Judging Voiculescu's poetry, the critic G. Călinescu found that: „The idea in our poet is a pure form... It is like a glass containing a wine, the essence of the words being the wine itself, and not their circumstance as a glass... The poet talks with the words, which he caresses and sings. This is an aspect of poetry, which could be called ‚The Story of Speech.‘” When reading, the sensation is intense, his words are almost objectified, they undergo a transposition into reality and touch, they become objects and processes. On another dimension, the construction of the text is made up and reconstituted according to ever-changing plans, which guide towards the perception of Vasile Voiculescu the *poet* in the long line of our literary authors who generically claim to be from the structure of the *poeta ludens*, of the creator who creates out of the inability not to create, in an impulsive and tormenting game, without pauses and restrictions.

In Voiculescu's poetry and – it seems, more intensely – in his prose, the elementary and elemental energies are revealed, through spiritual intention led, pushed, even, towards action, in perpetual wonder and intense research of the surroundings. A good part of his prose lies under the *ludic* – as a heraldic sign of belonging, on the one hand; – as the actual release of these energies, on the other hand. In the face of the temptation of doing, of the sensible world, and the unmade world, guessed beyond the power of the senses, the intrinsic ludic tendency relaxes its tensions and seeks a solution to the temptation of everything. Trying, like children's play – which alone creates its own rules and sets its limits – to see how far it can see, to go as far as it can go, in a deliberate, continuous temptation of (all) borders, of any borders.

⁷ For a more detailed description of the literary atmosphere at the end of the 19th century and the beginning of the 20th century, see also Ludmila Braniște (2006), *Scriitori și cărți: studii de istorie și critică literară*, Vasiliana, Iași.

The aspiration towards the Arcadia of fairy tales. That „I was... and you were... imperfect (as a narrative manner and grammatical mode) of the game transcends and infuses the Voiculescu novella. The events take place not in a „now” belonging to the author, but in a „then” of another (which can be proclaimed and established as exemplary) that refers to a fairy tale. The fairy tale, as an inevitable age in onto- and ethno-geny, the lost Arcadia of man and peoples, causes *nost-algia*, that pain (άλγος) mixed with the longing for a space that belongs to it as a righteous inheritance, as a home, as a nest (νόστος), constantly and sweetly calling but constantly moving away – like a mirage. On the way to the fairy tale, there are wide territories that tempt: the oniric (*Căprioara din vis/ The Deer in the Dream*), the miraculous (*Revolta dobitoacelor/ The Revolt of the Beasts*), the strange (*În mijlocul lupilor/ Amid the wolves*) or the magical (*Iubire magică/ Magic Love*) or narrow borders, such as the fantastic (*Lostrița/ The Trout*).

The character wanders through a world with people still masters of mysteries engendered at once with Zalmoxis, the unique god of the Dacians: „As in the magic of the ancient hunts, my man had grown, he had expanded beyond himself, beyond his own narrow interior beast, so that he could grasp and understand the wolf, to assimilate it...” (*În mijlocul lupilor/ Amid the wolves*). He seeks pre-Adamic happiness in aquatic universes: „the bottom of the whirlpool was a deep paradise rediscovered.” „His sky, from the depths” gathers in itself the signs of the world. The Godhead is naturally aquatic and man claims it as the first point of his genealogy: „... It’s not a beluga. It is his ancestor, the legendary...” (*Pescarul Amin/ Fisherman Amin*) The fairy tale remains the eternal enticement, an illusory Ithaca, never attained, never fulfilled: „I was listening as if I were in a fairy tale. And I was not even trying to imagine what I was hearing.” (*Misiune de încredere/ Mission of trust*) „The fairy tale of Saint Friday in the other realm was beginning to take shape.” (*Idem*) The perfection of the game in its very imperfection is thus proved because everything exists in an ideal, intangible way.

That is why everything remains a perpetual realm of aspiration, Arcadia. Events and people breach the boundary of the material, entering into an ideal „other realm”: „I was entering another world” (*Idem*) – where the material, as

substance, and the ideal borrow and alternate each other's spaces, affirming the same form, perfect and at the same time imperfect, of the circle of returns.

The nature-culture border. The relationship between nature (as a born environment) and culture (as a secondary, made, elaborated environment) acquires a double development, in intimate connection with a double manner of expression of culture: archaic, of the rural type, and modern, of the citadine type. In contact and interaction with nature, the degrees of affirmation of the two types of culture are defined. Between the archaic rural culture and nature, there is a place for acceptance, an assimilation of one into the other, in both possible senses. People raise their habits, beliefs, superstitions, and magic from nature herself. It shapes their way of living in the world and being involved in her, in a perpetual pendulation. One lives in a space that can be defined in a Blagian manner, as „mioritic”⁸. All of them are based on an „unmediated touch with nature”, which reassures by affirming and accepting phenomena as certainties: „...looking at the mountain [...] he assured me not to have any worries; as long as I walk with him, weather will keep on nicely and it will not change in any way. I was impressed by his covenant. And curiously: I didn't doubt it for a moment.” (*Misiune de încredere/ Mission of Trust*).

The magical rite, of mastery of the beasts, depends on the cosmic states: „... One night, without a favorable moon for the bear, the old man let the mysteries out.” (*Ultimul Berevoi/ The Last Berevoi*). The spells are fulfilled with faith in the help of the forces of the forest: „The old man had thrown into flames tufts of bear and wolf hair, which heal fears and make the heart manly”. (*Idem*) Death, in turn, is resolved serenely, „mioritically”⁹: „He had found eternal rest in the windhook heart of the giant of the forest [...] the tree grew, healed its cancer and closed itself above the dead one [...], it adopted him, embraced him more and more tightly. The rains washed his bones, the wind whitened them. The shade of the branches cooled them in the summer. The frosts of winter strengthened and preserved them better than the mould of the grave.” (*Taina gorunului/ (The Mystery of the Sessile Oak)*

8 See, for the concept, Lucian Blaga (1994), *Trilogia culturii*, 2nd Tome, *Spațiul mioritic*, Humanitas, Bucharest.

9 *Idem*.

There is no space for fusion between the living nature and the urban culture, of an inert artifact type on the contrary, the rejection is shown. Those who enter uninvited and, especially, uninitiated, into the – one might say, private – space of the mountain, disturbing it, are even violently rejected, nature taking on manifestations almost human. The intruder himself, a product and bearer of the city culture, intuits that he is to blame for the „enemy way” in which the mountain receives him: „Then it was sunny and beautiful in our land until yesterday, and he looked at me suspiciously, as if he had blamed me for having brought this misery down on their heads.” (*Misiune de incredere/ Mission of Trust*)

The Edenic temptation. The ludic tendency, the ἐνέργεια which gives the prime call to action, boosts the research of other spaces, the overcoming of other borders. The reverse path, towards the primordial environment, involves the immanent temptation of Eden. The space of Heaven – Christian or, rather, not – is to be found nearby, in the local surroundings, but it is not at all easy to see. In the accession to it, the archaic spiritual heritage becomes the guarantee of possibility. The linear contact with it, uninterrupted in time and unmediated, becomes the obligatory condition. The last in the Berevoi family line is the last initiate in magic. His knowledge comes from the depths of the times of Zamolxis.

He is the chosen one for sacrifice and, therefore, marked: he is the last wearer of the braided woolen hat „over which the pagan priests, the ancient magi, placed their miters as over a lining, and the kings their crowns.” (*Ultimul Berevoi/ The Last Berevoi*)

In *Pescarul Amin/ The Fisherman Amin* another way of penetrating the sacred space is shown: with the revelation of his pagan-divine lineage, Amin passes beyond the limit to death, to Paradise, through self-forgetfulness and immersion in the waters.

The ultimate limit, in itself, the line between life and death, becomes the object of temptation. According to the way they perceive and intuit it, three categories of characters catch our attention:

a) **The hero who no longer fits into life, because he has already surpassed it.** He transcends the limit in full and conscious acceptance of it. Fisherman Amin lives in the struggle between the call of the „sky of waters” - crossing into the aquatic realm equivalent to returning to the original-placental state - and the worldly duty, repellent, imposed by the body’s struggles. The act of fishing, however, would mean killing the beluga that revealed to him as his own ancestor; furthermore, an implicit killing of the „spirit of eternal origin”, which he understands only at the hour of the turning point. The choice, however, is spiritual, and Amin slides through the dimensions, going through them in a trance. First, he abandons himself to desubstantiation and comes out of causality, in a sine qua non transformation: „He had nothing to do with the deed, with the fact... From now on he will devote himself to the thoughts of rest.” He has the revelation of genesis and becoming, he is suddenly the possessor of the last understanding, because he has gone out of himself: „His narrow walls no longer bounded him.” „He had penetrated into the corners of the first conceptions, he went through all the twists and turns of the developments from the beginning of the beginnings, he saw everything, he knew everything, he felt and understood everything...” He acquires the feeling of compressing his entire genealogy into himself, all that connected him to his ancestors: „... they poured out from their depths into the depths now of his.” The fusion is done by getting out of the determinations, from the place and time, and Amin discovers himself to be the master of time. Through transcension, penetrating the „deep, rediscovered paradise” of the whirlpool, he leaves time outside „like a servant, to wait for him. He will wait in vain: he passes into eternity.”

His struggle is pathetic, in the sense of expiatory passion; we do not find in Amin a declarative pathos, expressed rhetorically, but a deep, authentic conflict, at the moment of choosing between his spiritual transformation and the reality of which, until recently, he had been a part: „He knew he was delirious. He felt the delirium growing immeasurably...” „Here, under him, is

heaven. Heaven lies in the waters. How can he allow the nefarious to tear it to pieces?" The question comes, agonizing: „Where would he go after death?" The decision is made: „The time, the future doubtful? He will no longer allow them to trick him with secrets, to hide surprises from him. He will force them to open." Reintegration into the rediscovered paradise is achievable only by annihilating the telluric being. At the moment of the onslaught of the floods, „Amin could not or did not want to have time?" He consciously assumes the crossing of the limit to life-not-life, revealing himself as a tragic hero, whose Adamic guilt is forgiven and forgotten.

b) The character who constantly collides, yet unconsciously and sterilely, with limits. Aspiring to a world that is not his own and that he is not allowed to know because he does not find in himself heights and powers to match, Aliman (*The Trout/ Lostrița*) is punished. In his case, there can be no question of a real temptation of the limit, because this presupposes awareness: – of the existence of the limit, its temptation, and of the tormenting necessity of transcendence. Or, about Aliman, none of these coordinates define or condition him. He is driven only by the passion of instincts, he acts on impulse and obsessive fierceness: „Today it can't escape! I will devour it at my wedding! [...] And tearing himself away from the hands of three people, he leaped into the middle of the Bistrița river, towards the trout. The aftermath is only fatal, a sad event in everyday life. Nothing meaningful remains after the end, and Aliman's condition is purely dramatic, without being able to rise to the tragedy. Aliman is „an insufficient one", he does not have a destiny to follow, instinct only is his mobile to act; his option is an *exemplification* of failure, but without grandeur and lacking the strength to become *exemplariness*.

c) The hero for whom the limit is a natural component of the self. Through magic, as a practiced act and current discipline, the Wolf Hunter (*În mijlocul lupilor /Amid the wolves*), comes out of the edges of the human: „...my man had grown, expanded beyond himself..." „A formidable activity in spirit that we can no longer perform. The primitive mage thus became the archetype of the wolf, the great spiritual wolf beyond..." He operates in the spiritual realm, transhuman, thereby rising to the archetype. Crossing

the limits of his being becomes a natural exercise of his ancestral heritage, pagan-magical essence, and deed. For him, limits are no longer a matter of conscience or choice but are inherently understood and directly experienced, integrated into the human self, and acted upon accordingly. It becomes an instrument in human deeds.

Wherever it is situated as a power of conscious understanding, or as an elementary ability to intuit and connect with the limit, by authorial will, Voiculescu's hero always has to face it. Just as from the ontic perspective he cannot escape it, he cannot escape either the collision to which his literary creator forces him. Perhaps it is precisely because of his inability to avoid his own confrontation with it.

Bibliography:

Sources:

Voiculescu, Vasile (1998), *Integrala prozei literare*, Roxana Sorescu editor, Anastasia, Bucharest.

Literature:

Braniște, Ludmila (2006), *Scriitori și cărți: studii de istorie și critică literară*, Vasiliana, Iași.

Călinescu, G. (1985), *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Minerva, Bucharest.

Huizinga, Johan (2003), *Homo ludens, încercare de determinare a elementului ludic al culturii*. Translation by H. R. Radian, Foreword by Gabriel Liiceanu, Humanitas, Bucharest.

Liiceanu, Gabriel (2003), *Preliminarii la o înțelegere a demnității jocului în lumea culturii*. Foreword to Johan Huizinga, *Homo ludens, încercare de determinare a elementului ludic al culturii*, Humanitas, Bucharest.

Liiceanu, Gabriel (1975), *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, Edition princeps, Univers, Bucharest.

Liiceanu, Gabriel (1993), *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii*, 2nd Edition, revised, Humanitas, Bucharest.

ÎNVĂȚARE ȘI OPERAȚIONALIZARE ÎN ERA DIGITALĂ

**STUDENT CONSULTING – AN IMPORTANT
FORM OF LEARNING ACTIVITY
IN HIGHER INSTITUTIONS**

Natalia NASTAS

*Institute of Physical Education and Sport/ USM &
„Dunărea de Jos” University of Galați*

Abstract. *Consultation - fr. Consultation, lat. Consultatio, -onis, indication given by a specialist, in our case the professor, on a problem under discussion. Individual or collective guidance given to students or doctoral candidates by a professor on theoretical and practical problems they are teaching or researching. Consultations take place regularly according to the timetable, during individual working hours and are of an individual character. If necessary, on the eve of seminars, practical work, examinations, colloquiums, group consultations may be organized.*

Keywords. *Consulting, students, education, higher institutions, teachers.*

Introduction

Consultation on the theoretical part of the course takes place throughout the semester, but is usually attended only by those students who systematically work. They lay the foundation for students' intrinsic motivation which represents the basis for their academic success (CHIRILĂ 2021:202).

Attendance of consultations by a larger number of students begins at the end of the semester, when they are preparing for exams.

The forms of carrying out consultations in university education are diverse. Let us list the most widely used consultations:

– Questions-answers, students give questions, and the teacher answers them. Sometimes these consultations take the form of a conversation, with reference to the questions that have been touched upon in the instructional material.

Improving as a student through consultation entails making the most of the resources and advice available. Here are techniques to maximize growth:

1. Set clear goals.

- Define objectives: Identify your short-term and long-term goals.
- Share your goals with your consultant to adapt their advice and guidance to your specific needs.

2. Be open and honest.

- Openly discuss academic, personal, and stress-related concerns. The more your consultant understands, the better they can assist.
- Regularly seek feedback to improve study habits, exam preparation, and time management.

3. Actively Participate in the Process.

- Actively participate in sessions by asking questions, taking notes, and staying interested during consultations.
- Follow advice. Immediate: Use the strategies or study approaches recommended

4. Track your progress.

- Keep a notebook or journal to track your study sessions, assignments, and progress towards goals.
- Reflect on what works: Regularly examine which tactics have been most beneficial to you and share any lingering issues in the next consultation appointment.

5. Use resources wisely.

- Utilize Consultant Recommendations: Make a strategy to use any suggested resources, such as study tools or books.
- Proactively seek additional resources or help on challenging topics.

6. Create an encouraging routine.

- Create a study routine with direction to include breaks, active learning, and balanced time for all courses.
- Balance Academics with Self-Care: Make time for physical activity, socializing, and relaxing to stay motivated and prevent burnout.

7. Get regular feedback and adjust accordingly.

- Review strategies with your consultant and try fresh techniques to see what works best.
- Celebrate little wins to stay motivated and see the practical rewards of consulting.

Consulting can help you enhance your academic achievement and personal growth by creating clear goals, interacting actively, and reevaluating your tactics on a regular basis.

For us teachers to determine which is the most pedagogically correct method of conducting the consultation it is necessary to draw from the questions that the students ask. Possible questions in these consultations are:

- explanation of additional literature and other sources,
- organization and method of individual study,
- revision of grammar in particular maximum attention on temporal forms, prepositions which seem at first sight to be simple but are very im-

portant, having a significant role in English grammar, students often make mistakes once they use them during the lessons and here is where we teachers have to come to the rescue, trying to exclude these gaps, helping them both in written and oral expression.

- consultations related to the classification of scientific data, new concepts, methods of solving tasks,

- consultations related to the logic of organization, methods and means of activity in the respective science.

- Consultations related to modern ICT technologies, modern visual method of English language instruction through video materials, by this method students become motivated to study English language.

So, depending on what type of question is given, the teacher's full answer follows. Full answers are not given in all cases.

- It is necessary to remember that deep and clear knowledge becomes possible only as a result of individual study.

- Effective preparation of students is impossible without well-oriented individual study. That is why in this case the above-mentioned oral communication, the above-mentioned consultation on the part of the teachers cannot be overlooked.

The individual study of students is a component part of instructional work and is aimed at broadening and deepening the acquired knowledge and skills, seeking and accumulating new knowledge, as well as carrying out instructional tasks, preparing for teaching activities, exams.

Students often do not know how to allocate their time correctly, to determine an optimal work regimen. First year students often have difficulties while working with some literary sources, some conscientious ones have read and have conspectus of the recommended literature, but they are not able to make some generalizations, and others do not even imagine what they are studying and consulting for.

That is also why we teachers must intervene.

It is good when the student alone approaches the teacher and communicates difficulties he/she is experiencing. However, often students do not ask for help, let alone some of them understand the causes of failures and do not

see the shortcomings in their individual study. Only the teacher's communication with students gives an opportunity to reveal the real picture of independent work and with joint efforts to find necessary ways to avoid possible difficulties. The task of the teacher in such cases is oriented to correcting the incorrect skills that have been formed in the students by recommending them the correct ways, means of independent work. Therefore, the teacher must show activism in determining students' shortcomings in organizing and carrying out work.

However, those consultations that are oriented to learning the material without guiding students to develop thinking and interest in science are not acceptable, such consultations do not meet the tasks of university teaching.

The pedagogical experience shows that the best results are obtained in those consultations which start with the students' questions, then move on to a conversation-discussion with the teacher with reference to the questions, the essential problems which are put forward by them or by the teacher. In this case the teacher quickly examines the questions that are not of essential significance, gives answers and brief explanations, then moves on to discussion of the scientific questions. The simpler the circumstances are the more the students feel themselves full participants in such conversations-discussions and the more valuable the results become.

An essential element in the teacher's work are the group and individual consultations that take place in the run-up to the session and directly during the preparation for exams. The success of the students depends on the method of such consultations.

- So, the consultations on the eve of exams are carried out with the purpose:
- To give indications to the students about the order of work during exam preparation, recommendations related to better mastering the subject material;
- To answer misunderstood or poorly understood questions;
- To answer the questions that have arisen in the process of studying the subject and additional questions;
- To help students organize their knowledge into a logical system.

The organizational hints about the preparation towards the exam usually given by the teacher in advance to some of the occupations.

Conclusion

It is pedagogically rational for the students alone to give questions, because the question formulated by them is quite more valuable in the result of instruction than the understood and reproduced knowledge. By the character and formulation of the questions the teacher can judge about the level of students' preparation.

In conclusion any consultation must be interesting from the scientific and methodical point of view, and only then it will be able to present interest and will bring to the results of merit in examinations.

Bibliography

Cucoș, C. (1994), *Tehnologia procesului instructiv-educativ*, în *Psihopedagogie*, Iași: Spiru Haret.

Caliman, T. (1994-1996), *Curs ținut la Univ. Bacău, 1994-1995, 1995-1996*.

Chirilă, A. (2021), *Motivarea studenților străini în anul pregătitor de limba română: strategii și tehnici*, în *Intertext*, 2/11.

Nastas, N. (2018), *Competența interculturală în predarea limbii străine studenților din domeniul culturii fizice = Intercultural competence in teaching foreign language to the students from the physical education domain*, în *Știința culturii fizice*, nr. 31/2, pp. 98-107. ISSN: 1857-4114, eISSN: 2537-6438.

Ionescu, M., & Vaideanu, G. (1982), *Conținutul învățământului – componentă fundamentală a procesului didactic*, București: Editura Didactică și Pedagogică (E.D.P.).

Vaideanu, G. (1998), *Pedagogie. Note de curs*, București.

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR CONTEMPORAN TRADIȚIE ȘI INOVAȚIE

Ecaterina AMELICICHIN

Institutul de Educație Fizică și Sport al USM, Chișinău

Mariana GÎDEI

Institutul de Educație Fizică și Sport al USM, Chișinău

Ecaterina LUNGU

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

*A nu inova, adică a apăra ziua de ieri,
este mult mai riscant decât a face ziua de mâine.*
(Peter Drucker)

Contemporary Higher Education: Tradition and Innovation

Abstract. *The accelerated modern social evolution requires the university, as an educational system, to adapt in order to be able to face the new educational requirements, especially imposed by the labor market. The university must reduce the index of conservatism, function not only to respond to social demands, but to have an active role in influencing and determining social change. In this context, the higher education institution must respond both to individual expectations and to emphasize the development potential of each individual.*

Keywords. *Education, innovation, higher education system.*

Învățământul modern se conduce după o filosofie a educației care promovează o nouă concepție despre formarea personalității, despre idealul social-uman, astfel încât activitatea didactică vine în întâmpinarea trebuințelor dezvoltării individuale și sociale. În spiritul acestei filosofii se promovează gândirea creatoare, inițiativa și cooperarea, capacitatea de decizie, aptitudinile și talentul, personalitatea studentului, așadar un învățământ care cultivă dinamismul și disponibilitatea pentru înnoire, aptitudinea pentru schimbare, capacitatea de invenție și inovație. Vocația învățământului modern este de a forma oameni capabili de a opera cu informații, de a face din informațiile existente în memorie un instrument de căutare, cercetare și descoperire de noi adevăruri.

Este important de amintit că în decursul a mai multor decenii universitatea s-a focalizat excesiv și unilateral pe intelectualizarea individului, pe asimilarea, memorarea și reproducerea cunoștințelor și nu lăsa loc pentru dezvoltarea altor zone ale personalității (motivație, valori, interese, voință), încuraja munca de cercetare individuală în detrimentul celei în echipă, măsura succesul în funcție de meritul academic. (E. Păun 2017 și Ken Robinson 2011) Totodată, pot fi identificate și alte caracteristici ale modului în care funcționează sistemul de învățământ superior: materialul predat este cam același, iar evaluarea se face după standarde fixe care lasă foarte puține opțiuni de alegere; predarea se realizează sub formă unor prelegeri în sala de curs unde profesorul ocupă locul central, studentul este mai mult un ascultător, un receptor de informație, iar feedback-ul este insuficient; relația dintre educație și ocuparea ulterioară a unui loc de muncă este pregnantă, iar astfel se pune accent maxim pe unele materii, în timp ce altele sunt lăsate mai în urmă sau chiar ignorate. Toate acestea au creat o discrepanță dintre universitate, care formează specialistul și piața muncii, care are nevoie de oameni care să gândească în mod creativ, să inoveze, să comunice bine, să lucreze în echipa, să fie adaptabili și încrezători în sine. (S. Cristea)

G. Berger anticipa, că „trăim într-o lume în care, nu va mai fi loc decât de inovatori”. Societatea contemporană generează inovații numeroase și variate, pe diverse planuri (sociologic, pedagogic, economic, tehnic). Inovațiile din învățământul superior reprezintă un proces deosebit de complex ce presupune dezvoltare, schimbare, reformă, modernizare, perfecționare.

Ritmul dezvoltării social-economice, cerințele de forță de muncă, schim-

bările de știință și tehnică, noile orientări culturale, politice și valorice sunt câțiva din factorii care solicită și determină tendințele și practicile de inovare a învățământului: Ritmul dezvoltării social-economice, cerințele de forță de muncă, schimbările de știință și tehnică, noile orientări culturale, politice și valorice sunt câțiva din factorii care solicită și determină tendințele și practicile de inovare a învățământului: „Este necesară [...] o foarte bună cunoaștere, de către fiecare membru al comunității educaționale a fundamentelor științifice ale managementului calității, în vederea angajării individuale eficiente la desfășurarea și perfecționarea proceselor specifice [...]” (Niculescu-Ciocan 2014: 206)

Inovarea pedagogică este o mișcare de la tradiție la modernitate, prin introducerea unor schimbări, în scopul creșterii eficienței procesului de instruire și formare a personalității omului contemporan. Inovațiile în domeniul învățământului pot fi realizate sub forma unor schimbări de concepție privind sistemul de organizare, programele, materiale de instruire și metodele de învățământ, schimbări referitoare la relațiile interpersonale, ca spre exemplu relația profesor-student, sau schimbări de natură materială, dacă ne referim la mijloacele de învățământ și la laboratoarele de tehnologie didactică.

Implementarea inovațiilor în învățământ se realizează prin reforme educaționale sau prin introducerea diferitelor schimbări la nivel structural și funcțional în scopul perfecționării procesului educațional. (Neagu G.) Procedeele tehnice de aplicare a inovațiilor sunt:

- **remanierea**, care vizează schimbări de structură, ca spre exemplu noua structură a învățământului superior;
- **substituirea**, de exemplu, înlocuirea materialelor didactice cu altele mai moderne;
- **restructurarea**, spre exemplu a planului de învățământ, prin introducerea unor noi discipline de actualitate socială;
- **eliminarea** unor forme învechite cum sunt relațiile autoritare și înlocuirea lor cu cele democratice în relația profesor-student, profesor-managementul universitar.

Trebuie remarcat faptul că nivelul de inovație al educației este determinat de nivelul de dezvoltare al societății și este dictat de nivelul de „imaturitate” al

educației. Astfel spus, inovațiile apar acolo și atunci, unde și când există nevoia schimbării și capacității de realizare a acestora. (Cojocaru V.)

Inovația educațională este o schimbare cu caracter deliberat și voluntar, este o operație al cărei obiectiv este de a determina instalarea, acceptarea și utilizarea unei schimbări. După Lazăr Vlăsceanu, inovația în învățământ se poate realiza prin reforma educațională și schimbarea pedagogică. Prima desemnează un tip de inovație structurală și sistematică, care afectează funcționarea și raporturile structurale din întregul sistem de învățământ, având totodată referință intersistemică. A doua formă de realizare urmărește „îmbunătățirea sau modernizarea practicii educaționale, conform cu obiective predeterminate”. (Vlăsceanu L.) În viziunea autorului, cele două se pot corela în cadrul unui proces de inovare planificat.

Același autor mai precizează că schimbarea are anvergura reformei „fiindcă propune inovații și redimensionări la nivelul structurii, al combinării metodelor de predare-învățare și evaluare”. Iar inovația în educație și învățământ este o necesitate stringentă și o premisă a afirmării societății educative.

Dezvoltarea unei culturi în învățământ care să fie și o cultură a inovației apare ca o soluție optimă pentru universitate, în general și personalul didactic, în special, pentru a face față exigențelor tot mai mari din partea societății și economiei, schimbărilor accelerate în domeniul științei și tehnologiei. (Hassenforder J. 1996)

Formarea unei culturi favorabile inovației are la bază și motivația profesională a cadrelor didactice. Motivația și satisfacția în muncă a cadrelor didactice reprezintă una dintre temele de interes pentru cercetători, pentru că s-a constatat că reușita educațională a studenților depinde, într-o foarte mare măsură, de tipul de motivație al cadrelor didactice, de gradul de satisfacție profesională. Numeroase cercetări au demonstrat că atunci când cadrele didactice prezintă un nivel înalt de motivație profesională de natură intrinsecă (adică sunt motivați mai degrabă de realizările, rezultatele activității didactice, decât de beneficii exterioare muncii lor, precum salariul, prestigiul social) investesc mai mult în activitatea lor, dau dovadă de mai multă creativitate și eficiență în rezolvarea problemelor.

Inovația în învățământ poate și trebuie să fie susținută și stimulată, atât prin măsuri care să acționeze din interiorul sistemului, cât și din afara lui. În al doilea caz, finanțarea corespunzătoare a învățământului superior este una

dintre măsurile cele mai importante, pentru că inovația solicită un suport financiar

Așadar, inovația în învățământ constă în acceptarea, instalarea și utilizarea unei/unor schimbări cu efecte pozitive asupra activității educaționale ulterioare. Inovațiile nu au valoare în sine și pentru sine, ci numai atunci când se pot „integra și articula în contextul general al sistemului educațional, sincronizându-se cu logica acestuia”. (M. Bocoș 2002)

Dacă inovațiile presupun un factor de masă critică, reprezentând gradul de presiune care se exercită în favoarea schimbării, și un factor de prag critic, respectiv, o anumită investiție de resurse umane, temporale etc., atunci putem vorbi de următoarele tipuri de inovații în învățământul superior (adaptare după A.M. Huberman):

- ✓ **inovații materiale**, care vizează mediul educativ și echipamentul didactic: sălile de studii, laboratoarele, cabinetele, mijloacele de învățământ, manualele, cărțile ș.a.m.d.
- ✓ **inovații „de concepție”**, referitoare la modalitățile de proiectare și organizare a procesului instructiv-educativ, la întregul curriculum universitar și la componentele acestuia: conținutul învățământului, strategiile de predare și învățare, strategiile de evaluare etc.
- ✓ **inovații legate de conduita interpersonală**, care vizează atât rolurile și relațiile dintre cei doi poli/factori ai binomului educațional – educatori și educați, cât și relațiile stabilite între cadrele didactice (de exemplu, colaborarea pentru realizarea unor cercetări pedagogice, pentru organizarea de activități pe arii curriculare sau cu caracter interdisciplinar, pentru creșterea randamentului academic etc.), relațiile dintre profesori, studenți și personalul administrativ ș.a.m.d.

În concluzie, inovația în învățământ stă la baza oricărui progres pentru că rolul acesteia este de a transforma experiența, ideile, pasiunea și ambițiile în produse și servicii performante, care oferă valoare adăugată societății. Instituțiile de învățământ superior trebuie să încurajeze și să sprijine îmbunătățirea în permanență, începând cu îmbunătățirea individuală, a fiecărui angajat în parte, până la produse, procese și a întregului sistem în ansamblu. Astfel, procesul inovațional cuprinde formarea și dezvoltarea conținutului și organizarea noului. În general, procesul inovațional prevede activitatea complexă cu privire la crearea (apariția, elaborarea), însușirea, utilizarea și răspândirea inovațiilor, iar activitatea, care asigură transformarea ideilor în noutate și care formează sistemul managerial prin acest proces, este activitatea inovațională.

Bibliografie

Bocos, M. (2002), *Instruirea interactivă, repere pentru reflecție și acțiune*², Cluj-Napoca: Editura Presă Universitară Clujeană.

Cojocaru, V. (2010), *Teoria și metodologia transferului inovațional în învățământul superior*, Chișinău: Pontos, 244 p.

Cristea, Sorin, *Inovație în educație* [online], disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/53_56_Inovatie%20in%20educatie.pdf.

Hassenforder, J. (1996), *Inovația în învățământ*, București: Editura Didactică și Pedagogică.

Neagu, Gabriela, *Inovația în învățământ* [online], disponibil la: <http://www.revistacalitatevietii.ro/2009/CV-1-2-2009/12.pdf>.

Niculescu-Ciocan, Cristina, *Modalități de asigurare și evaluare a calității în învățământul superior*, disponibil la: http://www.rebe.rau.ro/RePEc/rau/cbcsr/2014-1/5.1_2014_Niculescu-Ciocan_C.pdf.

Păun, Emil. (2017), *Pedagogie. Provocări și dileme privind școala și profesia didactică*, București: Editura Polirom.

Robinson, Ken. (2011), *O lume ieșită din minți. Revoluția creativă a educației*, București: Editura Publica.

Vlăsceanu, Lazăr. (1979), *Decizie și inovație în învățământ*, București: Editura Didactică și Pedagogică (E.D.P.).

DIDACTICĂ
ÎNVĂȚAREA LIMBILOR STRĂINE

**VOCABULARUL ACTIV ȘI PASIV
PREMISE TEORETICE**

Arina CHIRILĂ
Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași

Active and Passive Vocabulary: theoretical premises

***Abstract.** The present paper aims at presenting a review of the main directions in the study of passive and active vocabulary. The first step in this direction is to define the lexicological terms used in our study, and namely active and passive vocabulary. The following sections of the present study discuss such notions as the breadth and depth of a speaker's vocabulary. We will determine the average size of the set of lexemes known by a native or non-native speaker and dwell on the number of lexical units needed to understand and express oneself in a language at a given level.*

***Keywords.** passive vocabulary, active vocabulary, breadth of vocabulary, depth of vocabulary, vocabulary learning.*

Vocabularul activ și pasiv

Lucrarea de față își propune o trecere în revistă – mereu necesară – a principalelor direcții de studiere a vocabularului pasiv și activ. Așadar, întâiul pas în această direcție îl constituie delimitarea termenilor din domeniul lexicologiei, utilizați în studiul nostru, și anume vocabularul activ și pasiv – cele două laturi care construiesc vocabularul unui vorbitor (nativ sau nenativ).

Vocabularul pasiv se referă la o serie de cuvinte pe care vorbitorul le poate recunoaște în timpul lecturii sau audierii unui text. Este o capacitate de a identifica semnificația unui cuvânt în acel moment, după forma acestuia. (Kavanoz, Varol, 2019: 8)

Cât despre *vocabularul activ*, acesta cuprinde o serie de cuvinte pe care vorbitorul le poate întrebuița în momentul vorbirii sau scrierii. Este o capacitate de a reproduce forma potrivită pentru a exprima un sens. (Laufer *et al.*, 2004 *apud* Kavanoz, Varol, 2019: 8-9) În cadrul vocabularului activ, Laufer diferențiază între cunoașterea *activă controlată* (cuvintele reproduse în momentul în care sunt cerute; de exemplu, atunci când profesorul oferă un lexem și cere ca cursanții să alcătuiască propoziții cu acesta) și cunoașterea *activă liberă* (cuvintele rostite sau scrise fără imbolduri produse de alte lexeme, de exemplu, în situația efectuării unei compuneri). (Laufer, Paribakht, 1998: 369)

Potrivit cercetărilor anterioare, cele două laturi ale vocabularului unui vorbitor sunt strâns legate. În această ordine de idei, cuvintele cele mai frecvente tind a face parte și din vocabularul pasiv, și din cel activ; ele sunt, de regulă, mai scurte și se întâlnesc într-o mare varietate de contexte, nefiind constrânse de anumite conotații sau restricții combinatorii. Cuvintele mai puțin frecvente, la rândul lor, rămân în sfera vocabularului pasiv deoarece vorbitorii tind a ezita în utilizarea acestora, alegând sinonimele lor mai uzitate. (Laufer, Nation, 1999 *apud* Merikivi, Pietilä, 2014: 488; Laufer, Paribakht, *op. cit.*: 383; Nation, 2011 *apud* Kavanoz, Varol, 2019: 9; Zhou, 2010: 16)

Urmând această direcție de cercetare, o atenție deosebită s-a acordat relației dintre vocabularul pasiv și cel activ, codependenței lor, precum și corelației dintre procesele de dezvoltare a acestora. Astfel, Laufer (1998) a

descoperit că vocabularul pasiv este mai mare decât cel activ controlat, decalajul crescând cu avansarea nivelului general al deprinderilor lingvistice, demonstrând, din nou, că vocabularul pasiv se dezvoltă mult mai repede decât cel activ. Studiul Zdislavei Šišková a vizat interconexiunile dintre vocabularul pasiv și activ liber. Potrivit cercetătorului, cursanții care cunosc mai multe cuvinte (inclusiv cele cu frecvență redusă) tind să își varieze mai mult vocabularul în momentul scrierii libere; totodată, numărul cuvintelor cu frecvență redusă utilizate în compunerile lor este doar puțin mai mare față de cursanții cu un vocabular pasiv mai restrâns. Prin urmare, studiul concluzionează că cursanții tind mai degrabă să se bazeze pe cuvintele de frecvență ridicată în producerea liberă de mesaje decât să includă cuvinte cu frecvență redusă în scrierile lor, chiar dacă ei dispun de cunoștințe pasive ale acestora. (Šišková, 2016: 36)

Problema corelației dintre cele două vocabulare vizează, de asemenea, și procesul de trecere a lexemelor în vocabularul activ din cel pasiv, existând, în acest sens, trei viziuni diferite. Unii cercetători consideră că tranziția de la vocabularul pasiv la cel activ este un prag. (Meara, 1996: 5) Alții văd această trecere ca un continuum (Palmberg, 1987: 203; Oberg, 2012: 33-34) sau o succesiune de etape distincte. (Schmitt, 2010: 22) Conceptualizarea dezvoltării a acestui proces de tranziție poate fi reprezentat ca o scară, cel mai cunoscut exemplu în acest sens fiind *Vocabulary Knowledge Scale* (scara de cunoaștere a vocabularului). (Paribakht, Wesche, 1993: 15) În această ordine de idei, Wesche și Paribakht disting între 5 niveluri de cunoaștere:

1. Nu am văzut niciodată cuvântul respectiv.
2. Am văzut acest cuvânt, dar nu țin minte semnificația lui.
3. Am văzut acest cuvânt și cred că știu semnificația.
4. Știu acest cuvânt și semnificația lui.
5. Pot folosi acest cuvânt în propoziție.

Trebuie subliniat că cercetătorii nu au ajuns la o anumită concluzie în această privință, toate părerile sus-menționate coexistând în literatura de specialitate. În secțiunea următoare a capitolului, vom trata problema mărimii vocabularului și vom prezenta estimările făcute de către diferiți cercetători.

Mărimea vocabularului

După estimările lui Nation și ale lui Waring (1997), vorbitorii nativi de limba engleză învață aproximativ 1,000 de familii de cuvinte pe an în perioada copilăriei, atingând o mărime a vocabularului de circa 20,000 de familii de cuvinte. Așadar, un copil care începe școala la vârsta de cinci ani are un vocabular de 4,000-5,000 de cuvinte, iar un tânăr de 20 de ani cunoaște în jur de 17,000-20,000 de lexeme. În mod firesc, vocabularul vorbitorilor nenativi este, în general, mult mai redus față de cel al vorbitorilor nativi. Potrivit estimărilor lui Paul Nation, în cazul vorbitorilor avansați ai limbii engleze, cu un nivel înalt de educație, numărul familiilor de cuvinte cunoscute pasiv atinge 8,000-9,000. (Nation, 2006: 60)

În această ordine de idei, apare următoarea întrebare: câte cuvinte sunt necesare pentru vorbitor pentru înțelegerea unui text autentic? În primul rând, vom vorbi despre vocabularul pasiv necesar pentru înțelegerea unui text scris. Studiile au demonstrat că, pentru o înțelegere adecvată a sensului, cititorul are nevoie să acopere 98% dintre cuvinte (1 cuvânt necunoscut la 50) (*ibidem*: 61). Conform calculelor, `comprehensiunea minimă` a unui text scris ar necesita 3,000 familii de cuvinte sau 5,000 de lexeme. (Laufer, 1992: 129) Pentru lecturarea unui roman scris pentru copii / tineri nativi de limba engleză (considerate drept texte autentice cele mai accesibile pentru străini), sunt necesare aproximativ 5,000 de cuvinte. (Hirsch, Nation, 1992 *apud* Nation, 2006: 60) Cât despre un roman de ficțiune, vorbitorul trebuie să cunoască 8,000-9,000 de cuvinte (Nation, 2006: 71), aceeași cifră fiind valabilă și pentru articolele de ziar (*ibidem*: 72). Discutând despre mărimea necesară a vocabularului pasiv, trebuie să ne referim și la înțelegerea unui text audiat. În această ordine de idei, pentru a vizualiza un film pentru copii, este nevoie de aproximativ 7,000 de cuvinte (*ibidem*: 75), același număr fiind valabil și în vederea înțelegerii unei secvențe orale spontane (*ibidem*: 77).

Determinând mărimea vocabularului diferiților vorbitori pentru diferite scopuri, trebuie definit și conceptul de cunoaștere a unui lexem – un concept complex care implică mai multe dimensiuni.

Dimensiunile cunoașterii vocabularului

Cunoașterea vocabularului s-a dovedit a fi un fenomen complex și multi-lateral: nu este vorba numai despre un simplu calcul al lexemelor cunoscute de către vorbitor, ci și despre calitatea cunoașterii acestora. Un truism în domeniul predării limbilor străine insistă că învățarea lexemelor trebuie să aibă în vedere punerea acestora în context; în caz contrar, vorbitorul nu va avea cunoștințe suficiente de ordin semantic, gramatical și pragmatic pentru a utiliza cuvântul respectiv în cadrul unei sintagme. Așadar, vorbim despre o dualitate care stă la baza cunoașterii vocabularului de orice vorbitor: pe de o parte, numărul de lexeme cunoscute (indiferent de profunzimea cunoștințelor) – *lățimea* vocabularului; pe de altă parte, tot ansamblul de informații pe care vorbitorul le adună referitor la un anumit lexem – *profunzimea* vocabularului (termeni introduși de către Anderson și Freebody, 1981). O a treia dimensiune a fost sugerată de către Paul Meara (1996: 5): alături de lățime și profunzime, este luată în considerare *fluentea* – automaticitatea recunoașterii și procesării unui cuvânt în mintea vorbitorului.

Paul Nation a tratat cunoașterea unui cuvânt ca o taxonomie care cuprinde patru dimensiuni generale: *formă, poziție, funcție și semnificație*. (Nation, 1990: 31) Fiecare dintre aceste dimensiuni este privită din două puncte de vedere – cel al cunoașterii pasive și cel al cunoașterii active. De exemplu, cunoașterea pasivă a formei unui cuvânt presupune recunoașterea acestuia în vorbire orală, precum și într-un text scris; cea activă, la rândul său, înseamnă o pronunție corectă în momentul vorbirii și o ortografie corectă în momentul scrierii. De asemenea, fiecare latură poate fi ulterior divizată în aspecte mai mici, de pildă, forma poate fi orală sau scrisă, poziția cuvântului presupune structuri gramaticale, precum și posibilitățile sale combinatorii, funcția este compusă din frecvență și adecvarea utilizării, iar semnificația cuprinde denotații și conotații. În mod firesc, cunoașterea activă a unui cuvânt include cunoașterea pasivă și o extinde. (*ibidem*: 32)

O altă taxonomie a componentelor cunoașterii unui cuvânt care, de asemenea, privește cunoștințele despre cuvânt nu numai din perspectiva formei, ci și din perspectiva uzului, a fost propusă de către Batia Laufer. Puțin diferit

față de taxonomia lui Nation, Laufer include următoarele componente: *formă* (fonologică, grafică și morfologică), *comportament sintactic*, *semnificație* (referențială, asociativă, pragmatică) și *relațiile cu alte cuvinte* (paradigmatice și sintagmatice). (Laufer, Paribakht, 1998: 368)

O modalitate de descriere a stăpânirii vocabularului a fost propusă și de B. Henriksen în articolul său „Three Dimensions of Vocabulary Development” (1999). Cercetătorul susține existența a trei dimensiuni separate, dar asociate, care reflectă trei continuumuri ce pot descrie dezvoltarea vocabularului: dimensiunea cunoașterii *parțial-precise*, dimensiunea *profundizării* de cunoaștere și dimensiunea cunoașterii *pasiv-active*. (Henriksen, 1999: 304)

Precizările făcute în primele trei secțiuni ale capitolului au avut caracter teoretic, însă cu o pregnanță practică. Delimitarea dintre vocabularul activ și pasiv, definirea mărimii vocabularului, dar și descrierea diferitelor dimensiuni ale cunoașterii unui lexem determină modalitatea în care vom preda și testa cunoștințele lexicale ale cursanților. În următoarele părți ale studiului, vom analiza uneltele propuse în vederea testării vocabularului activ și pasiv.

Concluzii

Lucrarea de față și-a propus consolidarea unei baze științifice aferente subiectului vizat în acest studiu, și anume vocabularul activ și pasiv. Preocuparea noastră principală a constat în încercarea de a sintetiza studiile existente din domeniul lexicologiei referitoare la vocabularul unui vorbitor nativ sau nenativ. Demersul nostru a pornit de la delimitarea absolut imperioasă între vocabularul activ și cel pasiv. Prezentarea abordărilor diferite privind corelarea dintre cele două fațete a fost urmată de estimările referitoare la mărimea vocabularului unui vorbitor, precum și taxonomiile propuse de către cercetători, cuprinzând dimensiunile cunoașterii vocabularului.

Bibliografie

Henriksen, B. (1999), „Three Dimensions of Vocabulary Development”, revista *Studies in Second Language Acquisition (SSLA)*, no. 21, p. 303-317.

Kavanoz, Susan, Varol, Burcu (2018), „Measuring Receptive Vocabulary Knowledge of Young Learners of English”, revista *Porta Linguarum* 32, 11 June 2018.

Laufer, Batia (1992), „How Much Lexis is Necessary for Reading Comprehension?”, revista *Vocabulary and Applied Linguistics*, P. Arnaud and H. Bejoint (eds.), Macmillan.

Laufer, Batia (1998), „The Development of Active and Passive Vocabulary in a Second Language: Same or Different?” in *Applied Linguistics*, vol. 19, issue 2, June 1998, p. 255-271.

Laufer, Batia, Paribakht, T. Sima (1998), „The Relationship Between Passive and Active vocabularies: Effects on Language Learning Context”, revista *Language Learning*, vol. 48, n. 3, September 1998, p. 365-91.

Meara, Paul (1996), „The third dimension of vocabulary knowledge”, paper presented at the 11th AILA World Congress, Jyväskylä, Finland.

<https://www.lognostics.co.uk/vlibrary/meara1996c.pdf> (accesat la 24.08.2021)

Merikivi, R., Pietilä, P. (2014), „Vocabulary in CLIL and in Mainstream Education”, revista *Journal of Language Teaching and Research*, 5(3), p. 487-497.

Nation, P., Waring, R. (1997), „Vocabulary Size, Text Coverage and Word Lists”, in Schmitt, N. and McCarthy, M. (eds.), *Vocabulary: Description, Acquisition, and Pedagogy*, Cambridge University Press, Cambridge, p. 6-19.

Nation, Paul (2006), „How Large a Vocabulary Is Needed For Reading and Listening?”, revista *The Canadian Modern Language Review/La Revue canadienne des langues vivantes*, 63,1 (September/septembre), p. 59–82.

Nation, P. (1990), *Teaching and Learning Vocabulary*, Newbury House, New York.

Oberg, A. (2012), „Receptive and productive vocabulary acquisition: Examining processing time and memory threshold”, in *Indonesian Journal of Applied Linguistics* 2(1), July 2012.

Palmberg, R. (1987), „Patterns of vocabulary development in foreign language learners”, in *Studies in Second Language Acquisition*, 9, 2(1987), p. 201-220.

Paribakht, T. S., Wesche, M. B. (1993), „Reading comprehension and second language development in a comprehension-based ESL program”, revista *TESL Canada Journal*, vol. 11, no. 1, 1993, p. 9-29.

Šišková, Z. (2016), „The Relationship between Receptive and Productive Vocabulary of Slavic EFL Learners”, revista *Topics in Linguistics* 17(2), December 2016.

**ASPECTE PRIVIND DISCIPLINA
LIMBAJ SPECIALIZAT
ȘTIINȚE SOCIALE
LA ANUL PREGĂTITOR**

Adela DRĂUCEAN
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad

**Aspects regarding the *Specialized Language Discipline: Social Sciences*
at the Preparatory Year**

***Abstract.** The present study aims to bring to attention some activities related to the discipline *Specialized language: social sciences*, with application in the field of law. Following the interactive activities carried out in the classroom or after assisting in a courtroom, the students have considerably developed their oral expression and communication ability.*

***Keywords.** specialized language, social sciences, law, judgment.*

Disciplina *Limbaș specializat (științe sociale)*, cu aplicare pe ramura de știință drept, de la *Anul pregătitor de limba română pentru cetățenii străini* își propune să le ofere studenților cunoștințe de bază cu ce se ocupă dreptul, dar și înțelegerea unor termeni juridici și alături de alte limbaje de specialitate, vine întâmpinarea definitivării parcursului instructiv-educativ al studentului străin de la acest program de studii, având rolul de a-l iniția și de a-l familiariza pe cursant cu terminologia de specialitate a domeniului solicitat. (DAFINOIU 2019: 129)

Cursul și activitățile au ca scop aprofundarea limbii române și învățarea termelor din domeniul dreptului. Pentru atingere obiectivelor s-a recurs la o serie de metode și tehnologii. După perioada COVID-19 (când s-au ținut orele online) o serie de strategii didactice au rămas să fie utilizate (vezi, de exemplu, CHIRILĂ 2020). Rolul hotărâtor îl are scenaristul activităților didactice, cadrul didactic. „Calculatorul va rămâne doar o mașină rece, fără suflet, dacă nu este dirijat de profesor, iar utilizarea oricărui program nu va fi eficientă fără explicațiile și comentariile lui. Ține de discreția profesorului și dozarea suportului video: doar el decide când, cât și cum să utilizeze această mașină de învățat cu numeroase funcții didactice” (BRANIȘTE 2020: 239). Îmbinarea materialelor didactice tradiționale, a resurselor educaționale deschise, cu activități desfășurate în afara sălii de curs (exemplu sala de judecată) pot să ofere o înțelegere mai bună a termenilor de specialitate. (Iliuță 2013: 134) „Materialele de studiu îmbracă toate formele ce se pot dovedi utile, trecând prin toate tehnologiile posibile, de la fila de hârtie a manualului la CD (-ul eventual aferent), de la documentul electronic inert de tip .doc, .pdf, la cel semidynamic de tip .pps ori .gif, însoțit sau nu de secvența audio, la cel dinamic de tip videoclip și film, cu posibilități de interacțiune / corectare / (auto)evaluare sau nu” (NIMIGEAN 2013: 202).

În cele ce urmează sunt prezentate câteva tipuri de activități în care sunt incluși termenii juridici. După prezentarea câtorva pagini de internet în care se găsesc termeni juridici (<https://www.google.com/search?client=firefox-bd&q=compediu+de+termeni+juridici+pdf>; <https://www.scribd.com/document/209383851/Compendiu-Termeni-juridici>) se rezolvă un exercițiu de tipul:

Potrivește cuvintele din grupa A cu definițiile corespunzătoare din grupa B:

A.

acuzatie, acuzat, actiune penală, judecător, probă, rechizitoriu

B.

- persoană învinuită de ceva, contra căreia s-a introdus o acțiune în justiție;
- formulare a unei plângeri (în justiție), inculpare, pârâre;
- persoană, funcționar de stat, numit sau ales, care soluționează pe calea justiției procesele prin pronunțarea unei hotărâri;
- acțiune în justiție pornită împotriva unui infractor cu scopul de a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare;
- cuvântare a procurorului în care acesta expune, în fața instanțelor de judecată, motivele pe care se sprijină acuzarea;
- dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva.

Se trece apoi la citirea unui text, dialog la judecată:

„– Domnule X, sunteți acuzat de furt! Ce spuneți în apărarea dumneavoastră?

– Eu nu am nimic de spus în apărarea mea, deoarece eu mă consider nevinovat!

Din spatele sălii se aude vocea păgubitului:

– Acest om minte, eu am sunat la poliție cam pe la ora 19, fiindcă am auzit niște sunete în bucătărie; iar când am aprins lumina, l-am văzut pe acest om!

Judecătorul spune:

– Dumneavoastră știți ca dacă nu cooperați, veți fi acuzat!

Acuzatul a răspuns:

– Bine! recunosc, am fost joi în jurul orei 19, la dânsul acasă, dar nu cu intenția de a fura !

- Atunci, cu ce motiv ați intrat în casă?
 - Am intrat fiindcă am auzit și eu niște zgomote ciudate!
 - Și trebuia să verificați?
 - Da!, a strigat suspectul.
 - Atunci veți fi acuzat de încălcarea proprietății private și mai ales deranjarea liniștii publice!
 - Bine, recunosc am vrut să fur niște bani, dar nu am vrut să se ajungă aici.
 - Domnule ai dreptul să taci! Ești acuzat de furt!
- Sentința ta este de doi ani de închisoare și încă un an muncă în folosul comunității!”*

Textul oferă informații despre o situație din timpul unui proces și generează diverse posibilități de explicare și de însușire a vocabularului. Prima lectură a fragmentului poate fi socotită un exercițiu de citire, având în vedere că apar cuvintele necunoscute pentru studenți. Pe parcursul citirii textului am putut oferi sinonime, antonime sau scurte enunțuri pentru o mai bună înțelegere a sensului: *furt* = infracțiune care constă în însușirea pe nedrept a unui lucru mobil din posesiunea sau deținerea unei persoane, fără consimțământul acesteia, *apărare* = acțiunea de a (se) apăra, *sentință* = hotărâre, decizie a unui tribunal, pronunțată în primă instanță, *judcător* = persoană care soluționează pe calea justiției procesele prin pronunțarea unei hotărâri, *acuzat* = persoană învinuită de ceva. Această etapă a activității crește nivelul de înțelegere la o nouă lecturare a fragmentului. După acest pas am putut trece la nivelul de înțelegere al textului prin întrebări și răspunsuri: *De ce faptă este acuzat suspectul? Cum pledează suspectul la început? Ce sentință a dat judecătorul?* etc. Pentru a vedea și modul de scriere, le-am acordat 10 minute pentru redactarea unui scurt text în care să utilizeze termeni juridici despre o altă situație petrecută în timpul unei judecăți. Textele elaborate au fost citite în fața colegilor și corectate până ora viitoare.

La următoarea activitate am invitat un avocat care să le prezinte pașii într-un proces, obiectul dosarelor din instanță etc. Cu prima ocazie, fiind

însoțiți de avocat, am asistat în sala de judecată la câteva cazuri. Am constatat că în timpul acestei activități, cursanții au devenit mult mai interesați. Au devenit mai îndrăzneți în a pune întrebări avocatului legate despre cazurile auzite (fraudă și trecerea pe roșu la semafor).

În urma activităților interactive realizate în clasă sau în urma asistării într-o sală de judecată, studenții și-au dezvoltat considerabil exprimarea orală și capacitatea de comunicare. Contactul direct cu un anumit mediu a facilitat studenților străini să înțeleagă mai bine cum are loc un proces, determinându-i să fie activi și implicați în activitățile propuse. Dar, ei și-au dezvoltat personalitatea pentru o mai bună integrare în societatea românească. Prin activitățile propuse, unele desfășurându-se în afara sălilor de curs, s-a vizat stimularea creativității studenților, aprofundarea cunoștințelor, conectarea noțiunilor teoretice dobândite în timpul orelor de la facultate cu realități din viață.

Bibliography

Literature:

Braniște, Ludmila (2020), *Avantajele și posibilele obstacole în utilizarea suportului audio-video la orele de RLS online*, în *Predarea, receptarea și evaluarea limbii române ca limbă străină. Actoalitate și perspectivă*, volum editat de Ioana Jieanu, Loredana Netedu și Paul Nanu, Universitatea din Turku, Finlanda.

Dafinoiu, Cristina (2019), *Limbajele specializate și rolul lor în predarea RLS studenților străini din anul pregătitor*, în vol. *Limbajul științelor. Științele limbajelor*, Editura Universitară, București.

Iliuță, Gabriela (2013), "Le politiquement correct : de la stéréotypie à l'altérisation du discours publicitaire roumain", *Annals of "Dimitrie Cantemir" Christian University. Linguistics, Literature and Methodology of Teaching*, Vol. XII, No. 2, pp. 129-140.

Chirilă, Arina (2020), *Predarea limbii române online: strategii și tehnici*, în *Predarea, receptarea și evaluarea limbii române ca limbă străină. Actoalitate și perspectivă*, volum editat de Ioana Jieanu, Loredana Netedu și Paul Nanu, Universitatea din Turku, Finlanda.

Nimigean, G. (2013), *Transferul limbii române în intenția multilingvismului promovată prin Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi*, în „Limba Română”, Nr. 1-4, anul XXIII, Chișinău, p. 201-211, <http://limbaromana.md/numere/d31.pdf>

<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=dexonline>

<https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q=compediu+de+termeni+juridici+pdf>;

<https://www.scribd.com/document/209383851/Compendiu-Termeni-juridici>

**COMUNICARE
TENDINȚE INOVATOARE
ȘI TEHNOLOGII**

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN HR MANAGEMENT

Irina KLIMENKO

North Caucasian Federal University (Pyatigorsk Branch), Russia

Raisa LAPUSIN

Free International University of Moldova, Chişinău

Abstract. *The article discusses the challenges and prospects of applying modern information and innovative technologies (IIT) in personnel management of complex socio-economic systems. The authors identify the lack of a general management methodology under conditions of uncertainty and stochastic factors as the main issue. Existing software solutions designed to support decision-making are often specialized and incapable of analyzing and predicting the behavior of dynamic systems. The authors propose a partial solution to this problem through custom-designed software products. An example provided is a developed and tested software package that automates the brainstorming process and calculates the ranking of university departments. This tool is based on the integrated use of IIT and is aimed at objectively assessing personnel training levels and the quality of employee performance. In conclusion, it is emphasized that successful personnel management should be based on scientifically grounded and practice-tested methods. Voluntarism and reckless approaches are not only ineffective but can also damage the enterprise's reputation. Thus, the authors highlight the importance of a systematic approach to the development and implementation of IIT in personnel management to enhance decision-making efficiency and the overall level of management.*

Keywords. *Methods, information, managerial decisions, personnel, organization.*

Innovative technologies in HR management are transforming how companies attract, retain, and develop talent. AI-powered recruitment tools streamline the hiring process by automating candidate screening and improving the accuracy of job matching. Cloud-based HR systems enable real-time data analysis, facilitating better decision-making and more personalized employee experiences. Additionally, advanced analytics and predictive modeling help HR teams forecast workforce trends and make proactive decisions to enhance organizational performance.

Modern enterprises/organizations, whose structures allow them to be classified as complex systems, require special approaches to formulating policies for management decision-making. In addition to theoretical knowledge in fields such as operations research, systems analysis, decision theory, *etc.*, the decision maker (DM) needs certain experience and practical skills in using both formal and informal methods for justifying choices. Experience shows that decision-making in personnel management often requires an unconventional approach. Naturally, each decision should be targeted, and moreover, the decision-making methods should be appropriate and relevant to the goal. An interesting result can be obtained by integrating formalized decision-making methods with game-based social simulation modeling (ISIM). The article proposes exploring some options for using ISIM at different stages of managing a production team.

Teaching public speaking skills, playing games to identify the group leader and his “character”—even this incomplete list of goals that a decision maker can set for themselves gives an idea of the variety of possibilities offered by game-based social simulation modeling. Thus, the author sees one of the key challenges in personnel management as forming a working team focused on a collaborative work style. To solve such a problem, it is advisable to use games like “Astronauts”, “Flight to the Moon”, “Shipwreck”, *etc.* The plot of these simulation exercises is simple and uniform: travelers find themselves in a critical situation and must sequentially discard unnecessary items. In the context of this article, these games are recommended for identifying leaders in a team and their “character traits”, forming a working team (brigade, unit, *etc.*), developing recommendations for organizing collective

activities, devising a unified strategy, and improving the skills of collective decision-making by multiple participants acting simultaneously.

A game is a unique tool, and only honed mastery of this tool allows one to achieve results. That is why the first stage of the game is so important: the concept and the definition of the game's goal. In other words, when using a specific game method, it is crucial to clearly understand the purpose of the game. A game introduces members of the future team to each other and to the problem at hand, serves as a problematization procedure, provides training in rational design methods, fosters collective intellectual activity, and helps search for the optimal solution to the problem. The degree to which each task is accomplished is determined in the post-game analysis stage and assessed based on several factors that must be identified before the game session begins.

Here is an approximate list of questions that need to be analyzed:

- How was the time allocated for the work used?
- Were there any time losses due to poor organization, pauses, *etc.*?
- Who participated in the discussion, and how many times?
- How effectively did the participants defend their opinions?
- Who was abrupt or impatient, interrupting other participants?
- Was everyone actively involved?
- Was there a leader?
- Were there individuals who did not participate in the work?
- Was there a system in place for determining the importance of items to be discarded?
- What was the criterion for ranking the items?
- Was there one criterion or multiple criteria?
- How did the group members interact with one another?
- What are the common shortcomings of teams during collective discussions?

It should be noted that with repeated use of the game in various social groups, the results provide excellent material for analyzing the relationship between the effectiveness of the group's work and the age, gender, and educational level of the participants. In teaching and professional development, simulation exercises are used to assess knowledge on specific topics or sections of a course. The use of game methods to support decision-making in personnel management practice allows for the consideration of objective conditions, random impacts and their consequences, as well as the behavioral aspect.

The results of research conducted by the author on the application of innovative technologies in management have laid the foundation for problem-oriented management of complex socio-economic systems. (Клименко 2019: 26)

If we consider that the primary goal of the decision maker (DM) when working with personnel is to develop and enhance analytical skills among group members, and to practice intra-group and inter-group organization and coordination of interactions, then ISIM (Interactive Social Simulation Modeling), as experience has shown, allows one to:

- Fulfill the creative individual's need for self-expression and increase motivation for effective work;
- Identify the value orientations of team members and form a functional team focused on solving real-world problems;
- Conduct problematization based on existing realities; define the problem and formulate the goal as a way to resolve it;
- Identify alternative ways to achieve the goal and develop a mechanism for comparing the proposed alternatives;
- Perform a comparative analysis of the obtained results;
- Assess the expected outcome and conduct a variant analysis of the optimal solution;
- Introduce the factor of random disruptive impact, "play out" additional scenarios, determine the set of optimal strategies for behavior under conditions of uncertainty, and establish the rank of each strategy.

Recommendations	Evaluation	
	I	F
GENERAL LEADERSHIP ISSUES		
A department leader is, above all, a professional in management; their primary task is to form a functional team		
The effectiveness of leadership depends on how clearly key issues are regulated: management structure, staffing, and the system of rewards and penalties		
When assigning tasks, it is essential to assign responsibility for execution in writing — this guarantees task completion		
Systematic and timely monitoring of planned tasks ensures their timely execution.		
Adjusting plans "on the fly" leads to inefficient use of resources and effort		
The department should have a long-term work plan		
WORKING WITH PERSONNEL		
The main principle of personnel selection and placement is that each person should fit the position, and the position should match their character, abilities, and knowledge		
The attitude towards subordinates should be objective, with appropriate demands		
Never do for yourself what a subordinate can do (unless it involves danger to their life or health)		
Set realistic deadlines for the performers. Extended deadlines, i.e., tasks set too low, will spoil even the best employees		
A leader should understand their employees not only as performers but also as people, considering their interests and inclinations		
High staff turnover is a key indicator of an unhealthy situation in the department		
People should work not out of fear but with integrity		

It is necessary to prepare one or two people in the team who are capable of leading in your absence (vacation, business trip, <i>etc.</i>).		
A good reputation of the department reflects positively on the leader		
INTERVIEW WITH A CANDIDATE FOR A POSITION		
It is important to review the candidate's employment history and find out the reasons for leaving previous jobs		
Assess the alignment between the candidate's specialty and the proposed position		
Ask the candidate a few simple questions to assess their level of conflict management, communication skills, and aggression		
Regardless of the position the candidate is applying for, their general level of culture is important		
Pay attention to the recommendations the candidate has from previous employers		
A person's hobbies can say a lot about their character		
Find out which position (or tasks) the candidate would like to take on and what they would accept in its absence.		

Table 1. Recommendations – actionable advice for leaders

NOTE: Carefully read the recommendation, consider how applicable it is in your circumstances, and assess its usefulness on a five-point scale: 5 – very useful, clear; 4 – useful; 3 – difficult to assess; 2 – of little use; 1 – useless, incorrect. Record your rating in the "I" (importance) column. Evaluate the feasibility of following the recommendation on a five-point scale: 5 – I consciously try to act this way; 4 – I do this often; 3 – I follow it occasionally; 2 – I have not yet applied it but am looking for ways to implement it in my work; 1 – I do not follow it. Review no more than 20 recommendations at a time. After reviewing, pay attention to the recommendations you rated as important but have a significantly lower execution score. Identify recom-

mentations for priority implementation. Repeat this process regularly: analyze how your methods of work are changing. Often, recommendations that were initially deemed of little value are rated much higher as you gain experience, or, conversely, they may lose relevance. Follow this order of work: simple reading without evaluation is not very effective.

A universal tool for decision-making is the method of active sociological testing, analysis, and control. (Архипова 26) The essence of the method lies in organizing and conducting a brainstorming relay. The work is carried out in two stages: in the first stage, participants in the brainstorming relay formulate their recommendations on checklists within 5–10 minutes. In the second stage, each participant reads out their recommendations, and the others evaluate their importance (I) and formulation (F) on a five-point scale. All checklists are collected, processed, the recommendations are systematized into categories, and each is ranked.

The evaluation of the formulation is done to select the most accurate and clear recommendation from several similar ones in meaning.

Below is a fragment of a manual compiled based on materials obtained during the advanced training of managerial personnel at Sokolov-Sarbai Mining Production Association JSC. (Клименко 2010: 12) The manual includes recommendations that consider the experience of practicing managers. The main goal of the proposed manual is to provide practical assistance to managers in improving their professional style of work. The solution to this goal takes place in stages: in the first stage, managers become familiar with the recommendations and assess their usefulness and quality of implementation. The assessment process can be repeated multiple times as working conditions, goals, tasks, *etc.*, change, thus altering the importance of the recommendations.

In the second stage, it is possible to revise the wording of the recommendations, add new suggestions, *etc.* The third stage involves independently developing recommendations: initially through collective creativity, and then through individual development of recommendation tests on specific issues relevant to a particular department.

Practice shows that the use of methods of game-based social simulation

modeling when working with personnel improves the professional competence of staff, ensures the effectiveness of decisions made, and raises management to a significantly higher level. For several years, the author has been developing and testing new approaches to modeling the personnel management process. It can now be stated that the use of modern information and innovative technologies (IIT) in management, science, and education is becoming the norm. At the same time, it should be noted that methods of computer-assisted decision-making have not yet found sufficient dissemination and application in personnel management.

Progress in this area is hindered by limitations such as the lack of a general management methodology under real-world conditions, which are of a stochastic nature. (Лапушин 94) The main problem lies in the fact that existing software products designed to support decision-making in the management of complex systems are generally specialized, targeting a narrow range of tasks, and do not provide the capability to analyze and predict the behavior of dynamic systems operating under uncertainty. The author sees a partial solution to this issue in custom-designed software products. For instance, the author has developed and tested a software package that automates the brainstorming relay procedure and calculates the rankings of university departments. The developed information system is based on the integrated use of information and innovative technologies, enabling adequate assessment of personnel training levels and meeting the need for an objective evaluation of the performance of each employee and the collective as a whole. (Клименко 2021: 95)

In conclusion, it can be stated that personnel management should be based on scientifically grounded, practice-tested methods. Voluntarism and reckless methods not only fail to produce positive results in management but also harm the reputation of the enterprise.

Bibliography

Архипова, Т. (2013), Актуальность применения инновационных методов в системе подготовки кадров индустрии моды и красоты, в Вестник Ассоциации ВУЗов туризма и сервиса, 1: 26-32.

Клименко, И.С. (2010), Технология конструирования и применения инновационных методов управления качеством подготовки специалистов, в Новости науки Казахстана, 1: 12-20.

Клименко, И. С. (2019), Деловые игры, имитационные упражнения, кейсы, КДУ, Добросвет.

Клименко, И. С. (2021), Управление качеством образования: опыт системного анализа и институционализации, КДУ, Добросвет.

Лапушин, Р. (2018), Факторы и модели процесса принятия управленческих решений, в EcoSoEn, 4: 94-98.

**MANAGING TEAMS IN A REMOTE WORLD
HOW TO MAINTAIN PRODUCTIVITY
AND MOTIVATION FROM A DISTANCE**

Elena ROBU

Free International University of Moldova, Chişinău

Abstract. *This article explores the challenges and opportunities of managing teams in a remote work environment, focusing on strategies to maintain productivity and motivation from a distance. It highlights key areas such as effective communication, goal setting, employee motivation, and the use of productivity tools. Additionally, the article emphasizes the importance of creating a strong corporate culture remotely and offers insights into leadership styles that foster trust and autonomy in virtual teams. The aim is to provide practical solutions for managers to successfully lead and support their remote teams while overcoming the challenges of distance.*

Keywords. *Remote team management, productivity, motivation, remote work, communication tools, goal setting, employee engagement, virtual leadership, corporate culture, remote collaboration, team motivation, distance management.*

In the modern world, remote work has become an essential component of many industries, reshaping traditional work structures and offering new opportunities for flexibility and global collaboration. The widespread adoption of remote work, accelerated by technological advancements and global events, has allowed companies to access talent pools across geographical boundaries and provide employees with greater work-life balance. However, while remote work offers clear advantages, it also presents unique challenges, particularly in the areas of team management, communication, and maintaining employee motivation and productivity.

Leaders tasked with managing remote teams face several challenges, including fostering collaboration across dispersed locations, ensuring clear and consistent communication, and addressing the potential for employee disengagement. Without the physical presence of a traditional office setting, managers must also contend with the difficulty of building and maintaining a cohesive team culture, supporting employee well-being, and tracking performance without micromanagement. These obstacles can lead to reduced productivity, misalignment of goals, and diminished motivation if not properly addressed.

The goal of this article is to explore effective strategies for overcoming these challenges and provide practical solutions for maintaining productivity and motivation in remote teams. By focusing on communication techniques, goal setting, and fostering a positive virtual work environment, managers can effectively lead their teams, ensuring high performance and engagement despite the physical distance.

While the benefits of remote work are clear, from flexibility to expanded talent pools, the challenges of managing teams at a distance require careful attention. Understanding both sides of this dynamic is crucial for any organization looking to succeed in a remote setting.

To effectively manage remote teams, it's important to first recognize the advantages that make this work model so appealing. At the same time, addressing the obstacles—such as communication barriers and the potential for reduced team cohesion—is essential for maintaining productivity and motivation.

This article will explore these **benefits** and **challenges**, laying the foundation for developing strategies to overcome the complexities of managing remote teams.

With effective communication tools and practices in place, remote teams can stay connected and aligned despite the physical distance. However, communication alone is not enough to ensure productivity and motivation. To truly drive success in a remote environment, clear goals and well-defined expectations are essential. Establishing a structured framework for accountability helps employees stay focused and ensures that everyone is working toward the same objectives.

Next, it's essential to explore the importance of fostering a strong corporate culture in a remote work environment and how it can enhance team cohesion and morale.

Benefits and Challenges of Remote Work

Benefits:

Remote work offers several significant advantages that have made it an attractive option for both organizations and employees. One of the primary benefits is flexibility. Employees have the ability to design their work schedules around personal commitments, which often leads to increased job satisfaction and a better work-life balance. For employers, this flexibility translates to higher levels of employee retention and the opportunity to attract top talent who prioritize autonomy in their professional lives.

Additionally, remote work provides access to global talent pools. Companies are no longer limited by geographic proximity when searching for skilled workers. This allows organizations to tap into a diverse array of talent, creating teams with varied perspectives, experiences, and expertise, which can drive innovation and problem-solving.

Another advantage is the time and cost savings associated with remote work. Employees save time by eliminating the need for daily commuting, which can lead to improved productivity and well-being. Employers benefit from reduced overhead costs, such as office space, utilities, and other

operational expenses. The economic efficiency gained from remote work has made it an appealing long-term solution for many organizations, even post-pandemic.

Challenges:

However, along with these benefits come notable challenges. One of the most significant is the lack of face-to-face interaction. In traditional office environments, spontaneous conversations and in-person meetings foster collaboration and strengthen interpersonal relationships. In a remote setting, this type of interaction is more difficult to replicate, leading to potential feelings of isolation and disconnection among team members.

Another challenge is communication. While there are numerous digital tools designed to facilitate remote work, such as video conferencing platforms and messaging apps, they can sometimes fall short in creating seamless and efficient communication. Misunderstandings may arise, particularly in asynchronous communication environments, and important nuances or non-verbal cues are often lost in virtual interactions.

Maintaining team cohesion and morale is also a key issue in remote work settings. Without the unifying physical environment of an office, teams may struggle to develop a shared sense of purpose and camaraderie. Leaders must work harder to build a strong virtual team culture and ensure that all members feel included and engaged. Additionally, some employees may experience difficulty separating work from personal life, leading to burnout and decreased productivity.

Balancing these benefits and challenges is critical for organizations seeking to thrive in a remote work landscape. This article will explore strategies to help managers address these issues and build successful, motivated, and productive remote teams.

Effective Communication — The Key to Success

In a remote work environment, effective communication becomes the cornerstone of team success. Without the benefit of in-person interactions,

clear and consistent communication is essential for ensuring that everyone is aligned, informed, and engaged. Remote managers must prioritize the right communication strategies and tools to maintain productivity and keep their teams connected.

Choosing the Right Tools

Selecting the appropriate communication tools is one of the first steps to building an effective remote communication system. Tools like **Zoom**, **Slack**, and **Microsoft Teams** have become standard platforms for remote teams, providing a variety of features that facilitate collaboration (Microsoft Teams). Zoom enables face-to-face video communication, which is crucial for replicating in-person interactions, while Slack and Microsoft Teams offer instant messaging (Zoom Video), file sharing, and integration with other productivity tools. These platforms not only allow for real-time communication but also help teams stay organized by keeping all conversations and files in one accessible place.

Structured Meeting Planning

In remote teams, regular meetings become even more critical for maintaining clarity and accountability. **Video conferencing** should be a regular practice to ensure that team members can engage in direct, live communication. Setting up structured meetings, such as **daily stand-ups** or weekly check-ins, helps keep everyone updated on the team's progress and individual responsibilities. These brief but consistent interactions prevent team members from feeling isolated and disconnected, as well as allow managers to quickly identify any blockers or issues that may arise.

Transparency and Openness

Creating a culture of **transparency and openness** is another key aspect of successful remote communication. In a remote setting, where casual office conversations are no longer possible, managers must encourage employees to freely share their ideas, concerns, and feedback (Asana). Regular, open communication fosters trust within the team and ensures that everyone feels

heard and valued. This not only improves collaboration but also boosts overall team morale. Leaders should model this behavior by being approachable and maintaining open channels for both formal and informal communication.

By investing in the right tools, ensuring regular and structured meetings, and fostering a culture of transparency, managers can overcome the communication barriers posed by remote work. These practices are fundamental in helping teams stay aligned and productive, regardless of their physical location. In the next section, we will explore how setting clear goals and expectations further contributes to maintaining motivation and productivity in a remote environment.

With communication practices firmly in place, the next step in managing a successful remote team is to ensure that everyone is working toward clear, well-defined objectives. In a remote setting, where distractions and the lack of direct supervision can impact productivity, setting specific goals becomes even more important. Establishing clear goals and expectations provides the structure necessary for employees to remain focused, motivated, and aligned with the team's overall direction.

SMART Goals

One of the most effective methods for setting goals is the **SMART** framework, which ensures that each objective is **Specific, Measurable, Achievable, Relevant, and Time-bound**. By defining goals in this way, managers can provide their teams with clear guidance on what needs to be accomplished, how success will be measured, and within what timeframe. SMART goals help break down larger projects into manageable tasks, making it easier for remote employees to stay on track and avoid feeling overwhelmed.

- **Specific:** goals should be clearly defined and focus on a particular outcome or task.
- **Measurable:** success criteria should be established, allowing both managers and employees to track progress.
- **Achievable:** goals should be realistic and attainable given the resources and time available.

- **Relevant:** each goal must align with broader team or organizational objectives.
- **Time-bound:** a deadline or timeframe should be set to create a sense of urgency and accountability.

By using SMART goals, managers ensure that each team member understands their individual responsibilities and how their work contributes to the success of the team as a whole. This clarity helps remote employees remain productive and motivated, knowing exactly what is expected of them.

Accountability and Reporting

Alongside goal setting, it is crucial to implement regular systems of **accountability** and **reporting**. In a remote environment, it can be difficult to monitor progress as easily as in a physical office. To address this, managers should encourage regular updates, whether through weekly reports or daily check-ins, where employees can share their progress, challenges, and next steps. These touchpoints not only ensure that everyone stays on course but also provide an opportunity for managers to offer support, feedback, or adjustments to goals as needed.

Encouraging a culture of accountability helps build trust within the team. When employees consistently meet their goals and communicate their progress, it reassures managers that the team remains productive, even without direct supervision. This system also allows employees to take ownership of their work and feel a sense of achievement when they meet or exceed their objectives.

By setting clear, SMART goals and establishing regular accountability measures, remote teams can maintain high levels of productivity and motivation. In the next section, we will explore how fostering motivation and support through recognition and engagement can further enhance the success of remote work environments.

With clear goals and accountability measures in place, the next crucial component of remote team management is maintaining **motivation and support**. In a remote setting, where employees may feel isolated or disconnected, it becomes especially important to actively recognize achievements

and foster an environment of encouragement and engagement. Properly motivated employees are more likely to stay productive, engaged, and satisfied with their work, which contributes to the overall success of the team.

Recognition of Achievements

One of the most effective ways to keep remote employees motivated is through **regular recognition and praise**. In a traditional office setting, accomplishments are often acknowledged in person or during team meetings. However, in a remote environment, these moments can easily be overlooked. Managers need to ensure that they are consistently recognizing their team's successes, whether through public acknowledgment in virtual meetings, written praise in team chats, or personalized emails.

Recognition doesn't always have to come from leadership—it can also be peer-to-peer. Encouraging a culture where team members acknowledge each other's efforts can build camaraderie and create a positive team dynamic. Regular recognition not only boosts individual morale but also reinforces a sense of purpose and achievement within the broader team.

Motivation Programs

Beyond recognition, implementing **motivation programs** can further enhance engagement in a remote workforce. These programs can include **virtual rewards, bonuses, team-building exercises**, and even **competitions** to create a sense of fun and shared accomplishment. For example, managers can introduce a “remote employee of the month” award or organize friendly contests where team members compete on project milestones. Virtual celebrations for project completions or group achievements can also help foster a sense of community despite the distance.

Team-building activities in a remote setting can be creative and still foster strong bonds. Virtual escape rooms, online games, or even themed team video calls can add an element of fun, helping employees connect on a more personal level and feel like part of a cohesive unit.

Support for Work-Life Balance

Another key aspect of motivating remote employees is supporting their **work-life balance**. One of the challenges remote employees face is the blurring of lines between their personal and professional lives. Without the clear separation that an office environment provides, many employees struggle with overworking or finding it difficult to “switch off.” Managers must acknowledge this and provide resources or guidance to help employees maintain healthy boundaries.

Offering flexible work hours can be a significant motivator, as it allows employees to manage their time in a way that fits their personal schedules. In addition, promoting the importance of **mental health** and encouraging breaks during the workday are vital practices. Whether through virtual wellness programs, access to mental health resources, or simply encouraging regular time off, supporting employees’ well-being ensures that they remain motivated and capable of sustaining high performance.

By focusing on regular recognition, implementing motivation programs, and supporting work-life balance, managers can create an environment where remote employees feel valued and engaged. These efforts help build a strong, motivated team, even when working from a distance. In the next section, we will look at specific tools and technologies that can further enhance productivity in remote teams.

With the right tools in place to manage tasks, track time, and automate routine processes, remote teams can operate more efficiently and focus on high-priority objectives. However, productivity is not solely driven by tools and workflows. A strong sense of team cohesion and a supportive corporate culture are equally important in ensuring long-term success in a remote work environment.

In the following section, we will explore how building and maintaining a positive corporate culture remotely can enhance team morale, foster collaboration, and create a sense of belonging among dispersed employees.

Tools for Enhancing Productivity

In addition to motivation and support, using the right tools is essential for ensuring productivity in a remote work environment. With team members spread across different locations and possibly even time zones, it is crucial to streamline workflows, track progress, and minimize inefficiencies. The effective use of task management platforms, time-tracking software, and automation tools helps remote teams stay organized and focused on their goals (Clockify).

Task Management Platforms

One of the most important aspects of managing a remote team is ensuring that tasks are clearly assigned, tracked, and completed. **Task management platforms** like **Trello**, **Asana**, and **Jira** provide comprehensive solutions for organizing tasks, setting deadlines, and monitoring progress. These platforms allow managers and employees to break projects into smaller, manageable tasks, assign responsibilities, and track the status of each task in real time.

- **Trello** uses a simple, visual board and card system that makes it easy to manage workflows at a glance (Trello).
- **Asana** offers more detailed project management features, including timelines, milestones, and advanced reporting, making it ideal for complex projects.
- **Jira**, often used by software development teams, is designed for managing agile projects, offering detailed issue tracking, sprint planning, and integration with other tools like GitHub.

These platforms not only improve project transparency but also foster collaboration, as team members can leave comments, attach files, and update task statuses, ensuring that everyone stays informed and on the same page.

Time-Tracking Software

Another key aspect of managing remote teams is ensuring that employees are efficiently using their time without being overwhelmed or overworking.

Time-tracking tools like **Toggl** and **Clockify** help remote employees manage their hours and maintain a healthy work-life balance. These tools allow team members to track how much time they spend on specific tasks or projects, providing both managers and employees with insights into productivity levels and time allocation.

- **Toggl** offers a simple, user-friendly interface for tracking time, with detailed reporting options and the ability to break down tasks by project or client.
- **Clockify** provides similar functionality, offering tracking across devices, comprehensive reporting, and integrations with other task management tools like Asana.

Time-tracking tools are particularly useful for remote teams, where managers might not have direct oversight of daily activities. By monitoring how time is spent, managers can ensure that projects remain on track and adjust workloads as necessary to prevent burnout.

Automation for Routine Tasks

Automation can significantly boost productivity by reducing the time spent on repetitive, manual tasks. Many remote teams benefit from integrating **automation tools** into their workflows, allowing employees to focus on more complex, value-driven activities. Tools such as **Zapier** (Zapier) and **Integromat** allow teams to automate processes like data entry, file organization, and communication between different apps and platforms (Integromat).

For example, a team might use automation to ensure that any updates in Trello are automatically reflected in Slack or to streamline reporting processes by sending daily summaries of task progress (Slack Technologies). By reducing the manual workload, automation frees up time for team members to concentrate on higher-priority tasks, enhancing overall productivity.

By leveraging task management platforms, time-tracking software, and automation tools, remote teams can maintain structure and efficiency in their workflows (Jira Software). These tools help managers ensure that their teams stay on track and productive, even when working from a distance.

It is also crucial to examine the importance of fostering a strong corporate culture in a remote work environment and how it can enhance team cohesion and morale.

Building Corporate Culture from a Distance

While task management and productivity tools are vital for keeping remote teams on track, the foundation of a truly successful team lies in its **corporate culture**. In a traditional office, culture is often built through daily interactions, team activities, and shared experiences. However, in a remote setting, maintaining a strong corporate culture requires intentional effort. Managers must actively work to create a sense of belonging, unity, and shared purpose, even when team members are geographically dispersed.

Onboarding New Employees

One of the most critical moments for integrating corporate culture is during the **onboarding of new employees**. In a remote environment, effective onboarding is essential to ensure that new hires feel connected to the company and its values from day one. A well-structured remote onboarding process should include clear introductions to team members, detailed guidance on workflows and tools, and early immersion into the company's culture.

Providing new employees with a mentor or onboarding buddy can also help ease the transition and build personal connections that might otherwise take longer to develop in a virtual environment. Regular check-ins and feedback during the onboarding phase are key to helping new hires feel supported and integrated into the team.

Maintaining Team Spirit

Beyond onboarding, **fostering team spirit** on an ongoing basis is crucial for remote teams. Without the spontaneous interactions of an office, managers need to create opportunities for informal communication and team bonding. **Virtual team-building events**, such as online games, quizzes, or coffee breaks, can help replicate the social interactions that typically happen

in a shared workspace. These activities allow team members to build relationships, share experiences, and develop trust, all of which contribute to a stronger, more cohesive team dynamic.

Regularly scheduled **informal virtual gatherings** can also help break the monotony of remote work and encourage casual conversations that aren't strictly work-related. Creating space for employees to socialize in a virtual setting not only boosts morale but also strengthens the personal connections that are critical for collaboration and teamwork.

Reinforcing Company Values and Mission

At the heart of any strong corporate culture are the **values and mission** that guide the company's goals and behaviors. In a remote setting, these values can become even more important, serving as the common thread that unites a dispersed workforce. Leaders should consistently reinforce the company's mission and values through their communication, decisions, and recognition of employee contributions.

By embedding corporate values into everyday interactions and decision-making, managers can create a sense of shared purpose that transcends physical distance. Whether it's highlighting examples of employees embodying the company's values or linking project goals to the broader mission, keeping these principles at the forefront of team activities fosters a deeper sense of belonging and alignment.

Creating and nurturing a strong corporate culture remotely requires deliberate action, but it is critical for building a motivated and cohesive team. By focusing on effective onboarding, fostering informal team interactions, and consistently reinforcing company values, managers can ensure that their teams feel connected and engaged, regardless of where they are located.

In the final section, we will explore the evolving role of leadership in a remote environment and how managers can adapt their approach to support their teams effectively.

As corporate culture becomes a vital element of successful remote work, the role of leadership must also evolve to meet the unique demands of managing a dispersed team. In a remote environment, traditional management

approaches may no longer suffice, and leaders must adopt strategies that focus on trust, flexibility, and emotional intelligence. These qualities are essential for supporting team members and ensuring they remain productive and engaged, even without physical oversight.

Leadership and Management in a Remote Setting

Management Style: Trust, Flexibility, and Autonomy

In a remote work environment, the **management style** must shift from micromanagement to a more trusting and flexible approach. Remote employees often work independently, and it is crucial for leaders to empower their teams by granting them **autonomy** over their tasks and schedules. Trusting employees to manage their workload fosters a sense of ownership and responsibility, which can lead to higher motivation and better results.

Flexibility is equally important. Remote work allows employees to manage their time in a way that best suits their personal and professional lives. Leaders should offer flexibility in terms of working hours and be open to accommodating different working styles. This not only increases productivity but also helps in retaining talent, as employees feel more valued and supported.

The key to balancing autonomy with accountability is setting clear expectations and ensuring open lines of communication. By providing guidance and support without micromanaging, leaders can create an environment where employees feel empowered to take initiative while remaining aligned with team goals.

Emotional Intelligence: Sensitivity and Timely Support

Another critical component of effective leadership in a remote setting is **emotional intelligence**. Leaders must be attuned to the emotional and psychological well-being of their teams, particularly in a remote environment where feelings of isolation, burnout, or disengagement can go unnoticed. Demonstrating **sensitivity** to these issues is essential for maintaining a healthy, motivated workforce.

Regular check-ins with team members provide leaders with an opportunity to gauge the mood of the team, address any challenges, and offer support. These conversations should go beyond task-related updates, creating space for employees to express how they are feeling and share any personal or professional concerns.

Timely support is crucial. Whether an employee is struggling with their workload, dealing with personal issues, or facing technical challenges, leaders should be ready to step in and provide the necessary resources or accommodations. Showing empathy and offering support during difficult times helps to build trust and strengthen relationships within the team.

The role of leadership in a remote environment is more nuanced and requires a shift from traditional management practices. Trust, flexibility, and emotional intelligence are at the core of effective remote leadership, enabling managers to foster an environment where employees can thrive. By adopting these qualities, leaders can build strong, resilient teams that are capable of staying motivated, productive, and connected, even from a distance.

In summary, managing teams in a remote world involves a multifaceted approach that balances communication, goal setting, motivation, productivity tools, corporate culture, and leadership style. By embracing these strategies, leaders can successfully navigate the challenges of remote work and create a work environment that supports both individual and team success.

Managing remote teams successfully requires a comprehensive approach that addresses the unique challenges posed by distance while leveraging the benefits of flexibility and global collaboration. As organizations continue to embrace remote work, leaders must focus on key strategies that foster communication, productivity, motivation, and team cohesion.

Effective communication is the foundation for any successful remote team. Using the right tools, maintaining regular meetings, and encouraging transparency ensures that teams stay aligned and connected, even across time zones. Goal setting, especially through the SMART framework, provides the structure necessary for maintaining focus and accountability, while regular reporting reinforces individual responsibility and team progress.

Equally important is maintaining motivation and offering support to re-

remote employees. Recognizing achievements, creating engaging motivational programs, and promoting a healthy work-life balance are vital for keeping teams energized and engaged. Furthermore, the use of productivity tools—from task management platforms to time-tracking software and automation—helps streamline workflows and improve efficiency, ensuring that remote teams can operate effectively without being overwhelmed.

Building a strong corporate culture from a distance is also crucial. Effective onboarding of new employees, virtual team-building activities, and the continuous reinforcement of company values create a sense of belonging and purpose among remote employees. Lastly, the role of leadership in a remote environment demands a shift toward trust, flexibility, and emotional intelligence. Leaders must empower their teams, remain sensitive to their emotional well-being, and provide timely support when needed.

By combining these strategies, leaders can overcome the challenges of managing remote teams, ensuring productivity, engagement, and a positive team dynamic. Remote work, when managed effectively, can lead to highly motivated and successful teams that thrive despite the physical distance.

Bibliography

Asana: Work on big ideas, without the busywork. Asana, Inc. [Electronic resource]. <https://asana.com>

Clockify: Time tracking and timesheet software. [Electronic resource]. <https://clockify.me>

Integromat: Advanced automation made easy. [Electronic resource]. <https://www.integromat.com>

Jira Software by Atlassian. [Electronic resource]. <https://www.atlassian.com/software/jira>

Microsoft Teams. Microsoft Corporation. [Electronic resource]. <https://www.microsoft.com/en/microsoft-teams>

Slack Technologies, LLC. [Electronic resource]. <https://slack.com>

Toggl: Time tracking software. [Electronic resource]. <https://toggl.com>

Trello: Organize anything, together. Atlassian. [Electronic resource]. <https://trello.com>

Zapier: Automate your workflows. [Electronic resource]. <https://zapier.com>

Zoom Video Communications, Inc. [Electronic resource]. <https://zoom.us>

A COMPARATIVE ANALYSIS OF MACHINE LEARNING ALGORITHMS FOR TEXT ANALYSIS

Liudmila PARAHONCO

Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți, Bălți

Alexandr PARAHONCO

Institutul de Matematică și Informatică „Vladimir Andrunachevici”, USM

Abstract. *This study presents a comparative analysis of three machine learning algorithms - K-Nearest Neighbors (KNN), Decision Tree, and Stochastic Gradient Descent (SGD) Classifier - for text classification across three distinct domains: security, academic, and general-domain texts. The research addresses the challenges of imbalanced datasets and explores the effectiveness of different feature extraction methods, specifically TF-IDF and Count Vectors, with varying n-gram ranges. The study's findings contribute to our understanding of domain-specific text classification and the relative performance of different ML approaches in handling linguistic variation across domains.*

Keywords. *texts metrics, NLP, classification, supervised learning.*

1. Introduction

Natural Language Processing (NLP) represents a convergence of linguistics, computer science, and artificial intelligence, focusing on the interaction between human language and computers. At its core, NLP seeks to enable machines to understand, interpret, and generate human language in both its written and spoken forms. This field encompasses various tasks, from basic morphological and syntactic processing to complex semantic analysis and discourse interpretation. The complexity of natural language, with its inherent ambiguities, contextual dependencies, and cultural nuances, makes text classification a particularly challenging endeavor in the NLP domain (Prakash, Lucila, & Chapman 2011: 334-337).

Machine Learning (ML), as a subset of artificial intelligence (AI), provides the computational framework that enables systems to learn and improve from experience without explicit programming. In the context of text analysis, ML algorithms learn to recognize patterns and features within textual data, creating mathematical models that can make predictions or decisions without following strictly static, rule-based instructions. The synergy between NLP and ML has revolutionized how we approach text analysis: while NLP provides the linguistic framework and text processing techniques, ML offers the mechanisms for pattern recognition and automated learning from textual data (Jordan & Mitchell, 2015: 255–260).

Text classification remains a fundamental challenge in this NLP-ML paradigm, particularly when dealing with domain-specific content. This study examines the performance of three classical machine learning algorithms in classifying texts across security, academic, and general domains, each presenting unique linguistic characteristics and challenges. The complexity of this task is amplified by the distinct linguistic features and terminological patterns characteristic of each domain, requiring sophisticated approaches to both text representation and classification.

Given the linguistic diversity across these domains—formal, jargon-heavy language in security texts, encyclopedic rigor in academic texts, and stylistic variability in the general domain—machine learning models must handle nuanced textual features effectively.

2. Corpus Design and Domain Characteristics

2.1 Corpus Architecture and Significance

In machine learning applications, a corpus represents a systematically curated collection of textual data, typically annotated with appropriate metadata and labels, serving as the foundational dataset for model training and evaluation. The corpus quality fundamentally determines the efficacy of supervised learning algorithms such as K-Nearest Neighbors (KNN), Decision Tree, and SGD Classifier, particularly in their ability to discriminate between distinct textual domains (Khan, 2017: 260–266).

The development of a reliable corpus extends beyond mere data collection; it necessitates meticulous preprocessing, systematic annotation, and rigorous validation to ensure its appropriateness for domain-specific classification tasks. An effectively constructed corpus must bridge the gap between linguistic diversity and computational requirements, providing a comprehensive dataset that authentically reflects real-world language usage while preserving domain-specific linguistic characteristics (Khan, 2017: 260–266).

2.2 Corpus Composition and Distribution

Our research corpus comprises 419 documents, encompassing 1,237,301 words, distributed across three distinct domains:

- Academic Domain: 923,722 words (74.7%)
- Security Domain: 152,578 words (12.3%)
- General Domain: 161,001 words (13.0%)

The choice of domains aligns with the overarching aim of the doctoral thesis titled *“Adaptive Learning System Based on Advanced Technologies”* by Alexandr Parahonco. This paper explores one component of the *“Content Generation”* module, designed to adapt content to the needs of educators. A critical requirement for this module is the ability to differentiate academic texts from others, as academic lectures or materials should adhere to distinct stylistic and linguistic features, including formal tone, structured presentation, and scholarly style.

2.3 Domain-Specific Characteristics

2.3.1 Academic Domain

The academic domain (147 documents) represents a complex intersection of multiple writing styles, reflecting the multifaceted nature of scholarly communication. Our analysis reveals three primary stylistic components:

1. Expository Writing: Characterized by:
 - 1.1. Systematic explanation of concepts and theories
 - 1.2. Evidence-based presentation of research findings
 - 1.3. Objective analysis and interpretation of data
2. Technical Writing: Distinguished by:
 - 2.1. Precise and specialized terminology
 - 2.2. Structured presentation of complex information
 - 2.3. Clear and unambiguous communication
3. Persuasive Writing: Features:
 - 3.1. Evidence-based argumentation
 - 3.2. Logical presentation of viewpoints
 - 3.3. Scholarly rhetoric and academic discourse

The corpus includes peer-reviewed articles across various disciplines and authoritative encyclopedic sources to capture these stylistic elements comprehensively.

2.3.2 Security Domain

The security domain (128 documents) prioritizes terminological precision over stylistic conventions, encompassing:

- Cybersecurity discourse
- AI vulnerability analyses
- Network security documentation

This domain demonstrates the “Content generation” module’s capability to classify texts based on subject matter expertise rather than purely stylistic features. The texts exhibit both formal and informal registers, emphasizing the primacy of domain-specific terminology over stylistic uniformity.

2.3.3 General Domain

The general domain (144 documents) serves as a stylistic counterpoint to academic writing, incorporating:

- Journalistic writing
- Narrative discourse
- Popular literature
- News media

This domain deliberately excludes academic stylistic features, providing a clear contrast for classification purposes and demonstrating the distinctive linguistic characteristics that differentiate non-academic from academic discourse.

2.4 Implications for Classification

The inherent imbalance in domain distribution presents both challenges and opportunities for our classification task. While the academic domain's predominance (74.7%) reflects the project's pedagogical focus, it necessitates careful consideration in algorithm selection and parameter tuning to ensure effective classification across all domains.

Text classification across different domains presents unique challenges due to varying linguistic patterns, terminology, and stylistic features. Security domain texts often contain specialized terminology and technical jargon, while academic texts exhibit formal language patterns and encyclopedic features. General-domain texts, conversely, display more varied linguistic patterns and informal structures.

3. Machine learning parameters

3.1 Feature Extraction Methods

Feature extraction methods, specifically TF-IDF and Count Vectors, represent variations of the Bag of Words model, which facilitates the transformation of textual data into machine-processable numerical representations. These methodologies serve as distinct approaches to generating document representations based on lexical content analysis.

The TF-IDF methodology implements a sophisticated weighting mechanism that evaluates both the frequency of terms within individual documents and their distribution across the entire corpus. This approach assigns greater significance to terms that characterize specific domains while diminishing the impact of ubiquitous vocabulary. In academic discourse, for instance, domain-specific terminology such as “hypothesis” or “methodology” receives heightened weighting due to its specialized nature, whereas high-frequency function words are assigned reduced importance despite their prevalence (Liu, Wang, Zhang, Yang, Wang, 2018: 2338–2343).

Count Vectors methodology employs a more straightforward frequency-based approach to document representation. This method generates document profiles through direct enumeration of term occurrences, without consideration for term distribution across the broader corpus. While this approach offers computational simplicity, it demonstrates reduced effectiveness in distinguishing domain-specific terminology from general vocabulary compared to TF-IDF. Nevertheless, Count Vectors prove particularly effective in scenarios where raw term frequency serves as a primary indicator for document classification (Wendland, Zenere, Niemann, 2021: 19–33).

3.2 N-gram Analysis

N-gram analysis represents a fundamental approach in computational linguistics where text is decomposed into sequences of n consecutive tokens, where n denotes the length of the sequence. Unigrams ($n=1$) capture individual terms, bigrams ($n=2$) encompass pairs of adjacent words, and trigrams ($n=3$) incorporate three-word sequences. This hierarchical approach to text segmentation enables the capture of increasingly complex linguistic patterns and contextual relationships within the text.

The selection of different n -gram ranges significantly influences the model’s ability to capture various linguistic phenomena. Unigrams effectively identify domain-specific terminology and core vocabulary, while higher-order n -grams facilitate the recognition of compound terms,

technical phrases, and idiomatic expressions. In the academic domain, for instance, while unigrams might capture terms like “methodology” or “analysis”, bigrams can identify phrases such as “empirical research” or “statistical significance”, and trigrams may recognize extended concepts such as “randomized controlled trial” or “peer review process”.

The computational complexity of n-gram processing exhibits exponential growth as n increases, directly impacting processing time and resource utilization. While higher-order n-grams offer enhanced capture of linguistic patterns, they simultaneously generate larger feature spaces, necessitating more sophisticated computational resources and potentially extending processing duration. This trade-off between feature richness and computational efficiency necessitates careful consideration in selecting appropriate n-gram ranges for specific text classification tasks (Majumder, Mitra, Chaudhuri, 2002: 1–7)

3.3 Machine Learning Algorithms

The present study employs three distinct machine learning algorithms, each selected for its particular strengths in text classification tasks. These algorithms demonstrate complementary approaches to handling the complex nature of domain-specific text classification.

The K-Nearest Neighbors (KNN) algorithm operates on the principle of similarity-based classification, where documents are categorized according to their proximity to other documents in the feature space. This approach proves particularly effective in text classification tasks where document similarity serves as a strong indicator of domain membership. KNN’s effectiveness stems from its ability to capture local patterns in the data, making it especially suitable for identifying domain-specific characteristics in academic and technical texts. The algorithm’s performance depends significantly on the choice of distance metric and the number of neighbors (k) considered in the classification decision (Sun, Huang, 2010: 91–94).

Decision Tree classification presents a hierarchical approach to document categorization, creating a tree-like structure of decision rules based

on feature importance. This model offers distinct advantages in text classification through its ability to capture complex decision boundaries and provide interpretable results. The algorithm's hierarchical nature allows it to identify key distinguishing features between domains, making it particularly effective in scenarios where clear categorical distinctions exist between academic, security, and general texts. The model's transparency in decision-making processes provides valuable insights into the most discriminative features for domain classification (Priyam, Abhijeeta, Rathee, Srivastava, 2013: 334-337).

The Stochastic Gradient Descent (SGD) Classifier implements a linear classification approach with incremental learning capabilities, making it particularly suitable for large-scale text classification tasks. In the present study, the SGD Classifier is configured with specific parameters to address the challenges of imbalanced data distribution across domains. The implementation utilizes a maximum iteration count of 1000 to ensure convergence and employs balanced class weights to mitigate the effects of domain size disparities. This configuration proves especially effective in handling the substantial size difference between the academic domain (923,722 words) and the security (152,578 words) and general (161,001 words) domains (Azimjonov, Kim, 2024: 1–15).

Each algorithm contributes unique strengths to the classification task. KNN excels in capturing similarity-based patterns, Decision Trees provide interpretable decision boundaries and feature importance rankings, and SGD offers efficient processing of large-scale text data with imbalanced class distribution. The combination of these approaches enables a comprehensive evaluation of domain classification methodologies, particularly in contexts where domain boundaries may exhibit varying degrees of distinctness.

3.4 Random State and Dataset Diversity

The effectiveness of machine learning models in text classification significantly depends on the proper distribution and shuffling of training data. The random state parameter plays a crucial role in this process by

controlling the randomization of data splitting and ensuring reproducibility of results. This research focuses on identifying an optimal random state value that enhances the performance of the classification task, ensuring both consistency across experimental iterations and a balanced representation of each domain in the training and testing datasets (Bisht & Bisht, 2023: 715–726).

Dataset diversity represents a critical factor in model performance and generalization capabilities. The random shuffling process, controlled by the random state parameter, ensures that the training data encompasses a representative distribution of linguistic features, writing styles, and domain-specific characteristics. In the context of this study's three domains, proper shuffling becomes particularly significant due to the inherent variety within each domain. For instance, academic texts may vary in their degree of technicality or subject area, security documents may range from technical specifications to threat analyses, and general domain texts naturally encompass multiple genres and styles (Bisht & Bisht, 2023: 715–726).

The interplay between random state and dataset diversity directly influences model productivity through several mechanisms. First, appropriate shuffling prevents the model from developing biases based on document ordering or sequential patterns. Second, it ensures that both training and testing sets contain sufficiently diverse examples from each domain, enabling the model to learn robust, generalizable features rather than domain-specific anomalies. Third, consistent random state values facilitate meaningful comparisons between different model configurations and feature extraction methods, as they operate on identical data splits. This methodological approach enables systematic evaluation of model performance while maintaining the ecological validity of the classification task (Bisht & Bisht, 2023: 715–726).

4. Results

To identify and analyze the key parameters influencing the performance of machine learning models, we conducted 43 experiments, varying the random state parameter from 0 to 42. This approach provided us with 43 results for each classification model, resulting in a total of 129 trained models (three classification algorithms \times 43 random states). These results form the basis for evaluating the impact of random state, feature extraction methods, and N-gram values on classification performance.

Handling Class Imbalance

To address the issue of an imbalanced corpus, we applied the “class_weight=balanced” parameter in all classification models. This parameter automatically adjusts the weights inversely proportional to the frequency of each class, ensuring that smaller classes receive more importance during training. By mitigating the bias toward the majority class, this approach enhanced the models’ ability to handle class imbalances effectively.

Feature Extraction and N-Gram Analysis

An evaluation of feature extraction models and N-gram values reveals key trends in model performance. Table 1 demonstrates the superior performance of the TF-IDF feature extraction method compared to Counting Vectors. Additionally, unigrams consistently outperformed bigrams and trigrams in terms of accuracy. A noteworthy observation is the decline in the number of 100% accuracy predictions as the N-gram value increases. This suggests that, for the given corpus, unigrams are the most suitable feature representation, likely due to the concise and domain-specific nature of the texts.

Another significant finding is the stability and richness of models using the TF-IDF approach, which contributed to greater model robustness and productivity. The results indicate that TF-IDF provides more meaningful representations of the corpus, enhancing classification effectiveness across different domains.

Table 1. Performance Evaluation of Feature Extraction Techniques Across N-Gram Ranges Achieving 100% Accuracy

Classification model	N-gram = 1 (unigrams)		N-gram = 2 (bigrams)		N-gram = 3 (trigrams)	
	Count- ing vec- tors	TF-IDF	Count- ing vec- tors	TF-IDF	Count- ing vec- tors	TF-IDF
K Nearest Neighbors	0	8	0	30	0	8
SGD Classifier	16	33	15	0	2	0
Decision Tree	1	0	0	0	0	0
Total models	2	2	1	1	1	1
Total random states	17	41	15	30	2	8

Model Selection

Among the three classification models tested, the SGD Classifier emerged as the most effective, achieving both high productivity and accuracy. When using unigrams with TF-IDF, 33 out of 43 SGD models achieved 100% accuracy, compared to only 8 models for K Nearest Neighbors and 0 models for the Decision Tree classifier. This indicates that the SGD Classifier is particularly well-suited to the classification tasks in this study.

Optimal Random State

Our analysis identified random state 24 as the most profitable value, as it resulted in the highest number of models achieving 100% accuracy. This highlights the importance of tuning the random state parameter to achieve consistent and optimal classification performance.

Conclusion

This comparative study provides valuable insights into the performance and suitability of various machine learning algorithms for text classification across distinct domains: academic, security, and general. The findings underscore the importance of careful parameter selection and optimization to achieve robust and accurate classification results.

Key conclusions from this research include:

1. Feature extraction methods significantly impact classification performance. TF-IDF consistently outperformed Count Vectors in capturing meaningful representations of the corpus, leading to enhanced model accuracy and stability.

2. The choice of n-gram range is crucial for effective text classification. Unigrams proved to be the most suitable feature representation for the given corpus, likely due to the domain-specific and concise nature of the texts. Higher-order n-grams led to a decline in model accuracy.

3. Algorithm selection plays a vital role in text classification tasks. The SGD Classifier emerged as the most effective model, demonstrating high productivity and accuracy, particularly when combined with TF-IDF and unigram features. It consistently outperformed K-Nearest Neighbors and Decision Tree classifiers.

4. Optimization of the random state parameter is essential for achieving consistent and reliable classification results. The identification of random state 24 as the most profitable value highlights the importance of systematic randomization in model training.

5. Addressing class imbalance through appropriate techniques, such as balanced class weights, enhances the models' ability to handle disproportionate class distributions effectively.

Our analysis of the three distinct classes - academic, security, and general - reveals notable differences in their linguistic characteristics. Academic texts exhibited formal language, structured presentation, and a scholarly style, while security texts prioritized domain-specific terminology and technical jargon. General texts, in contrast, demonstrated more

varied linguistic patterns and informal structures.

In our view, the stylistic distinction between academic and general texts is particularly significant. Academic writing is characterized by expository, technical, and persuasive elements, reflecting the rigorous and evidence-based nature of scholarly communication. General texts, on the other hand, encompass a wide range of styles, from journalistic writing to narrative discourse, and lack the formal conventions of academic writing.

This study contributes to the growing body of research on domain-specific text classification and provides a foundation for further refinement of machine learning workflows in this field. Future research could explore additional algorithms, feature engineering techniques, and domain-specific linguistic patterns to further improve classification performance.

The findings emphasize the importance of a systematic and data-driven approach to text classification, considering the unique characteristics of each domain and the interplay between various parameters. By carefully selecting and optimizing these parameters, researchers and practitioners can develop more accurate and efficient text classification models, ultimately advancing the field of natural language processing and its applications across diverse domains.

Bibliography

Azimjonov, J., & Kim, T. (2024). Stochastic gradient descent classifier-based lightweight intrusion detection systems using the efficient feature subsets of datasets. *Expert Systems with Applications*, vol. 237, pp. 1–15, 121493.

Bisht, R. K., & Bisht, I. P. (2023). Investigation of the role of test size, random state, and dataset in the accuracy of classification algorithms. In *Lecture notes in networks and systems*. pp. 715–726. https://doi.org/10.1007/978-981-99-2100-3_55

Jordan, M. I., & Mitchell, T. M. (2015). Machine learning: Trends, perspectives, and prospects. *Science*, 349(6245), pp. 255–260.

Khan, M. F. (2017). Creation and analysis of a new Bangla text corpus BDNC01. *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology*, V(XI), pp. 260–266. <https://doi.org/10.22214/ijras-et.2017.11038>

Liu, Q., Wang, J., Zhang, D., Yang, Y., & Wang, N. (2018). Text features extraction based on TF-IDF associating semantic. 2018 IEEE 4th International Conference on Computer and Communications (ICCC). Chengdu, China, pp. 2338–2343. <https://doi.org/10.1109/CompComm.2018.8780663>.

Majumder, P., Mitra, M., & Chaudhuri, B. B. (2002, November). N-gram: A language independent approach to IR and NLP. *International conference on universal knowledge and language (Vol. 2)*.

Nadkarni, P. M., Ohno-Machado, L., & Chapman, W. W. (2011). Natural language processing: An introduction. *Journal of the American Medical Informatics Association*, 18(5), pp. 544–551. <https://doi.org/10.1136/amiajnl-2011-000464>

Priyam, A., Abhijeeta, G. R., Rathee, A., & Srivastava, S. (2013). Comparative analysis of decision tree classification algorithms. *International Journal of current engineering and technology*, 3(2), pp. 334–337.

Sun, S., & Huang, R. (2010). An adaptive k-nearest neighbor algorithm. 2010 Seventh International Conference on Fuzzy Systems and

Knowledge Discovery. Yantai, China. pp. 91–94. <https://doi.org/10.1109/FSKD.2010.5569740>

Wendland, A., Zenere, M., & Niemann, J. (2021). Introduction to text classification: Impact of stemming and comparing TF-IDF and count vectorization as feature extraction technique. In M. Yilmaz, P. Clarke, R. Messnarz, & M. Reiner (eds.), *Systems, Software and Services Process Improvement*. EuroSPI 2021. Communications in Computer and Information Science. Springer, Cham, Vol. 1442, pp. 19–33. https://doi.org/10.1007/978-3-030-85521-5_19

**TERAPIE
MEDICINĂ ȘI SOCIETATE**

MOARTEA CARDIOMIOCITARĂ: NECROTICĂ, APOPTOTICĂ SAU AMBELE?

Tudor BRANIȘTE

*Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Chișinău*

Andrei BRANIȘTE

*Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Chișinău*

Cardiomyocyte Death: Necrotic, Apoptotic or Both?

Abstract. The purpose of the paper: determination of the presence and degree of expressiveness of the apoptotic degenerative process, in the human heart, in patients with CMD, CMI, CPI and CMPI. Material and methods: 201 patients with CF I-IV NYHA heart failure were analyzed: 71 patients with dilated cardiomyopathy (CMD); 67 patients with inflammatory cardiomyopathy (CMI); 17 patients – with ischemic cardiomyopathy (ICM) and 46 patients with ischemic heart disease (ICP)), who suffered a myocardial infarction with aneurysm formation. The histological and morphopathological analysis of the myocardial samples was performed under the optical and electronic microscope. The following were evaluated: the volume of the fibrous tissue, the diameter of the myocyte, the nuclear area, the nucleus/sarcoplasm ratio, the coefficient of nuclear irregularity and the TUNEL immunohistochemical reaction, for the detection of internucleosomal DNA fragments. Results: the morphological picture in patients with dilated inflammatory cardiomyopathy had the character of a chronic process or outstanding traces of the inflammation suffered. Both in CMI and in CMD, phenomena of apoptotic degeneration of cardiomyocytes were detected, a fact also confirmed immunohistochemically by the TUNEL Test, which highlighted the presence of immunoreactive nuclei in all studied cases of patients with CMD, CMI, CPI and CMPI. The apoptotic index (AI) varied from 1-3% in patients with CMD and CMI, 1-14%, in CPI, 1-16%, in those with CMPI. In long-standing aneurysms the number of immunoreactive nuclei was $2.5 \pm 0.85\%$; in „younger” aneurysms, $11.2 \pm 1.54\%$; in the perianeurismal region, the apoptotic index reached 12.86 ± 1.62 . It should be noted that isolated fragments of colored nuclei, as well as apoptotic corpuscles were also identified in the necrotic masses of the heart samples studied. Conclusions: the morphological and immunohistochemical analysis of myocardial tissue, in patients with CMD, CMI, CPI and CMPI, highlighted characteristic signs of the apoptotic process in both

necrotic and ischemic masses; subtle regulation of key proteins involved in the regulation of apoptosis may prevent the initiation and development of refractory heart failure of both necrotic and apoptotic origins.

Keywords. *Heart failure, cardiomyocyte, apoptosis, TUNEL-test, cardiomyopathies.*

Introducere

În mod obișnuit forma de moarte a celulelor miocardice o reprezintă necroza. Cu mai bine de trei decenii în urmă, a fost descrisă o altă formă de moarte, denumită moarte naturală programată a celulelor sau apoptoză, care se deosebește de necroză, atât după caracteristicile sale biologice, cât și după cele morfologice. Spre deosebire de necroza obișnuită, independentă de ATP, însoțită de distrugerea membranelor celulare în grupe mari de cardiomiocite și inițierea inflamației, apoptoza este un proces energetic-dependent. (Golstein P, Kroemer G. 2007: 39) Căile apoptotice sunt bine reglate și se dezvoltă în celule singulare; începe cu tulburarea potențialului membranar al mitocondriilor urmată de condensarea cromatinei nucleare la periferia nucleului, reducerea dimensiunilor (picnoză), fragmentarea sa (cariorexis), comprimarea organitelor celulare și reducerea volumului citoplasmei. Membranele capătă un aspect veziculos, se formează corpi apoptotici ce sunt digerate de macrofagi, fără reacție inflamatoare. (Amabel M. Orogo & Asa B. Gustafsson 2013: 654) Există două căi apoptotice bine caracterizate în celule: calea receptorului de moarte extrinsecă și calea mitocondrială intrinsecă. Aceste două căi au moduri distincte de activare dar converg în aval la nivelul caspazei efectoare, mediate de proteinele familiei Bcl-2 și mPTP. Bax și Bak sunt indispensabile în activarea apoptozei ca răspuns la I/R miocardic și Bax/Bak cu roluri distincte

în reglarea atât a apoptozei, cât și a necrozei în funcție de localizarea celulară. (Whelan et al. 2012: 6569; Golstein et al. 2012: 6570; Xiao-Fei Qin et al. 2022: 110222) În cardiomiopatii, hipertrofii ale miocardului și în insuficiența cardiacă cronică de diverse etiologii se produce, frecvent, reducerea progresivă a capacității contractile a ventriculului stâng (He X. et al. 2024: 836; Qin X.F. et al. 2022: 11021), acest proces decurge adesea în absența simptomelor de ischemie a miocardului. De aceea, în calitate de ipoteză de lucru, drept mecanism de explicare a evoluției insuficienței cardiace cronice a fost propusă apoptoza cardiomiocitelor. Semnificativ este că în infarctul miocardic, considerat mult timp caracteristică moartea nonapoptotică

(ci necrotică), pe modele experimentale de infarct miocardic la animale, au fost evidențiate un număr mare de celule apoptotice chiar în interiorul zonei centrale a infarctului pozitive la fragmentarea ADN, atribuindu-le importanță fiziopatologică în boala respectivă. (Jirong et al. 2023: 1082; Fu D.L. et al. 2020: 10113)

Moartea cardiomiocitelor constituie un factor esențial în patogenia insuficienței cardiace; o inimă cu un număr redus de miocite este incapabilă să mențină o contracție eficientă. O mai bună înțelegere a mecanismelor morții celulelor miocardice ar înlesni posibilitatea manipulării căilor de distrugere a țesutului muscular printr-o abordare nouă privind modularea proteinelor implicate în reglarea degenerării miocitelor care să reducă amploarea leziunii și, implicit, ameliorarea funcției inimii. Pentru realizarea acestui deziderat este necesar de a stabili existența și gradul de expresie a degenerescenței apoptotice la pacienții cu boli miocardice primare și a celor secundare ischemiei, patologii ce condiționează apariția unui număr redutabil de cazuri de insuficiență cardiacă refractară la tratament.

Material și metode de cercetare

În studiu au fost incluși 201 pacienți cu insuficiență circulatorie CF I-IV NYHA: 71 bolnavi cu CMD (vârsta medie $35,6 \pm 1,3$ ani). Dintre ei – 63 (88,8%) bărbați și 8 (11,2%) femei; 67 bolnavi – cu cardiomiopatie inflamatorie (CMI) (vârsta medie $38,5 \pm 1,4$), dintre care 57 (85,1%) bărbați și 10 (14,9%) femei; 17 bolnavi – cu cardiomiopatie ischemică (CMPI) (vârsta medie 45 ± 7), toți bărbați, de asemenea – 46 de bolnavi cu cardiopatie ischemică (CPI) – bărbați (vârsta medie 54 ± 12), care au suferit un infarct de miocard cu formare de anevrism. Repartiția pacienților conform vârstei, sexului și a claselor funcționale de insuficiență cardiacă este prezentată în tabelul 1.

	CMI	CMD	CMPI	CPI	TOTAL
Numărul de bolnavi	67	71	17	46	201
Bărbați	57(85,1%)	63(88,8%)	17(100%)	46(100 %)	91,1%

Femei	10(14,9%)	8(11,2%)	0(0%)	0(0%)	8,9%
Vârsta (Ani)	38,5±1,4 (15-58)	35,6±1,3 (16-67)	45,3±7	54±12	
CF I	17(25,3%)	3(2,8%)	0(0%)	0(0%)	20(9,9%)
CF II	27(40,3%)	2(2,9%)	0(0%)	46(100%)	75(37,3%)
CF III	20(9,8%)	28(40,0%)	7(41,1%)	0(0%)	55(27,4%)
CF IV	3(4,5%)	38(54,2%)	10(59,9%)	0(0%)	51(25,4%)

Tabelul 1. Vârsta, sexul și clasele funcționale de insuficiență Circulatorie (NYHA) la bolnavii cu CMI, CMD, CMPI și CPI

Martor au servit eșantioane de miocard ale ventriculului stâng prelevate de la 9 persoane adulte, decedate în urma traumelor cranio-cerebrale.

Studiul imunohistochimi

Investigarea imunohistochimică s-a efectuat pe biopate endomiocardice intravitale, a 64 de bolnavi, cu diagnostice clinicomorfologice diferite. Repartizarea bolnavilor investigați după vârstă, sex și stadii de insuficiență circulatorie este prezentată în tabelul 2.

	CMI	CMD	CMPI	CPI	TOTAL
Numărul bolnavilor	8	28	17	11	64
Bărbați	6(86,7%)	25(89,3%)	17(100%)	11(100%)	59
Femei	2(13,3%)	3(10,7%)	0(0%)	0(0%)	5
Vârsta(ani)	31,2±2,6	29,9±3,1	45,3±7	54±12	
CF II	0(0%)	0(0%)	0(0%)	11(100%)	11(17,2%)
CF III	6(57,1%)	13(46,4%)	7(41,1%)	0(0%)	26(40,6%)
CF IV	2(42,9%)	15(53,6%)	10(59,9%)	0(0%)	27(42,2%)

Tabelul 2. Vârsta, sexul și stadiile de insuficiență circulatorie la bolnavii cu MC, CMD, CMPI și CPI supuși investigației imunohistochimice

Rezultatele și analiza datelor obținute

Miocarduli bolnavilor cu cardiomiopatie dilatativă, atât în eșantioanele subendomiocardice, cât și la inimile primitoarelor s-a remarcat îngroșarea endocardului, sclerozarea cu caracter difuz, segmente de supracontractie a miofibrilelor, zone mari de tulburare a orientării corecte și liza miofibrilelor, distrucția mitocondriilor, vacuolizarea reticulului sarcoplasmic; în toate cazurile, s-au detectat cardiomiocite cu simptome de degenerare apoptotică, figura 1.

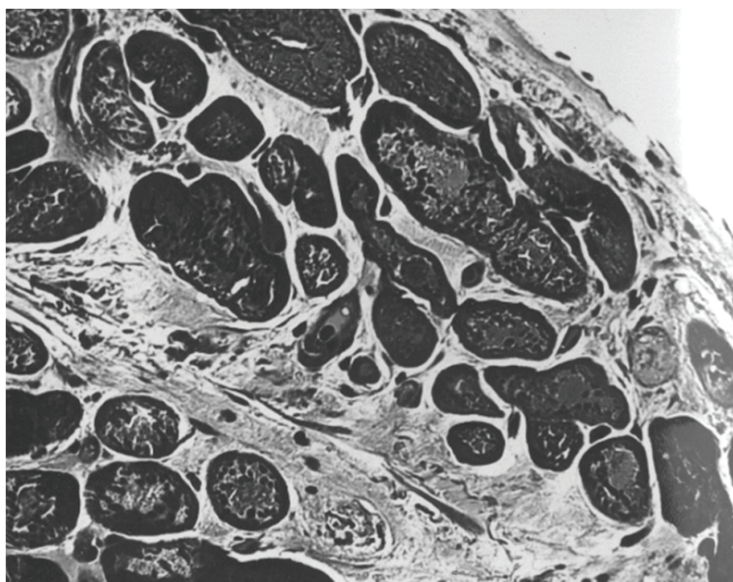

Figura 1. Semne de degenerare apoptotică în cardiomiocitul bolnavului cu CMD: condensarea sarcoplasmiei, „ratatinarea” organelor, apariția formațiunilor mielino-forme. Secțiune semifină, colorație cu albastru de toluidină. Mărire: OB x60 OC x 10

În nucleii celulelor s-a remarcat distribuția neuniformă a cromatinei cu dispunerea ei preponderent marginală. Citoplasma arată condensată, uneori în ea se observă incluzii lipoproteice. Investigația la microscopul optic a confirmat, de asemenea, prezența celulelor singulare cu conținut vezicular, fapt caracteristic pentru apoptoză. Corpusculii apoptotici, alături de alte

structuri lezate, au fost depistați în sarcoplasma unor cardiomiocite izolate, figura 2.

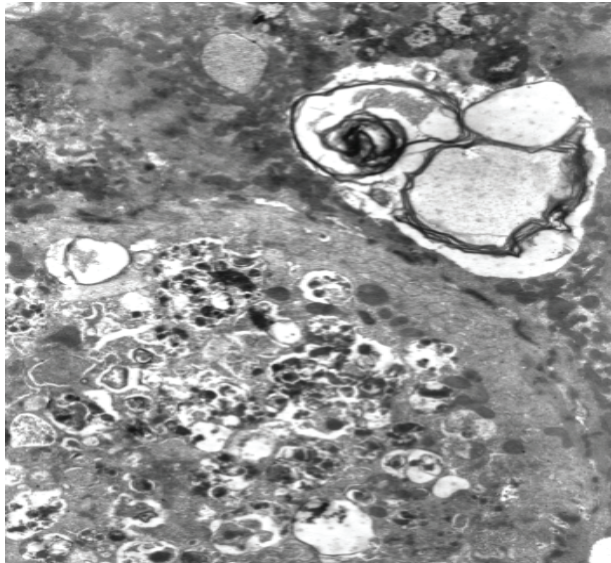

Figura 2. Faza de derulare a apoptozei CMC în miocardul bolnavilor cu CMD. Condensarea organelor și a reziduurilor de cromatină nucleară, începutul formării corpusculilor apoptotici. Electronograma. Mărire: x 13.000

Degenerescența apoptotică în mostrele miocardului, evidențiată prin metoda TUNEL a detectat nuclei imunoreactivi în toate cazurile la pacienții cu CMD, CMI, CPI și CMPI. Indicele apoptotic (IA) a fost de 1-3% la bolnavii cu CMD și CMI, 1-14 %, la bolnavii cu CPI, 1-16%, la bolnavii cu CMPI. În miocardul pacienților cu CMPI IA mediu a constituit $13,82 \pm 1,66\%$; majoritatea cardiomiocitelor modificate apoptotic a fost localizată la periferia zonelor fibroase, în timp ce, în segmentele miocardului, mai îndepărtate de focarele fibroase, indicele apoptotic a fost semnificativ mai redus, alcătuind 1-3% ($2,25 \pm ,86\%$), fiind similar cu CMD ($2,19 \pm ,82\%$) și CMI ($2,17 \pm ,82\%$). Analiza comparată a expresiei apoptozei în anevrisme cu durată variată de timp a remarcat următorii indici cantitativi ai IA: în anevrismele existente de mult timp, numărul nucleilor imunoreactivi a fost mic, IA alcătuind

2,5±0,85%. În aneurismele mai „tinere”, celule apoptotice au fost în cantitate mare, IA-11,2±1,54%. În regiunea perianevrismală, numărul nucleilor TUNEL-pozitivi a atins 12,86±0,62%. De remarcat, că corpusculi apoptotici au fost depistați și în masele necrotice.

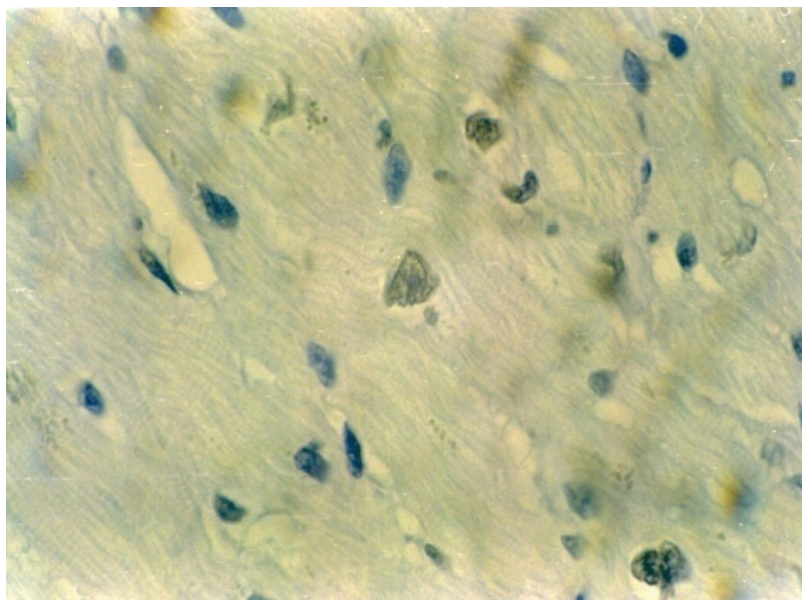

Figura 3. Faza precoce de apoptoză în miocardul bolnavului cu CMD. Reacție imunohistochimică TUNEL. Nucleii cardiomiocitelor apoptotice sunt colorați în maro, nucleii cardiomiocitelor nemodificate – în albastru. Secțiune parafinică. Mărire: OBx 40 OCx10

Concluzii

- Analiza morfologică și imunohistochimică a țesutului miocardic, la bolnavii cu CMD, CMI, CPI și CMPI, a evidențiat semne caracteristice procesului apoptotic; corpusculi apoptotici au fost depistați atât în masele necrotice cât și în cele ischemice, preponderent la periferia zonelor fibroase.
- Indicele apoptotic, în zonele depărtate de fibroză, la bolnavii cu CMD, CMI CPI și CMPI, cu parametri identici ai hemodinamicii intracardiace, cu gavitate similară a insuficienței cardiace, nu diferă; procesele degenerativ-apoptotice exprimă gravitatea tulburărilor morfofuncționale ale entităților patologice menționate. Numărul mare de celule cu semne de apoptoză în zonele hipoperfuzate ale miocardului la pacienții cu CPI și CMPI îl incriminează drept factor esențial în formarea anevrismului cronic al inimii, și în răspândirea zonei de fibroză.
- Cunoașterea temeinică a procesului morții celulare programate, natural reglementată, care să ofere posibilitatea manevrării proteinelor cheie implicate în reglarea căilor morții poate deveni realitate pentru salvarea cardiomiocitelor și îmbunătățirea funcției cordului prevenind instalarea și dezvoltarea insuficienței cardiace refractare condiționată atât de necroză cât și de apoptoză.

Bibliografie

Amabel M. Orogo and Åsa B. Gustafsson “Cell Death” in the *Myocardium: My Heart Won't Go On IUBMB Life*. 2013 August ; 65(8): 651–656.

Fu DL, Jiang H, Li CY, *et al.* *MicroRNA-338 in MSCs-derived exosomes inhibits cardiomyocyte apoptosis in myocardial infarction*, *Eur Rev Med Pharmacol Sci.*, 2020 Oct;24(19):10107-10117.

Golstein, P. & Kroemer, G. (2007), *Cell death by necrosis: towards a molecular definition*, “Trends Biochem Science”, 32:37–43 [PubMed: 17141506].

He X., Cantrell A.C., Williams Q.A., *et al.* (2024), *P53 Acetylation Exerts Critical Roles In Pressure Overload Induced Coronary Microvascular Dysfunction and Heart Failure*, *BioRxiv Arterioscler Thromb Vasc. Biol.* 2024 Apr, 44(4):826-842. doi: 0.1161/ATVBAHA.123.319601, Epub 2024 Feb 8.

Jirong Zhang , Jimei Zhang , Xicheng Jiang *et al.* *ASCs-EVs Inhibit Apoptosis and Promote Myocardial Function in the Infarcted Heart via miR-221*, “Discov Med.” 2023, Dec.; 35(179):1077-1085.

Orogo, Amabel & Gustafsson, Asa (2013), *Cell Death in the Myocardium: My Heart Won't Go On*, “IUBMB Life”, 65(8): 651–656, doi:10.1002/iub.1180.

Qin XF, Shan YG, Gao JH, *et al.* *E3 ubiquitin ligase mind bomb 1 overexpression reduces apoptosis and inflammation of cardiac microvascular endothelial cells in coronary microvascular dysfunction*, “Cell Signal”, 2022 Mar; 91:110223.

Whelan, R.S., Konstantinidis, K., Wei A.C., Chen Y., Reyna D.E., *et al.* (2012), *Bax regulates primary necrosis through mitochondrial dynamics*, *Proc Natl Acad Sci U.S.A.*, 109:6566–6571 [PubMed: 22493254].

Xiao-Fei, Qin, Ying-Guang, Shan, *et al.* (2022), *Ubiquitin ligase mind bomb 1 overexpression reduces **apoptosis** and inflammation of cardiac microvascular endothelial cells in coronary microvascular dysfunction*, “Cell Signal”, Mar: 91:110223, Epub 2021 Dec 23, doi: 10.1016/j.cellsig.2021.110223.

**ISTORIJAT FITOTERAPIJE SA FOKUSOM
NA AKTUELNU RUDERALNU FLORU
NOVOG SADA I NJEN POTENCIJAL**

Jelena JANJIC

Medical school "Draginja Niksic" Sremska Mitrovica, Serbia

The history of phytotherapy with a focus on the current ruderal flora of Novi Sad and its potential

Abstract. *The use of herbal medicines has become a firmly rooted aspect of modern medical practice, reflecting a centuries-old legacy that combines traditional knowledge and contemporary science. Across the globe, the experiential wisdom surrounding natural remedies has been passed down, refined, and adapted from one generation to the next. This living tradition has survived through oral transmission, written texts, and more recently, through scientific study and pharmacological applications. The evolution of phytotherapy—a discipline focused on healing with plants—dates back to ancient civilizations, with notable contributions from early practitioners in Egypt, Greece, and beyond. One of the earliest written records of herbal medicine can be traced back to ancient Egypt, while Hippocrates of Greece described over 400 plants for medicinal use. Later, Paracelsus, the renowned Swiss physician and alchemist, contributed to the growing body of knowledge surrounding plant-based remedies, emphasizing the transformative and healing potential of herbal medicines. Serbian traditional medicine has a deeply rooted history, relying heavily on the diverse and abundant plant species found in the region to address a wide range of health concerns. This ethnopharmacological tradition, cherished and preserved through the centuries, has made notable use of plants such as basil (*Ocimum basilicum*). Revered for its medicinal properties and symbolic significance, basil remains a staple in Serbian ethnopharmacy, cultivated in monastery gardens, urban plots, and households across the country. The purpose of this work is to highlight selected representatives of the synanthropic flora of Novi Sad—a category of plant species that thrive alongside human settlements—and to showcase their potential as valuable resources for the pharmaceutical industry. This study also seeks to illustrate their relevance and potential applications in*

modern phytotherapy through comprehensive analyses. Prior investigations into the flora of Novi Sad have documented 148 species of medicinal plants, each contributing to the city's diverse medical flora. The ruderal flora—plant species that inhabit disturbed environments—includes representatives from 104 genera and 40 families. Prominent families among these plants include Asteraceae (sunflower family), Lamiaceae (mint family), Fabaceae (legume family), Polygonaceae (buckwheat family), Brassicaceae (mustard family), Salicaceae (willow family), and Apiaceae (carrot family), among others. An in-depth analysis of the flora of Novi Sad reveals that various plant parts are utilized in the preparation of phytopreparations. The aerial parts of plants are among the most frequently used (29.73%), followed closely by leaves (26.35%), roots (14.19%), flowers (12.84%), and fruits (10.81%). Whole plants, the top parts, bark, seeds, and rhizomes also play roles in phytopreparations. This distribution highlights the rich array of bioactive compounds found within different plant parts, each contributing unique therapeutic properties. The bioactive compounds identified in the processed flora of Novi Sad include essential oils, tannins, glycosides, alkaloids, saponins, iridoids, vitamins, and more. These compounds exert a range of beneficial effects and are employed in the prevention and treatment of numerous conditions. The plants discussed in this paper demonstrate positive impacts on dermatological conditions, urinary tract infections, digestive disorders, respiratory diseases, and neurological ailments. Their use underscores the continued relevance of natural remedies in modern healthcare, combining tradition with innovation. In addition, the synanthropic flora of Novi Sad offers a unique opportunity for the pharmaceutical and phytotherapeutic industries to explore and harness the potential of locally sourced medicinal plants. By promoting sustainable harvesting and the conservation of this botanical heritage, we can ensure that these natural resources continue to benefit current and future generations. This work highlights not only the therapeutic potential of these plants but also their cultural and historical significance in the broader context of herbal medicine and modern phytotherapy.

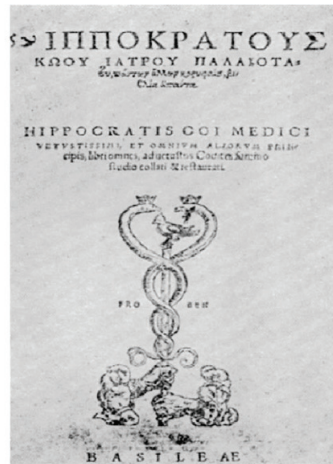
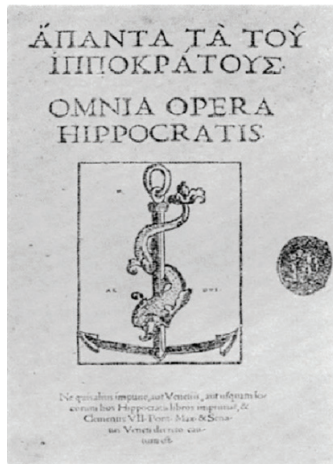
Keywords. *Phytotherapy, synanthropic flora, ethnopharmacology, medical plants, bioactive compounds*

I. Uvod

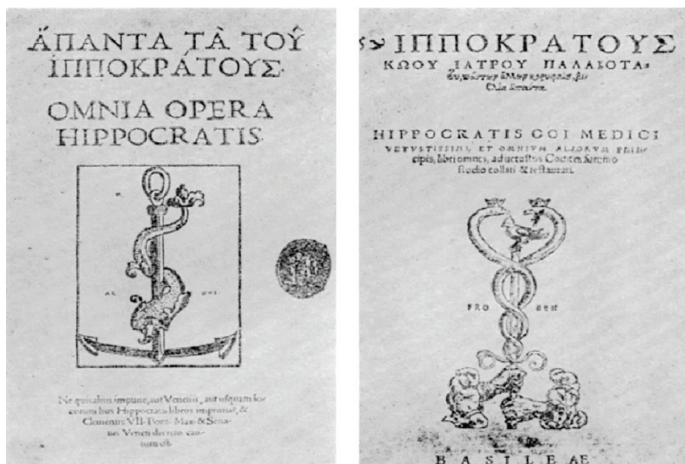
Korišćenje lekova na biljnoj bazi postalo je dobro ustanovljeni deo savremene medicine. Istorija prirodne medicine seže unazad do samog korena čovekovog postojanja. Ovo vekovima staro iskustveno znanje bilo je prenošeno i unapređivano iz pokolenja u pokolenje do današnjih dana. Još u starom Egiptu ljudi su na sjajan način koristili lekovitu moć biljaka. Jedan od najstarijih zapisa o prirodnoj medicini je *Ebersov papirus*, koji je napisan čak 1500 godina p.n.e. na obalama Nila i predstavlja svitak dugačak dvadeset metara koji sadrži informacije o pet stotina prirodnih sastojaka u više od osam stotina recepata.

Biljna medicina dostigla je vrhunac u antičkoj Grčkoj u vreme Hipokrata (460-370 p.n.e.). U čuvenom zborniku nazvanom kasnije *Corpus Hippocraticum* opisano je više od 200 lekovitih biljaka. Aristotel je napisao knjigu o botanici, a jedan drugi Grk, Galen iz Pergamona (129-199), sastavio je listu lekovitih biljaka poznatih u to vreme i uvrstio je u obimnu knjigu s detaljnim uputstvima za pripremu i korišćenje.

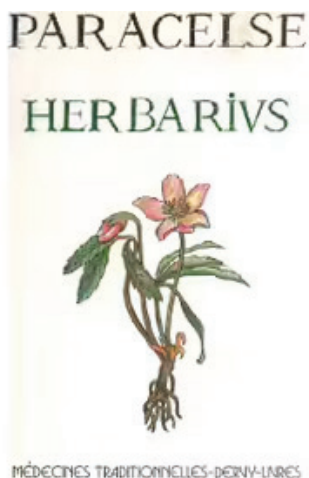
Slika 1: Hipokratov zbornik- *Corpus*

Hippocraticum

Pedijana Dioskurida (40-90), u pet knjiga, bila je ključno delo o lekovitim bilju u antičkom svetu. Detaljno opisuje više od 1000 lekovitih terapija biljnim i životinjskim sastojcima i mineralima i sve do XVI veka ostaje bitan izvor znanja iz te oblasti. Većina rimskih lekova je bila na biljnoj bazi. Plinije Stariji opisuje stotine biljaka poznatih po preventivnom i lekovitom dejstvu. Većina melema i lekova sadržala je biljke kao što su žalfija, ruzmarin i komorač, zatim povrće kao što je kupus, beli luk, crni luk i praziluk.

Slika 2: Paracelsus- Herbarius

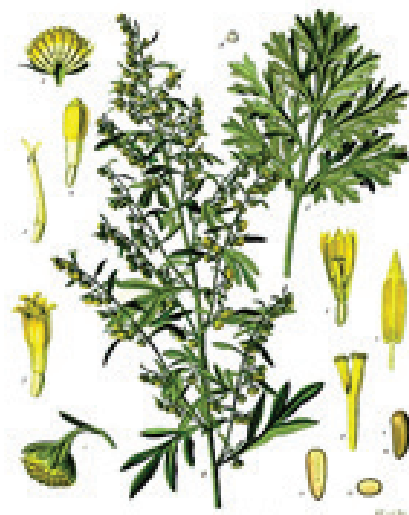
Paracelzus (1493-1541) je bio osnivač moderne biljne medicine. Njegovo delo *Herbarius* obeležilo je početak sistematizacije domaće prirodne medicine. Napravio je prvu tinkturu, destilat biljnog ekstrakta u alkoholu. Prema njegovoj filozofiji „sve stvari su otrovne i ništa nije bez otrova, doza je ta koja čini stvari otrovnim” (Iburg, 2009).

Izučavanje i primena fitoterapije izašla je van domena čisto eksperimentalne nauke. Dok je savremena medicina u početku marginalizovala ovaj način lečenja zbog sve naprednije tehnologije i dostupnosti sintetičkih lekova, biljna medicina je sada ponovo priznata. Jedan od razloga je mogućnost moderne naučne analize da izoluje posebne aktivne sastojke u biljkama i da odredi njihova svojstva.

Fitoterapija uživa više priznanja nego ikada i obrazovani pacijenti, otvorenih pogleda, žele lečenje koje je spoj konvencionalne i prirodne medicine (Iburg, 2009).

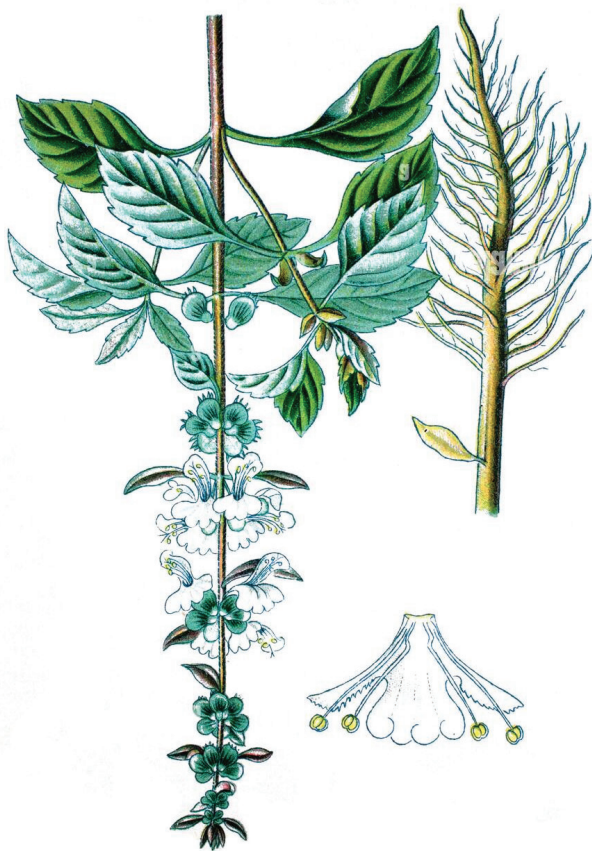
II. Upotreba lekovitog bilja u srpskoj tradicionalnoj medicine

Stari Sloveni su poznavali mnoge biljke, među njima i one koje su upotrebljavali za lečenje. Protiv groznice su koristili pelen (*Artemisia absinthium*) i kičicu (*Centaureum erythraea*), kao antihelmitik beli luk (*Allium sativum*), kao sredstvo za čišćenje ricinus (*Ricinus communis*), kukurek (*Helleborus odorus*), dok su emetici bili kukurek (*Helleborus odorus*) i kopitnjak (*Asarum europaeum*). Primorski luk (*Urginea maritima*), celer (*Apium graveolens*) i peršun (*Petroselinum sativum*) su se koristili kao diuretici, a zbog adstringentnog delovanja su upotrebljavali hrast i nar.

Slika 3: *Artemisia absinthium*- pelen

Glavna sveta i čudotvorna biljka naše etnofarmacije bio je i ostao bosiljak (*Ocimum basilicum*), koji se i danas gaji, ne samo po manastirima, već i po baštama i saksijama. Ova biljka se najčešće koristila kao sveža sirovina ili su se od nje izrađivali preparati za kožu. Neke masti i melemi na bazi bosiljka od davnina su poznati, a interesantan je podatak da su pojedini preparati, kao što je *Unguentum basilicum*, nosili epitet kraljevski melem zbog izuzetne važnosti. Mnoge biljne vrste preuzete iz slovenske etnomedicine i etnofarmacije, prešle su u školsku, naučnu farmakoterapiju srednjeg veka kroz prva pisana dela na srpskom jeziku nastala pri manastirskim bolnicama u Hilandar, Carigradu i Studenici. Najstariji sačuvani srednjovekovni terapijski zbornici Hodoški zbornik (1390. god.) i Hilendarski medicinski kodeks (13-16. vek) oslanjaju se na Dioskoridovu i Galenovu nauku o lekovitom bilju, koje su predstavljale osnov zapadnoevropske farmakoterapije. U Hilendarskom kodeksu opisano je 100 biljnih vrsta i droga biljnog porekla.

Slika 4: Ocimum basilicum – bosiljak

Po narodnom shvatanju, koje se često pretvara u verovanje i sujeverje, lekovitost, ali i otrovnost pojedinih biljaka opevane su i u mnogim narodnim pesmama.

O izvanredno dugoj i neprekidnoj tradiciji upotrebe lekovitog bilja u kurativne i profilaktičke svrhe u našem narodu govore i lekaruše poznatih i nepoznatih autora, nastale u periodu turskog ropstva, kada su domaće biljne droge predstavljale jedinu dostupnu sirovinu za izradu lekova.

Slika 5: Veliki srpski travnik

U 18. veku Zaharije Stevanović Orfelin u svom delu *Veliki srpski travnik* opisao je na desetine biljaka i način njihove upotrebe. Vuk Karadžić je 1818. godine u *Srpskom rječniku* objavio veliki broj podataka o upotrebi biljaka u narodnoj medicini.

U 19. veku posebno mesto u izučavanju fitoterapije zauzimaju Josif Pančić sa svojim delom *Botanika* (1868), i Sava Petrović koji je napisao prvu knjigu o rasprostranjenju i upotrebi lekovitog bilja kod nas *Lekovito bilje Srbije* (1883). U isto vreme Vladan Đorđević objavljuje knjigu *Narodna medicina u Srba*. Ova dela su pomogla populusanju upotreba lekovitog bilja.

Početkom 20. veka počinje i novo poglavlje u razvoju fitoterapije obeleženo radom Jovana Tucakova (1905 - 1978) i njegovih saradnika i učenika. Višegodišnji rad u prikupljanju podataka o rasprostranjenju lekovitih biljaka, njihovoj upotrebi u narodnoj medicini, kao i laboratorijska

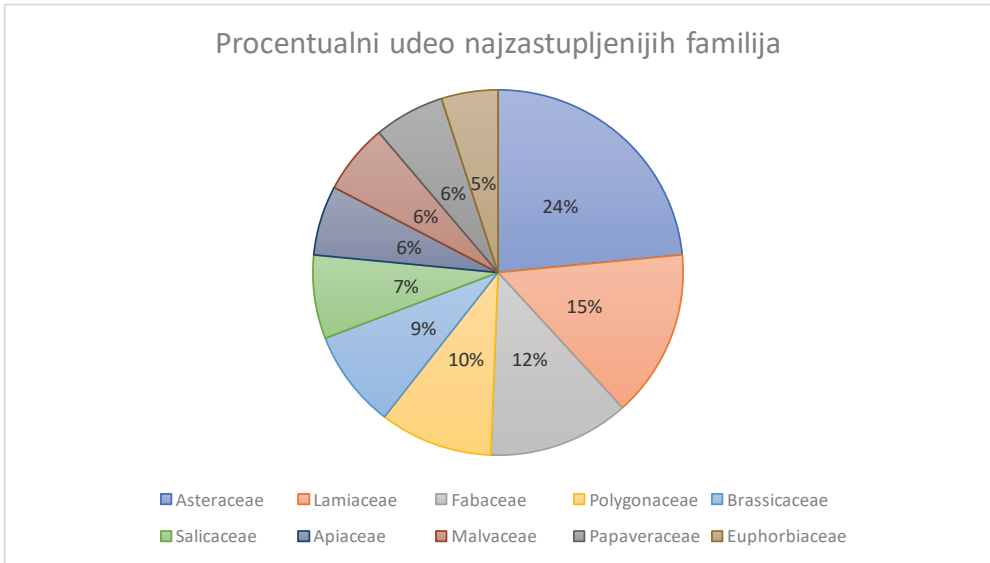
ispitivanja njihovih sastojaka postavili su temelje naše fitoterapije. Među mnogobrojnim naučnim i stručnim radovima izdvajaju se *Farmakognozija* (1948) i *Lečenje biljem* (1971). Ovaj vrsni naučnik je osnivač Instituta za proučavanje lekovitog bilja Josif Pančić u Beogradu.

III. Mogućnosti upotrebe medicinske flore Novog Sada

U duhu savremene fitoterapije koja svakodnevno pronalazi nove izvore aktivnih sastojaka koji se upotrebljavaju u lečenju ljudi i životinja definisan je i cilj ovog rada, da se odaberu biljne vrste stanovnici urbanih celina, tzv. predstavnici sinantropne flore grada Novog Sada, koji predstavljaju resurs za farmaceutsku industriju, te da se odogovarajućim analizama prikaže njihov značaj i spektar mogućnosti njihove upotrebe u savremenoj fitoterapiji. Ruderalna ili sinantropna (sinurbana) flora kao i vegetacija koju ona formira, predstavljaju izuzetno dinamičan florističko-vegetacijski kompleks i sastavni su deo najneposrednije životne i radne sredine čoveka. Ruderalna vegetacija sreće se ne samo neposredno oko naselja, već i oko svih urbanih i pratećih objekata: duž puteva, staza i ograda oko kuća, u dvorištima, na zidovima i krovovima, u drvoredima, na ruševinama, gradilištima, deponijama, duž železničkih pruga, putnih i odbrambenih nasipa, na vlažnim i nitrifikovanim obalama reka, u blizini ljudskih naselja, na zapuštenim travnjacima, uličnim utrinama nasutim peščanim površinama, grobljima, na degradiranim pašnjacima, šumskim krčevinama (Marjana Gavrilović, 2015).

U dosadašnjim istraživanjima flore Novog Sada na području grada se beleži 148 vrsta biljaka koje pripadaju medicinskoj flori, odnosno lekovitim biljkama. Frekvencija zastupljenosti odgovarajućih porodica i rodova podseća na taksonomsku strukturu flore Srbije (Stevanović i sar., 1995).

Ruderalna flora na teritoriji Novog Sada broji 104 roda i 40 familija. Najzastupljenije su familije Asteraceae, Lamiaceae, Fabaceae, Polygonaceae, Brassicaceae, Salicaceae, Apiaceae... Detaljan pregled zastupljenosti dat je u Grafikonu br 1.

Grafikon br.1: Procentualni udeo najzastupljenijih familija

Obradom flore Novog Sada može se izvesti zaključak da se u spravljanju fitopreparata koriste razni delovi biljke. Najčešće korišćeni delovi biljke su:

- nadzemni deo biljke (29,73%)
- list (26,35%)
- koren (14,19%)
- cvet (12,84%)
- plod (10,81%)
- cela biljka (6,76%)
- vršni deo biljke (6,76%)
- kora (6,08%)
- seme (6,08%)
- rizom (5,41%)
- lisni pupoljci (4,73%)
- ostalo (2,71%).

Za 17,57% biljaka nema podataka o upotrebi određenog biljnog organa. Lekovito dejstvo obrađene flore zasniva se na postojanju aktivnih materija,

kao i njihovih pratećih supstanci koje zajedno imaju pozitivan učinak na zdravstveno stanje čoveka. Najzastupljenije aktivne materije i njihova procentualna zastupljenost u obrađenoj flori prikazane su u Tabeli 1.

<i>AKTIVNE MATERIJE</i>	<i>ZASTUPLJENOST (%)</i>
Etarsko ulje	17,22
Tanini	16,54
Glikozidi	12,16
Alkaloidi	7,43
Saponini	6,76
Iridoidi	6,08
Vitamini	6,08
Mineralne materije	5,41
Flavonoidi	4,73
Ugljeni hidrati (polisaharidi)	4,05
Sluzi	2,70
Smole	2,03
Ostalo	8,81

Tabela 1. Zastupljenost aktivnih supstanci kod ukupnog broja vrsta medicinske flore Novog Sada

Biljke obrađene u ovom radu imaju pozitivno dejstvo kod prevencije i lečenja različitih bolesti. Stoga se najviše primenjuju u lečenju:

- različitih ulceracija i dermatoloških problema (26,65%)
- bolesti urinarnog trakta (16,84%)
- organa za varenje (15,16%)
- bolesti disajnih organa (12,50%)
- kod nervnih oboljenja (5,73%)
- u zaustavljanju krvarenja - hemostipik (5,73%)
- bolesti jetre i žučnih puteva (5,05%)
- za regulisanje rada srca (3,03%)
- kao antipiretici (3,03%)
- i ostalo (8,15%).

Po Farmakopeji standardizovane biljne droge moraju biti sa strogo definisanim sadržajem i sastavom terapijski aktivnih materija, čija je učinkovitost potvrđena farmakološkim i kliničkim istraživanjima. Od ukupne obrađene medicinske flore Novog Sada, po PH. JUG. II je oficinalno 11,48% biljaka, po PH. JUG. IV 5,40%, po PH. JUG. V 4,05% i po PH. EUR. VI je oficinalno 9,46%.

IV. Zaključak

Lečenje biljem prati čovečanstvo od njegovih najranijih dana. Od pamtiveka su različiti narodi, u svojoj vekovnoj potrazi za univerzalnim lekom koji bi mogao izlečiti sve bolesti i ojačati ljudsko telo, pripisivali pojedinim biljkama gotovo čudotvorna svojstva. I u Srbiji postoji duga i bogata tradicija lečenja biljem, koja je bila deo narodnih verovanja i običaja i koja je, uprkos modernizaciji i razvoju farmaceutske industrije, zadržala svoje mesto i značaj do današnjih dana. Mnoge biljke su i dalje duboko poštovane i korišćene u narodnoj medicini zbog svog dokazanog blagotvornog delovanja. Međutim, na početku 20. veka, ovaj oblik lečenja bio je potisnut pojavom sintetičkih lekova i revolucionarnim otkrićem antibiotika, što je dovelo do značajnog smanjenja primene biljnih lekova. Ipak, u poslednjim decenijama, lečenje biljem doživljava svoju renesansu i polako se vraća na zasluženno mesto, kako u narodnoj, tako i u savremenoj medicini. Sve više ljudi se okreće prirodnim preparatima, tražeći blaže, ali efikasne alternative za lečenje i prevenciju različitih bolesti. U istraživanjima flore na području Novog Sada, evidentirano je ukupno 148 vrsta lekovitih biljaka. Među različitim tipovima biljnih areala, najzastupljenije su biljke evroazijskog porekla, koje čine 36% ukupnog broja, dok srednjeevropske vrste zauzimaju drugo mesto sa 19% udela. Takva raznolikost ukazuje na bogatstvo i jedinstvenost flore ovog područja. Ruderalna flora Novog Sada takođe se ističe velikim diverzitetom sa 148 biljnih vrsta, raspoređenih u 104 roda i 40 familija. Kada je reč o delovima biljaka koji se najčešće koriste u lečenju, dominiraju nadzemni delovi biljke, listovi, koren i cvet. Ove komponente sadrže različite aktivne materije koje se koriste u medicinske svrhe. Najčešće aktivne supstance prisutne u lekovitim biljkama su etarska ulja, tanini, heterozidi i alkaloidi, koje svojim

specifičnim svojstvima doprinose terapijskom efektu. Analizirajući lekovite biljke Novog Sada prema njihovoj službenoj medicinskoj upotrebi, većina biljaka se vodi kao oficinalna po farmakopeji PH. JUG. II, dok manji broj biljaka ima zvaničnu primenu po farmakopejama PH. EUR. VI, PH. JUG. IV i PH. JUG. V. Na kraju, može se reći da biljke predstavljaju neiscrpan izvor lekovitih mogućnosti, koje bi savremena medicina mogla i trebala više koristiti u prevenciji i lečenju mnogih bolesti. Iako smo svedoci ogromnog napretka u farmaceutici, povratak prirodi i lečenju biljem daje novu dimenziju očuvanju zdravlja i vitalnosti ljudskog tela. Spoj tradicionalne biljne medicine i savremenih medicinskih saznanja može predstavljati put ka sveobuhvatnijem i efikasnijem pristupu zdravlju.

Literatura

Capasso, F., Gaginella, T.S., Grandolini, G., Izzo, A.A. (2005), *Fitoterapija, priručnik biljne medicine*, transl. Milić, N., Runjevac, N. Prometej, Novi Sad.

Diklić, N. (1981), *Životne forme biljnih vrsta i biološki spektar flore SR Srbije*, Sarić, M. ured., Vegetacija SR Srbije I: 291-316. SANU, Beograd.

Directorate for the Quality of Medicines & HealthCare of the Council of Europe (EDQM) (2007), EUROPEAN PHARMACOPOEIA, sixth edition, Strasbourg.

Gajić, M. (1980), *Pregled vrsta flore SR Srbije sa biljnogeografskim oznakama*, Glasnik Šumarskog Fakulteta, Serija A, „Šumarstvo”, 54, p. 111-141.

Gostuški, R. (1979), *Lečenje lekovitim biljem*, 7. Izd. IRO, Narodna knjiga, Beograd.

Greuter, W. ed. (2000), *International Code of Botanical Nomenclature (St. Louis Code)*, Koeltz Scientific Books, Königstein.

Gursky, Z. (1978), *Zlatna knjiga ljekovitog bilja*, Nakladni Zavod Matice Hrvatske, Zagreb.

Holmgren, P.K., Holmgren, N.H. (2003), *Additions to Index Herbariorum (Herbaria)*, Edition 8, Fourteenth Series. Taxon 52, p. 385-389. <http://sciweb.nybg.org/science2/IndexHerbariorum.asp>

Iburg, A. (2009), *Mali leksikon lekovitog bilja*, prev. Ivana Matić, Mono i Manjana, Beograd.

Igić, R., Vukov, D., Božin, B., Orlović, S. (2010), *Lekovite biljke*, “Vrelo”, Društvo za zdravu ishranu i zaštitu životne sredine, Novi Sad.

Kovač, M. uredn. (2001), *Jugoslovenska Farmakopeja 2000 Ph.Jug.V*, 5.lzd., Savezni zavod za zaštitu i unapređenje zdravlja, Beograd.

Pharmacopoea Jugoslavica PH.JUG.II, 2. lzd., Medicinski Knjiga, Beograd, 1951.

Pharmacopoea Jugoslavica PH.JUG.IV, 4. lzd. Izdanje Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu, Beograd, 1984.

Sarić, M. uredn. (1989), *Lekovite biljke SR Srbije*, SANU, Beograd.

Schauenberg, P., Paris, F. (1975), *Heilpflanzen, Erkennen-Anwenden*, BLV Verlagsgesellschaft, Munchen, Bern, Wien.

Stamenković, V. (1995), *Neškodljive lekovite biljke*, Solaris, Leskovac.

Stevanović, V. (1995), *Biogeografska podela teritorije Jugoslavije u Stevanović, v., Vasić, V. uredn., Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja*, Ekolibri, Biološki fakultet, Beograd, p. 117- 127

Stevanović, V., Jovanović, S., Lakušić, D., Niketić, M. (1995), *Diverzitet vaskularne flare Jugoslavije sa pregledom vrsta ad međunarodnog značaja u Stevanović, V., Vasić, V., uredn., Biodiverzitet Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja*, Ekolibri, Bioloski fakultet, Beograd, p. 183- 217.

Takhtajan, A. (1997), *Diversity and Classification of Flowering Plants*, Columbia University Press, New York, 1997.

Tucakov, J. (1984), *Lečenje biljem*, Izdavačka radna organizacija RAD, Beograd.

Willfort, R. (1978), *Ljekovito bilje i njegova upotreba*, transl. Videk, V., 2., 1. izd. Izdavačko knjižarsko Poduzeće .Mladost, Zagreb.

POLITICĂ ȘI SOCIETATE

**PARTICIPAREA LA VOT – ELEMENTUL-CHEIE
AL CULTURII DEMOCRATICE
ÎN SOCIETATEA CONTEMPORANĂ**

Viorica CALUGHER

Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral

Voting – the key element of democratic culture in contemporary society

Abstract. *In democratic societies, governments are the result of free elections. Citizens go to the polls and cast their votes for their preferred candidates or political parties. Voting is the formal expression of support for an idea, candidate or party. Voting is a political activity par excellence and even, if not the only way, through which citizens can express their interests in the political process; voting is perhaps the most important source of legitimacy in modern democratic governments. In this context, elections constituted and constitute one of the main research topics in social and political sciences.*

Keywords. *Democracy, absenteeism, participation, democratic culture.*

Prezența înaltă la vot este adesea un semn al vitalității democrației, în timp ce prezența mai scăzută – este, de obicei, asociată cu apatia alegătorilor și neîncrederea în procesul politic. Acest raport evidențiază tendințele cheie și evoluțiile recente cu privire la prezența la vot. (Tătar M.I 2011)

Într-o notă mai pozitivă, experții în domeniul electoral mai subliniază că prezența mai scăzută la vot poate fi, de asemenea, un semn pozitiv. În societatea contemporană dreptul de vot este extins pentru un număr tot mai mare de oameni: categorii sociale, minorități etnice și categorii rasiale.

Totuși, absenteismul la vot reprezintă o problemă persistentă în cadrul procesului electoral. Mulți cetățeni aleg să nu participe la vot, fie din nemulțumire față de clasa politică, lipsa de informare sau interes politic, fie din lipsa unui sentiment de conexiune cu reprezentanții aleși. Acest fenomen are consecințe semnificative asupra legitimității rezultatelor electorale și reprezentativității politice.

Participarea coborâtă la vot este considerată ca nefastă pentru democrație, întrucât rezultatul poate fi nereprezentativ pentru masa reală a alegătorilor. Asta a făcut ca în mai toate sistemele politice să fie stimulată participarea la vot, ajungându-se la cazuri precum Argentina, Australia, Belgia, Brazilia, Chile, Cipru, Ecuador, Liban, Luxembourg, Grecia, Peru și Turcia, unde participarea la vot, la orice tip de alegeri, este obligatorie.

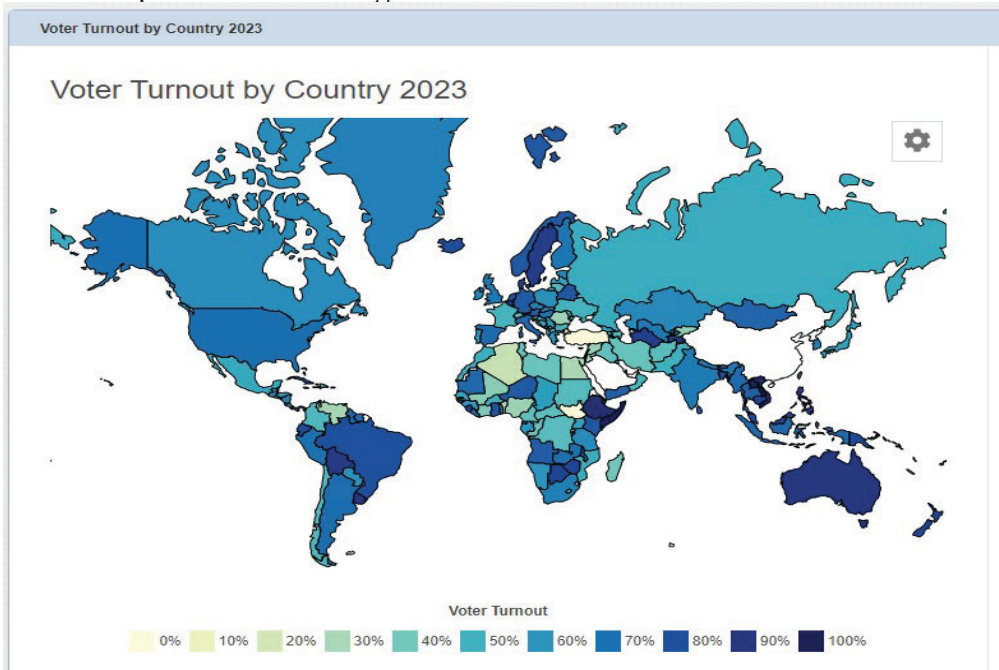
Prezența la vot este un indicator important al modului în care cetățenii participă la guvernarea țării lor, pe când absenteismul electoral face imposibilă funcționarea democrației, iar rezultatul alegerilor în acest caz reflectă mai puțin dorințele cetățenilor.

Din studiile realizate cu privire la absenteismul electoral rezultă că acest fenomen este generat de un șir de factori. Astfel, explicațiile date de unii cercetători se referă la o criză a valorilor democrației, trăgând un semnal de alarmă cu privire la implicațiile pe care le poate avea o asemenea criză – cu cât cetățenii sunt mai dezinteresați de politică și de procesul democratic în sine, cu cât internalizarea la nivelul conștiinței indivizilor a valorilor democrației este mai slabă, cu atât aceasta va funcționa mai prost și guvernarea va înceta să mai fie democratică, ea nu va mai avea în vedere integrarea diferitelor interese sociale în condițiile pluralismului politic, ci se va transforma

într-o simplă conducere a destinelor națiunii într-o direcție care nu are nicio legătură cu democrația. (Rosa Virós 1994)

Pentru a asigura participarea cetățenilor în actul decizional majoritatea statelor au introdus un prag electoral minim. Prin atingerea acestuia se asigură legalitatea rezultatelor unui scrutin electoral, totodată, pragul scăzut duce la o reprezentativitate joasă, iar în rezultat apar interpretări cu privire la legitimitatea celor aleși. Absenteismul la alegeri este în detrimentul unui sistem democratic, în care ar trebui să se poată exprima un număr cât mai mare de opinii.

Rămâne cert, însă, faptul că o participare foarte mică riscă, într-adevăr, să nu reflecte opinia și dorința majorității. Pe de altă parte, se poate argumenta și că o participare mică nu înseamnă altceva decât că o majoritate a populației nu consideră necesar să participe la vot deoarece este mulțumită cu rezultatul anticipat. Într-o asemenea situație, rezultatul este perfect legitim, câtă vreme dreptul la vot este asigurat.

Imaginea 1. Rata de participare la vot în țările lumii, anul 2023

(sursa: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/voter-turnout-by-country>, accesat pe 10.07.2023)

Scăderea globală a prezenței la vot a avut loc în paralel cu apariția multor voci negative despre starea democrației din lume. Diamond susținea că: „ratele scăzute de participare a alegătorilor sunt semne suplimentare de proastă sănătate democratică”. (Diamond L. 2016) Având în vedere importanța alegerilor pentru democrație, chestiunea participării alegătorilor ar trebui luată mai în serios de către actorii electorali. Dacă prezența la vot în Europa, de exemplu, continuă să scadă la ritmul actual, există riscul ca alegerile să-și piardă atractivitatea în regiune ca instrument fundamental al guvernării democratice.

În Republica Moldova, declinul participării electorale al cetățenilor este influențat, pe lângă factorii generali, și de un șir de factori specifici. Recordul minim a fost atins însă în 2005, când trei scrutine locale anticipate consecutive au fost invalidate în Chișinău, din cauza cotei de participare sub pragul de o treime prevăzut de legea în vigoare atunci. Absenteismul sfidător i-a determinat pe legiuitori să reducă pragul de validare, de la o treime, la o pătrime din numărul de persoane înscrise în listele electorale, iar în al doilea tur de scrutin, alegerile se declară nevalabile dacă au participat mai puțin de 1/5 din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.

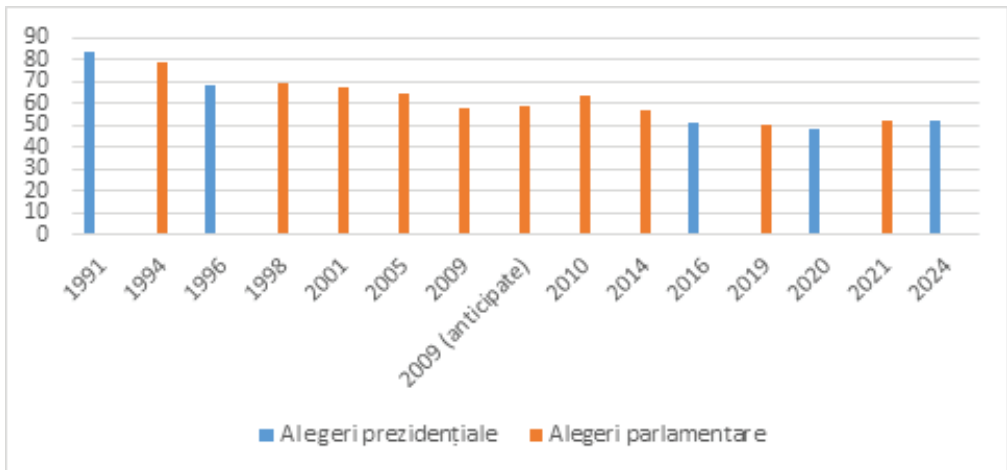

Figura 1. Evoluția ratei de participare la alegerile prezidențiale și parlamentare în RM în perioada 1991-2024 (%)

(sursa: <https://alegeri.md/>, accesat pe 04.11.2024)

Până în 1997 pragurile de validare a referendumurilor au fost mai mari, de 50 la sută pentru cele constituționale și de 3/5 pentru celelalte tipuri de plebiscite. Deși pragurile au fost diminuate, ultimele două referendumuri cel din 2017 și cel din 2010 au eșuat însă din cauza prezenței joase la urne.

Din datele prezentate în Figura 1 se poate urmări evoluția ratei de participare la alegerile prezidențiale și parlamentare în Republica Moldova din anul 1991 până în anul 2021. Remarcăm, că rata de participare este mai înaltă în primii ani de la obținerea statalității atât la alegerile prezidențiale, precum și la alegerile parlamentare. Ulterior, cu mici oscilații, prezența la vot a alegătorilor la ambele tipuri de alegeri scade treptat, indicatorii cei mai mici fiind la alegerile prezidențiale din anul 2016 (50,95%) și din 2020 (48,54%).

Fenomenul absenteismului politic în Republica Moldova se explică printr-un proces de scădere a interesului față de procesele politice din mai multe cauze, precum neîncrederea în clasa politică, calitatea campaniilor electorale, dezamăgirile generate de diferența dintre așteptările nerealiste de mari pe care cetățenii le aveau față de primele guverne alese în mod democratic ș.a., fenomen întâlnit și în alte state post-comuniste în Europa Centrală și de Est.

În cadrul absenteiștilor se disting două tipuri de alegători: pasivi și activi. Primii nu participă, deoarece nu știu pentru cine să voteze, manifestă apatie, dezinteres față de viața publică și politică. A doua categorie o constituie persoanele, pentru care neparticiparea la alegeri este un mod de a-și expune protestul față de sistem, putere etc., deci este totuși o acțiune. În opinia publică a Republicii Moldova neparticiparea la alegeri poartă, un caracter activ, drept consecință a ineficienței puterii și incapacității ei de a ameliora situația din țară. O altă cauză a comportamentului absenteist, după importanță, o constituie acele persoane, care consideră că alegerile sunt o pură ficțiune și că votul său nu va putea cu nimic influența soarta sa și a țării. (Gorban A. 2009; Moșneaga V., Rusnac G., Tanasă R. 2002)

Concluzii și recomandări Înțelegerea profundă a ceea ce afectează prezența alegătorului la vot într-o anumită țară necesită o analiză detaliată a mediului politic, social și cultural al țării respective și o examinare a tuturor factorilor posibili, care ar putea afecta acest proces în acea țară. Doar în acest caz pot fi luate decizii politice specifice și acțiuni eficiente pentru a elimina toate bariere posibile care împiedică participarea alegătorilor la vot.

Creșterea nivelului de participare a alegătorilor necesită o abordare mult mai amplă prin implicarea tuturor părților interesate de procesul electoral: guvernele, ONG-urile, partidele politice, organizațiile internaționale, actori comunitari și societății civile. Este de menționat că participarea la vot este afectată de o multitudine de factori, inclusiv de combinațiile acestora în fiecare țară în parte.

Bunele practici din statele lumii oferă mai multe soluții/scenarii pentru a rezolva problema participării scăzute la vot a alegătorilor:

- **obligativitatea votului** – în unele state această normă legală a dat rezultate bune: de exemplu, prezența la vot în Nauru, 2013 - 96.91%, Singapore, 2015- 93.56%, Australia, 2013 - 93.23%; totodată, sunt state, în care acest fapt nu garantează o rată înaltă: astfel, în Grecia, 2015 – prezența la vot a constituit 63.60%, în Honduras, 2013- 61.16%, în Mexico, 2015 - 47.72%, în Thailanda, 2014 - 46.79%, în Gabon, 2011- 34.28%, în Egipt 2015 - 28.27%. Există, însă, politologi care nici măcar nu sunt de acord că o participare foarte ridicată la vot conferă mai multă legitimitate rezultatului. Se știe, că în statele dictatoriale participarea este foarte ridicată, uneori chiar de 99%, dar asta nu conferă mai multă legitimitate votului. În acest context, în 2002, după primul război din Golf, în Irak, Saddam Hussein se mândrea cu o participare la vot de 100%. La fel, se poate întâmpla ca importante partide din opoziție să boicoteze cu totul unele alegeri, deoarece prevăd un rezultat pe care îl consideră nelegitim și la care nu doresc să participe.
- înregistrarea activă în listele electorale a alegătorilor ar putea schimba reflectarea ratei de participare la vot, aceasta fiind calculată din numărul cetățenilor cu drept de vot înregistrați prealabil. Înregistrarea activă la vot însă, este o procedură suplimentară pentru alegători, ceea ce ar putea împiedica implementarea acesteia.
- **implementarea și dezvoltarea programelor de educație civică și electorală a cetățenilor:** formarea culturii electorale prin programe de educație timpurie, școlară, universitară și pentru adulți are misiunea de conștientizare a faptului că dezvoltarea ulterioară a statalității și a prosperității naționale se află în mâinile fiecărui membru al so-

cietății. În procesul educației electorale trebuie să se implice un șir de actori sociali. Astfel, instituțiile de învățământ de toate treptele trebuie să ofere un set de cunoștințe utile, ce ar servi drept stimulent pentru aceștia de a se implica ulterior în activitatea societății civile. În afară de aceasta, mass-media, autoritățile publice, organizațiile societății civile trebuie să desfășoare activități eficiente în rândul populației cu scopul de a moderniza cultura politică.

Educația electorală are un rol crucial în lupta împotriva absenteismului la vot. Prin înțelegerea importanței și impactului participării la procesele electorale, cetățenii devin mai motivați să își exercite dreptul de vot. Aceasta nu doar consolidează baza democrației, ci și îi responsabilizează pe alegători în luarea deciziilor.

Pentru a promova educația civică și electorală, este esențial, ca aceasta să fie inițiată încă de la o vârstă fragedă, fiind integrată în curriculumul preșcolar și școlar. Prin includerea unor materii sau module în curriculum, precum și în activitățile extrașcolare despre procesele electorale, funcționarea sistemului electoral și importanța participării civice, elevii vor dobândi cunoștințele necesare pentru a deveni cetățeni informați și implicați activ în societatea democratică. Prin aplicarea programelor de educație civică și electorală, organizarea de dezbateri, seminarii, ateliere și campanii despre procesele electorale și funcționarea democrației pentru diferite categorii de beneficiari se va contribui la creșterea gradului de informare a cetățenilor și a culturii electorale a acestora.

În acest context, mesajul, pe care se fundamentează activitățile de instruire, cercetare, educare și informare a beneficiarilor procesului electoral, realizate de Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral, este „*Democrația se învață!*”

Bibliografie

Codul electoral nr. 325 din 08.12.2022.

Diamond, L. (2016), *In search of democracy*, ISBN 978-1-315-68517-5 (e-book).

Gorban, A. (2009), *Rolul participării politice în procesul de democratizare a Republicii Moldova, în MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, Nr. 2 (XLV), Chișinău, pp. 44-53.

Moșneaga, V., Rusnac, G., & Tanasă, R. (2002), *Activismul electoratului în Republica Moldova (analiza politologică), în MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*, Partea XVIII, Chișinău: USM, pp. 37-61.

Rosa Virós, A. (1994), *Qualitative Approach to Electoral Abstention*, Universitat Pompeu Fabra, Working Paper no. 98, Barcelona, disponibil la: http://ddd.uab.cat/pub/worpaper/1994/hdl_2072_1369/ICPS98.pdf.

Tatar, M. I. (2011), *Participare politică și democrație în România după 1989*, Teză de doctorat, Oradea: Universitatea din Oradea.

Tatar, M. I. (2011), *Votez, deci exist? Un studiu longitudinal al participării la vot în alegerile parlamentare din România*, în *Sociologie Românească*, 9(3), pp. 90-120, disponibil la: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-454578>.

ISTORIE CULTURALĂ

THE GERMAN CULTURE IN ROMANIA

Mihaela HRISTEA

Dimitrie Cantemir Christian University, Bucharest

***Astract.** In the first half of the twentieth century there was a large openness of the Romanians to the West, which aims to inform them about the political and cultural life in the Western countries. The influence of German culture on the Romanian one was realized in the first half of the twentieth century not only through the translation into Romanian language of the works of German writers, but also through those created by Romanian writers of German expression in Transylvania, and through the influence of the German press of the Romanian territory on the local population.*

***Keywords.** German, influence, openness, press, translation, writers.*

The Romanian-German cultural contacts have a tradition that goes at least until the nineteenth century, the reception of German literature in the Romanian space being mediated by major authors, good connoisseurs of the German language, from Eminescu to Lucian Blaga and the representatives of the Literary Circle in Sibiu.

Transylvania was, by its position towards the west, but also by the multi-cultural specificity of this space, due to the Romanians, Germans, Hungarians and other nationalities who lived here, a promoter, both of the influences from the West and of the local cultural values. The cohabiting ethnicities have preserved both their language and their traditions, customs and culture through their own press. Since 1920, Romanian, German and Hungarian intellectuals opened new horizons to the act of culture, managing to overcome traditional ethnic barriers. Through their publications on the *Cultura*, *Erdélyi Helikon* and *Klingsor* magazines, they gave expression to respect for plurality and ethnocultural diversity, religious tolerance and affirmed their own cultural and national identity.

Depending on the place where they settled on the current territory of Romania, the following groups of Germans were registered: Saxons, Swabians from Satmar and Banat, Germans from Banatul Montan, Screamers from Maramures, Germans from Bucovina, Landlers from Transylvania and Germans from Dobrogea. The Saxons settled in southern Transylvania and the Bistrita – Reghin region between the 12th and 13th centuries to guard the Hungarian Kingdom. The Swabians from Satmar came between 1712-1830 in the area between Satu Mare, Carei and Baia Mare, repopulating the area. The Germans also settled in the Banat Mountains between 1718-1850 and had as main occupation the exploitation of the resources in the subsoil. The Swabians also established their residence in Maramures, the Western Plain, Salonta and the Danube Valley between 1718-1887, economically invigorating the region. Between 1775-1812 the Screamers headed to Maramures and the Area of Baia Mare, forming the main labor force of the region. The Germans also established their settlements in Bukovina towards the end of the 18th century. The Landlers left their homeland exiling in Transylvania because of religious beliefs and settled near Sibiu between 1734-1776. The

Germans also emigrated to Dobrogea between 1841-1891 because of the loss of their rights and the bad living conditions in their country of origin. (Baier 2004: 30)

Apart from a local manifestation of their traditions and folklore, the Germans also expressed themselves through the written press. The Saxons, the largest German population in Romania, settled in the center of the country where they built their own universe. In the interwar period, the Saxon press experienced its most flourishing period. That's when up to four dailies appeared for the first time at the same time. Two cultural magazines are the best known in the German-speaking space, respectively, *Ostland* and *Klingsor*. After 1918, the Saxons numbered 254,000, and in 1930 they were in the middle of Romania and formed the nucleus of the German minority (consisting of 754,000 inhabitants). The periodicals of the Saxons reached the other Germans in Romania, which led to the increase of their circulations. Some magazines, such as the one entitled *Das Ziel, Kultur und Satyre/ Goal, culture and satire* continued by *Das neue Ziel/ The New Goal* mobilize collaborators from all over Romania and joined German authors, both from Banat and Transylvania, as well as from Bucovina or Bucharest, managing to transpose impulses of European Expressionism in the Romanian space. It prepares the cultural program for the most important Transylvanian cultural magazine, which is printed in Brasov in the interwar period, with the title *Klingsor*, which aims to popularize poetry and prose in German in Transylvania.

The lyric in German from the end of the nineteenth century until after the First World War has pronounced influences of naturalism, impressionism, jugendstil and neoromanticism. Among the poets who stood out before the crossroads of the ages we mention: Michael Albert, Friedrich Krasser, Friedrich Wilhelm Schuster, Traugott Teusch, Queens Ziegler, Wilhelm Hermann and Friedrich Rheindt. In the first decades of the twentieth century, the poets of German expression from Transylvania continued the local tradition by writing lieder (songs). Among them noteworthy are Franz Rheingt, Johann Lehrer, Wiegand, Hermann and Viktor Oredi.

The thematic universe is totally different from that of the late nineteenth

century, predominating the love of the motherland, the people and the wide range of human feelings, especially the life of the Transylvanian Saxons. German poets write especially love poems and lyrics in which they glorify the beauty of nature. Their poems were published before the First World War in the journal *Die Karpaten/ The Carpathians*. This publication contributed to the popularization of the lyrical creations of German poets who asserted themselves at the beginning of the twentieth century.

The lyrical creation of the poets from Transylvania registered a special development due to the permanent contacts with the Western civilization. As for the prose of German expression in this Romanian province, it reflected the historical and social realities of the time. The thematic universe of the Transylvanian writers' narratives transposes the daily reality and, especially, the economic and socio-political one. Both short prose was written, namely short stories or sketches, but also novels. At the end of the nineteenth century we notice the work of two German prose writers: Gustav Seivert and Josef Marlin. They continued the tradition of the nineteenth century German narrative in Transylvania. Gustav Seivert printed publications on the history of Transylvania. His most important work is *Cultur-historische Novellen aus dem Siebenbürger Sachsenlande/ Cultural-historical short stories from the land of Saxons of Transylvanian*. Joseph Marlin also wrote about the history of the Transylvanian Saxons. His short stories, published under the title *Geschichten des Ostens/ Stories from the East*, have lyrical accents. The novella of German expression published in the late nineteenth century experienced a prosperous stage in the interwar period. The representatives of the prose of German expression of the twentieth century are: Erwin Wittstock, Adolf Meschendörfer, Heinrich Zillich and Oscar Walter Cisels.

For the most part, the writers from the late nineteenth century until the mid-twentieth century, transposed in their works descriptions about the native place, the sentimental connection between man and the motherland, the traditions, customs, the German culture, the history of Transylvania and fought for the preservation of the ethnic and cultural identity of the German minority.

In Romanian literature, the tendency of rapid synchronization with the

European one manifests itself in the middle of the nineteenth century, given the very short time interval that passes from the appearance of the original works in Western Europe to their translation into Romanian language.

A reality determined by the European historical conditions shows that there was a layering in the early Romanian culture, so necessary for our currents of thought. They manifested themselves unhindered, sometimes in a well-defined way, other times, contrasting with the existing ones, they evolved in parallel, referring to events, personalities and less to schools or literary or ideological currents.

Not only German writers had a special influence in the culture of Romanian, but also its leaders of German origin, namely King Carol and Queen Elizabeth. The acceptance by Prince Carol of Hohenzollern of the throne of the Principalities in 1866, the promulgation of the Constitution in the same year, as well as the victory of independence in 1878, through which the Romanian Principalities were to be known from here on beforehand under the name of Romania, determined a wave of German investments that established the cultural relations between the two countries, which had begun to take shape since the years 1830-1840. The Germans had in this way both a cultural and an industrial and commercial influence in twentieth century in Romania.

The period between 1925 - 1930 includes the movements of ideas from various fields of activity on the territory of Greater Romania. The mere mention of the number of titles gives an overview of the phenomenon, which proves the explosion of press appearances across the country. In Maramures, Transylvania, Banat and Bucovina, many publications are ephemeral because of the lack of subsidies. This fact proves the effervescence of the Romanian spirit, liberated from the domination of the Russians, Hungarians or Austrians. And to observe how democratic the public and political life of the time was, how tolerant the Romanian was with the cohabiting populations, we will highlight the fact that the press of the German population reached a particularly large number of titles, respectively, 196, in its own language. During this period, there were a lot of publications, respectively 3918, many being perennial and, especially, well written, of which 2780 new titles, and 1138 newspapers and magazines in progress.

Many literary magazines are also being printed, which proves that an unprecedented movement is now developing in this field during this period. Between the Two World Wars there is an explosion of such publications, some shorter or longer-lasting.

The frequent change in the names of the journals leads to a conclusion as to their orientation at that time. Studying this phenomenon would result in a picture of political, literary and historical criticism of this era.

The next interval is characterized by an atmosphere of freedom and democracy, of relative wellbeing after overcoming the crisis between 1929 - 1933. During this period, due to the increasing use of printing, we are witnessing an overabundance of publications. In the history of the press, this era must be considered as the most prolific of all the stages that the Romanian publications have surmounted. The newspapers are now addressed to all social spheres, surpassing the classical ones, registering 6000 titles, corresponding to various fields of public interest, namely: politics, economy, literature, *etc.* The ethnic barriers are overcome many times, and we are witnessing the happy situation in which in Transylvania the newspapers and magazines of the craftsmen are printed in bilingual editions, often trilingual, so that all the cohabiting nationalities can express themselves in their language, which proves the maximum tolerance of the Romanian people towards the other nations that live in our country.

Many literary magazines are also being printed, which proves that an unprecedented movement is now developing in this field during this period. Between the Two World Wars there is an explosion of such publications, some shorter or longer lasting.

The interval between 1931 - 1935 corresponds to a real Romanian political and cultural explosion. After coming out of the great economic crisis of 1929, King Carol ascended the throne of the country, who then became the one who set the tone for our internal politics. Romania now hopes for a climate of progress, especially since the monarch contributes greatly to the development of the culture of his homeland, while taking care of the foundations, publishing houses and the movement of ideas of the time.

For ten years, while Carol remained on the throne (1930-1940), Romania

experienced the most culturally flourishing period, this being the natural consequence of the country's economic development. The publishing houses and editorial offices of the magazines are very numerous in this time, all of them registering an unprecedented movement of ideas, but most of them having a temporary life.

A lot of newspapers appeared in Bucharest, but there were also many in the province. Almost in each district of the Great Romania a newspaper of several pages was published. "Their purpose was, in particular, to clarify the political partisans and to maintain the interest of the electorate, because then the governments were falling quickly and the elections were very frequent". (Sîrghie 2004: 56)

The Romanian press registers many changes in the first half of the twentieth century. The main causes of these changes were, first of all, the First and Second World Wars, which produced the wellknown political and economic crises that were reflected not only in the life of the Romanian press of the time, but also of the German one, published in our country. Because of the harsh conditions many periodicals of this period were ephemeral; some of the newspapers either went bankrupt or merged with others, changing their name so that they can be printed further.

In the interwar period, the German press is characterized by the increase in the number of newspapers and magazines, especially in Bessarabia, Bucovina, Transylvania, Maramures, Crisana and Banat. After the Great Union of the Romanian Provinces (1918) the Romanian government supported education in minority languages. Thus, outside the parish schools, the popular ones funded by the state were established.

The publications printed between 1917 - 1944 represent a moment of maximum importance for the history of the Romanians, starting with the realization of the dream of centuries to unite in a national, unitary, sovereign and independent state on the old territory of Dacia. "The Romanian press is now characterized by the increase in the number of newspapers". (Hangiu 2008: 13)

Between the Two World Wars, numerous periodicals appear in many regions in German. In Transylvania, a series of German magazines and newspapers are registered, which we will highlight below.

In Sibiu, one of the most important cultural centers in this area “were published in the interwar period over 400 German periodicals that deal with a wide range of topics, synthesizing the cultural life and the essential aspects of the local economy and industry”. (Göllner *et al.* 1979: 30)

In Brasov, one of the famous cultural centers of Transylvania about sixty-five German publications appeared. Some magazines, such as the one entitled *Das Ziel, Kultur und Satyre/ The goal, culture and satyre*, continued by *Das Neue Ziel/ The new goal* mobilize collaborators from all over Romania and joined German-language authors, both from Banat and Transylvania, as well as from Bucovina or Bucharest, managing to transpose impulses of European Expressionism into the Romanian space. It is also preparing the cultural programme for the magazine entitled *Klingsor*. Both literary magazines and newspapers are printed, which aim to popularize German poetry and prose, as well as those referring to the German woman, family, religion or the Romanian school. Most of the publications contain articles on politics, trade, shoemaking, industry, in particular, about wood. Some are supplements to more powerful newspapers that have a longer life. Most of these have a short-lived appearance, while periodicals that last in time are few, for example: *Lichter der Heimat/ Lights of the homeland*, *Kronstädter Zeitung/ Kronstädter newspapers*, *Jugendbund/ Youth league* and *Heldsdörfer Gemeindeblatt/ Municipal gazette of Heldsdörf*.

In Cluj-Napoca, about sixty German newspapers appeared in this time frame. Most of them are specific to mining and steel, including specialized articles for the Transylvania and Banat areas. Others are aimed at doctors, jewellers, watchmakers or workers in the light and food industry. Some journals are about the trade or industry of woodworking, textile, leather, footwear or construction. Many of the periodicals appear only a year or two, but others have a greater viability, for example: *Bauarbeiter/ Construction worker*, *Bergarbeiter. Fachblatt des Verbandes der Bergwerkindustriearbeiter Rumäniens/ Miner. Journal of the Association of Mining Industrial Workers of Romania*, *Metallarbeiter. Ämtliches Organ des Verbandes der Eisen-Metall und chemischen Arbeiter Rumäniens/ Metal worker. All organ of the Association of iron-metal and chemical workers of Romania*.

In Arad, located at the border of Crişana and Banat regions, seventeen German periodicals were published. Some of these highlight literary, political, economic life and industry (wood, footwear and stone), some refer to firefighting or have religious and family specifics, and others are addressed to young people or homeowners. Most of them are temporary, only one survives the most the economic situation of that time, namely *Arader Zeitung/ Arader newspaper*.

In Timisoara, the historical capital of Banat, about 170 German newspapers and magazines with their supplements were published. As in the other German periodicals, we also find here a complex picture of the economic and cultural life of the interwar period. In this city appear some newspapers, magazines or chronicles with a new specific, such as: the feuilletonistic newspaper, *Der gute Erzähler/ The good narrator*, that of the gardeners *Rumänische Garten-Börse/ Romanian garden exchange*, of the bakers *Bäck-erzeitung/ Baker's newspaper*, of the tourist *Fremdenführer/ Guide*, of the manufacturing workers *Der deutsche Handwerker/ The German craftsman*, of the philatelist *Der Banater Philatelist/ The Banat philatelist*, of the beekeepers *Bienenzüchter. Organ des Imkervereins/ The beekeeper. Organ of the Beekeepers' Association*, milkmen *Molkerei-Zeitung/ Dairy newspaper*, press *Deutsche Tagespost/ German daily post*, cinemas *Das Kino/ The cinema*, *Der Tanz/ The dance*, *Schwäbische Volkspresse/ Swabian people's press* or *Temeswarer Presse/ Timisoara press*, crossword games *Kreuzworträtsel Zeitung/ Crossword puzzle newspaper*, a police archive *Polizei-Archiv/ Police archive*, a magazine of reserve officers *Der Reserveoffizier/ The reserve officer*, a newspaper to support workers, invalids and pensioners *Ämtliches Organ des Arbeite-, Invalidenunterstützungs- und Pensionsvereines Rumäniens/ Full organ of the workers' invalidity support and Pension Association of Romania*, a modern illustrated chronicle *Illustrierte Weltchronik/ Illustrated world chronicle*, or a musical one *Musikalische Rundschau/ Musical review*. As a result of the improvement of graphics and design during this period, more and more newspapers appear with advertisements and color images. Many of these have a fleeting existence. Others change their name along the way, then all of a sudden, for no particular reason, they return to their original title.

German publications also appear in smaller towns: Mediaş (eight newspapers), Sigişoara (four periodicals), Reghin (four newspapers), Sebeş (three newspapers), Bistriţa (four newspapers), Agnita (four periodicals), Cisnădie (three newspapers), Reşiţa (nine publications), Sânnicolau Mare (three newspapers), Jimbolia (four newspapers) Lugoj (thirteen newspapers), Oradea (seven newspapers), Braila (five newspapers), Chisinau (three periodicals) and Cetatea Alba, which belonged to Romania between 1918-1940, (fourteen newspapers and magazines).

In Satu-Mare, Carei, Făgăraşi, Aiud, Gheorghieni, Diciosânmartin (who changed his number since 1941 to Târnăveni), Alba Iulia, Petroşani and Galaţi was printed a single German newspaper. In Banat, too, a single newspaper appears in certain cities in this area, for example: Anina, Bocşa-Montană and Becichercul Mare.

In Muntenia, many German periodicals were printed, their number being about 140 in Bucharest. Most of them refer to a very varied range of concerns of the German population in the country, representing a veritable vintage picture. A significant part of the newspapers reflects the cultural, religious, political and economic life of this minority's interwar era. Some journals contain columns on art, academic education, literature, others on auctions, trade, circulation, sports, health, fashion, *etc.* Many are ephemeral, others reappear temporarily, sometimes changing their title or merging with other stronger periodicals. Some of them have a longer existence as: *Der Bergarbeiter/ The Miner* and *Bukarester Gemeindeblatt/ Bucharest municipal gazette*.

In Chernivtsi were published in the interwar period about 160 periodicals in German. The theme of these newspapers is very varied, reflecting the life of the inhabitants of Bessarabia of that time. In this region, there are both publications with official announcements, advertisements or political tinge, as well as some that address workers as a producer and consumer, or those intended for art, fashion, women's house, house and garden, family, religion, education, science, and others are academic or entertainment magazines. Some contain information from Romania and its regions separated from the motherland, such as the one named *Industrie und Handel-Curier. Organ zur Konsolidierung Beziehungen zwischen Handel und Industrie der angeglie-*

derten Gebiete und Altrumänien/ Industry and trade curier. Organ for the consolidation relations between trade and industry of the annexed territories and Old Romania. Others have cultural, economic, commercial, agrarian or industrial specificities. Many of these publications disappeared after a year or two. The longest running periodicals were: *Angestellter Zeitung Employee newspaper, Der Berater. Für Haus und Wirtschaft/ The consultant. For home and economy, Czernowitzer Allgemeine Zeitung/ Chernivtsi general newspaper, Czernowitzer Deutsche Tagespost/ Chernivtsi German daily press, Czernowitzer Morgenblatt/ Chernivtsi morning paper, Der Grager and Vorwärts/ Forward.* Also in the Chernivtsi region, respectively in the town of Hotin, a single German newspaper was published, and in Strozhenitsi appeared the weekly *Bukowiner Prowinzbote/ The messenger of Bucovina Province.* In Rădăuți were printed four newspapers with folkloric, ethnographic and religious specific. The longest-running diaries are: *Archiv für Landeskunde der Bukowina/ Archive for the culture and civilization of Bucovina* and *Bukowiner Wochenpost/ The weekly press of Bucovina.*

The German-language press in our country had an almost identical evolution with the Romanian one. The presence of these German ethnic groups on our lands throughout history had various reasons, which determined their migration to the Carpathians in different periods of time. Since 1919 German political parties representing the interests of this nationality have functioned in Romania.

Transylvania was, by its position towards the west, but also by the multicultural specificity of this space, due to the Romanians, Germans, Hungarians and other nationalities who lived here, a promoter, both of the influences from the West and of the local cultural values.

The Saxons have transmitted from generation to generation the cultural traditions specific to the region of origin, having as a permanent desideratum, the preservation of their language. The German minority experienced a cultural flourishing, first of all after the First World War, when it witnessed together with the Romanians, Hungarians, Jews and other nationalities the achievement of the Great Union of 1918.

The cohabiting ethnicities have preserved both their language and their

traditions, customs and culture through their own press. In 1920, Romanian, German and Hungarian intellectuals opened new horizons to the act of culture, managing to overcome traditional ethnic barriers. Through their publications they gave expression to respect for plurality and ethnocultural diversity, religious tolerance and affirmed their own cultural and national identity.

Bearers of the values of Western civilization and aware of their superiority, they have in time-built structures to preserve their social and political status. The German community in Transylvania was a model for the other ethnicities, imposing itself as a supporter of the spirit of European civilizations. The Transylvanian Saxons have always wanted to find their own identity in the multicultural context of the space in which they lived.

The German press in the first half of the twentieth century characterized by the increase in the number of newspapers. The German minority have tried to use the print media to make their grievances or aspirations known, including priests, teachers, craftsmen, merchants, tenants, pupils and others. They reproduce the image of a burgeoning society, whose problems are reflected in the structure of publications, in particular, in the rapidity of the emergence and disappearance of new titles.

The ethnic barriers are overcome many times, and we are witnessing the happy situation in which in Transylvania the newspapers and magazines of the craftsmen are printed in bilingual editions, often trilingual, so that all the cohabiting nationalities can express themselves in their language, which proves the maximum tolerance of the Romanian people towards the other nations living on the Romanian territory.

Bibliography

Sources:

Anca, Sîrghie (2004), *Din istoria presei românești*, Editura Techno Media, Sibiu.

Carl, Göllner, Udo Peter, Wagner Joachim, Wittstock (1979), *Beiträge zur Geschichte der rumäniendeutschen Dichtung. Die Literatur der Siebenbürger Sachsen in den Jahren 1849-1918*, Editura Kriterion, București.

Elena, Dunăreanu, Mircea, Avram (1971), *Presa sibiană în limba germană (1778-1970)*, Editura Kraft, Sibiu.

Ion, Hangiu (2008), *Presa românească de la începuturi până în prezent*, Comunicare: ro, București.

Marian, Petcu (2012), *Istoria jurnalismului din România în date. Enciclopedie cronologică*, Editura Polirom, București.

Literature:

Hannelore, Baier (2004), *Geschichte und Traditionen der deutschen Minderheit in Rumänien*, Central – Verlag, Mediaș.

Harald, Krasser (1935), "Die deutsche Dichtung Siebenbürgens in unserer Zeit", *Klingsor*, nr. 1 - 12, S. 280-287.

DIVERSITATEA ȘI MULTICULTURALISMUL ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Lilia CANȚÎR

Biblioteca „Ștefan cel Mare și Sfânt”, BM „B.P. Hasdeu”, Chișinău

Diversity and Multiculturalism in the Context of European integration

Abstract. *The article explores the importance of diversity and multiculturalism in the context of the Republic of Moldova's European integration, emphasizing the role of vocational education in preparing young people for a multicultural society. In this context, it examines the perceptions of students from Vocational School No. 3 regarding diversity and multiculturalism. European values such as tolerance, respect, and social cohesion are discussed, along with European inclusion initiatives and the adaptation of Moldova's educational system to these standards. The article also highlights the benefits and challenges that cultural diversity brings to vocational education and its impact on the country's social and economic development.*

Keywords. *Diversity, multiculturalism, European integration, opportunities, values, education.*

Fenomenele de diversitate și multiculturalism sunt esențiale în procesele globale de integrare europeană a Republicii Moldova. Pe plan intern, ele au o importanță fundamentală, inclusiv în educația profesională, contribuind la formarea tinerilor toleranți și pregătiți pentru implicare într-un mediu multicultural național și european.

Procesele de integrare europeană sunt procese complexe și dinamice, care vizează alinierea la politicile economice și sociale ale Uniunii Europene și adoptarea unui set de valori fundamentale, printre care sunt și diversitatea și multiculturalismul. În acest context, menționez, că diversitatea și multiculturalismul au un rol deosebit în contextul integrării europene, fiind considerate fundamentale pentru construirea unei societăți inclusive, în care fiecare individ să fie respectat, indiferent de originea sa etnică, religioasă sau culturală. Uniunea Europeană promovează, prin politicile sale, aceste valori, încurajând statele membre și cele candidate să adopte măsuri care să susțină coeziunea socială și să prevină discriminarea.

În Republica Moldova, acest proces este deosebit de important, având un conținut etnic și cultural eterogen care are o oportunitate unică de perspectivă de a deveni un model de gestionare a diversității în educație. Așa dar, educația joacă un rol cheie în promovarea valorilor europene. Acest fapt ar contribui semnificativ la formarea unor cetățeni deschiși, toleranți și capabili să interacționeze într-o lume diversă. Tinerii sunt cei care vor contribui la transformările viitoare ale țării. În special, ar fi bine ca în școlile profesionale, care pregătesc tineri pentru integrarea pe piața muncii, să se includă în programul de studiu aspecte legate de diversitate și multiculturalism. Astfel, ei vor fi pregătiți să se implice într-un mediu multicultural, la nivel național și european.

Intenția acestui material este de a explora percepțiile elevilor din școala profesională nr. 3 din Republica Moldova, privind diversitatea și multiculturalismul, analizând modul în care aceștia înțeleg și se raportează la aceste concepte în contextul pregătirii lor profesionale și al integrării europene. Articolul identifică opiniile elevilor, provocările și oportunitățile cu care aceștia se confruntă în mediu educațional. Acest fapt explorează pregătirea tinerilor pentru un viitor european multicultural.

Diversitatea culturală se referă la coexistența și interacțiunea diferitor culturi în societate. Cel mai frecvent ea ține de limbă, religie, tradiții, obiceiuri, valori, moduri de viață și expresii artistice. Ea e un avantaj, deoarece stimulează inovația, creativitatea și dezvoltarea socială, promovând o bună înțelegere reciprocă și respect între comunități.

Multiculturalismul este o politică sau o filosofie socială care încurajează și susține coexistența armonioasă a diferitelor culturi într-o societate. El promovează recunoașterea, valoarea și respectul pentru diversitatea culturală, precum și dreptul de a-și păstra și manifesta propria identitate culturală. Acesta presupune și crearea unui mediu în care toate culturile să aibă șanse egale de a contribui la viața socială, economică și politică a unei societăți.

Diversitatea culturală descrie realitatea existenței multiplelor culturi, în timp ce **multiculturalismul** se referă la modul în care societățile gestionează și promovează această diversitate: „Diversitatea creează multiculturalitatea, iar relația dintre culturi, întrepătrunderea și influența anumitor aspecte reprezentative [...] conferă caracterul intercultural al realității cotidiene” (Niculescu-Ciocan 2008: 9). În contextul integrării europene, multiculturalismul este esențial pentru crearea unui spațiu comun bazat pe valori de toleranță, respect reciproc și egalitate, în care toți cetățenii, indiferent de origine, pot contribui la dezvoltarea unei societăți unite și prospere.

Uniunea Europeană se bazează pe un set de valori fundamentale care ghidează politicile sale și sprijină crearea unei societăți incluzive și democratice. În contextul multiculturalismului, aceste valori sunt esențiale pentru promovarea unui spațiu european unit, unde diversitatea este recunoscută, respectată și celebrată.

Printre valorile promovate de UE în acest context se numără: *demnitatea umană* (*Cartea drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* 2010: art. 1- 5), care stă la baza tuturor politicilor europene și subliniază importanța recunoașterii și aprecierii diversității culturale ca o componentă vitală a demnității umane.

O altă valoare protejată de UE este *libertatea de expresie* (*Ibidem* art. 11-19), gândire și religie. Fiecare individ sau grup cultural are dreptul să exprime și să mențină propria identitate culturală, contribuind astfel la o societate

pluralistă. Acestea includ libertatea de a-și păstra tradițiile și obiceiurile, atât timp cât acestea respectă drepturile fundamentale ale altor cetățeni.

Egalitatea (*Ibidem* art. 20-26) este o valoare centrală în politica UE, care contribuie la combaterea tuturor formelor de discriminare, inclusiv pe bază de rasă, etnie, religie sau naționalitate. Această valoare garantează șanse egale pentru toți cetățenii, indiferent de proveniență lor, contribuind la integrarea acestora în toate aspectele vieții sociale, economice și politice.

Drepturile (*Ibidem* art. 39-46) fundamentale ale omului, inclusiv dreptul la libertatea culturală și identitatea proprie, sunt protejate de Carta Drepturilor Fundamentale a UE. Aceasta garantează că toate persoanele, indiferent de background-ul cultural, au drepturi egale și sunt protejate împotriva discriminării și excluziunii sociale.

Multiculturalismul este susținut prin promovarea dialogului intercultural, a înțelegerii și a respectului reciproc între cetățeni din medii diferite. *Toleranța* joacă un rol esențial în prevenirea conflictelor și în consolidarea coeziunii sociale, devenind astfel o valoare fundamentală pentru conviețuirea armonioasă a diverselor culturi.

Solidaritatea între state membre și între cetățenii europeni este un principiu de bază al Uniunii Europene. Într-un context multicultural, aceasta implică ajutor reciproc și cooperare pentru a asigura includerea socială și economică a tuturor grupurilor culturale, în special a celor care se îngrijesc din minorități sau medii vulnerabile.

Justiția socială și incluziunea luptă pentru o societate în care toate grupurile culturale să aibă acces la resurse și oportunități egale. UE se asigură că grupurile marginalizate, inclusiv minorități etnice și culturale să fie sprijinite pentru a participa pe deplin la viața socială și economică.

Uniunea Europeană recunoaște, de asemenea, pluralismul cultural, iar această diversitate contribuie la fortificarea bogăției culturale a Europei. *Diversitatea* este văzută ca o sursă de inovație și progres pentru întreaga societate europeană.

Toate aceste valori fundamentale sunt susținute prin diverse politici și inițiative europene care promovează integrarea socială, combaterea discriminării și sprijinirea dialogului intercultural. Uniunea Europeană încearcă să

creeze o societate în care multiculturalismul nu este doar tolerat, ci apreciat și promovat activ, contribuind la consolidarea unei Europe unite în diversitate.

Politicile europene legate de incluziune și respect față de diversitate în Republica Moldova, fiind în proces de apropiere și integrare europeană, beneficiază de un cadru politic european care sprijină incluziunea socială, respectul pentru diversitate și drepturile omului. Aceste politici europene sunt relevante pentru țara noastră, contribuind la dezvoltarea socială, consolidarea democrației și respectarea drepturilor cetățenilor, inclusiv a minorităților etnice și culturale. Relevanța acestor politici se poate analiza din perspectiva **consolidării democrației și a statului de drept, combaterea discriminării și promovarea egalității, promovarea diversității culturale, incluziunea socială a grupurilor vulnerabile etc.** Implementarea acestor principii este vitală pentru consolidarea democrației moldovenești, garantând respectarea drepturilor omului și protejarea grupurilor vulnerabile și minorităților etnice, cum ar fi comunitatea romă, găgăuză sau ucraineană.

Uniunea Europeană promovează egalitatea de șanse și combaterea discriminării prin Directivele anti-discriminare, *de ex.:* Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității (CPPEDAE) (*Legea cu privire la asigurarea egalității* 2012) – instituția principală din Republica Moldova care monitorizează implementarea legislației anti-discriminare. Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM) – un alt actor important care monitorizează respectarea drepturilor omului și a legislației anti-discriminare. Acest institut furnizează analize și observații asupra legilor și politicilor din domeniu. (Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova)

Aceste politici au o importanță semnificativă pentru Republica Moldova, unde există o diversitate etnică și lingvistică considerabilă. Adaptarea și implementarea unor măsuri similare celor europene pot contribui la diminuarea discriminării pe baza etniei, religiei sau genului și la crearea unui mediu mai inclus, în special în sectoare esențiale precum educația și piața muncii. (Bontea 2012)

Politicile Uniunii Europene de valorizare a diversității culturale sunt

esențiale pentru Moldova, o țară multiculturală cu diverse minorități ce include comunități românești, ruse, găgăuze, bulgare și alte minorități. Acestea sprijină păstrarea tradițiilor și încurajează dialogul între comunități. De asemenea, pot oferi soluții pentru integrarea grupurilor vulnerabile, precum romii, care se confruntă cu confruntă cu sărăcia și marginalizarea socială, aceste politici europene pot oferi modele de bune practici pentru integrarea lor în societate.

E de menționat faptul că sistemul de învățământ profesional din Republica Moldova a suferit diverse transformări de-a lungul anilor, adaptându-se la nevoile economice și sociale ale țării. Dacă e să ne referim la câteva aspecte cheie ale acestuia, ar fi: structura sistemului care include diferite tipuri de instituții, așa ca, școli profesionale, colegii și centre de formare profesională. Acestea oferă programe de formare în diverse domenii, de tehnologie și industrie până la servicii și agricultură. Durata studiilor care pot dura între 1 și 4 ani, în funcție de nivelul de calificare dorit. De exemplu, școlile profesionale oferă de obicei cursuri de 2, 3 ani, în timp ce colegiile pot oferi studii mai avansate.

Un aspect important este **Curricula** - element conceput pentru a integra atât instruirea teoretică, cât și pe cea practică. Elevii și studenții au ocazia să participe la stagii de practică în cadrul companiilor, ceea ce le permite să acumuleze experiență directă. Învățământul profesional, în general, este finanțat de către stat, dar există și oportunități pentru investiții private, în special în cadrul parteneriatelor cu sectorul privat. În anul 2023-2024, în Republica Moldova funcționează 88 de instituții de învățământ profesional tehnic, cu aproximativ 46.100 de elevi înscriși.

Școala Profesională nr. 3 funcționează în regim de autogestiune și participă deseori la inițierea de proiecte și implementarea de reforme, având ca scop modernizarea sistemului educațional și adaptarea acestuia la cerințele pieței muncii. Aceste eforturi includ introducerea de noi programe de formare profesională și colaborarea cu angajatori.

Una dintre principalele provocări este asigurarea unei corelări între formarea profesională oferită și nevoile reale ale pieței muncii, pentru a evita situațiile de șomaj în rândul absolvenților. În multe cazuri, există o stigma-

tizare a învățământului profesional, considerat inferior față de învățământul liceal sau universitar. Acest fapt trebuie să **îmbunătățească calitatea forței de muncă** și să contribuie la dezvoltarea unei forțe de muncă calificate și competitive pe plan național și internațional.

Elevii din școlile profesionale din Republica Moldova prezintă o diversitate socio-culturală semnificativă. Ei provin din diferite medii economice și sociale, iar unii pot avea dificultăți în accesarea resurselor educaționale. De asemenea, diversitatea etnică a țării se reflectă și în structura elevilor. În cadrul studiilor sunt înscriși elevi din diverse etnii, precum găgăuzi, bulgari, ruși etc. Aspirațiile elevilor variază, dar mulți își doresc să dobândească competențe care să le permită să se integreze rapid pe piața muncii. Unele aspirații sunt influențate de cerințele pieței, atât din țară cât și din piața europeană și, desigur de tendințele economice. Colaborarea între instituțiile de învățământ profesional și angajatori este esențială. Multe școli profesionale au parteneriate cu întreprinderi care oferă stagii și locuri de muncă pentru absolvenți, facilitând astfel tranziția de la educație la angajare. Spre exemplu, ȘP nr. 3 are colaborări fructuoase și convenții de parteneriat cu SRL-urile: *Electro Build, Electromon, Elamon, Eventus Prim, Kirsan-Com, Di&Trade, Texelcom-Grup, MetalFottex etc.*

Provocările cu care se confruntă sistemul de învățământ profesional în contextul integrării europene sunt diverse, cum ar fi: modernizarea curriculumului pentru a se alinia la standardele europene și pentru a răspunde nevoilor pieței muncii în continuă schimbare. De asemenea, necesitatea **formării cadrelor didactice** pentru a dezvolta abilitățile pedagogice și tehnice ale cadrelor didactice pentru a putea implementa metode de învățare moderne și pentru a răspunde provocărilor contemporane. Asigurarea accesului egal la educație pentru toți elevii, în special pentru cei din medii dezavantajate, rămâne o provocare și este necesară implementarea unor măsuri de sprijin pentru aceștia.

Adaptarea sistemului de învățământ profesional la cerințele și standardele Uniunii Europene, inclusiv recunoașterea diplomelor și certificatelor este esențială pentru facilitarea mobilității forței de muncă și integrarea economică. La fel de importantă este consolidarea colaborării între instituțiile de

învățământ și sectorul privat pentru a asigura formarea unor competențe care să răspundă nevoilor angajatorilor.

Sistemul de învățământ profesional din Republica Moldova are o structură bine definită și urmărește scopurile esențiale pentru dezvoltarea tinerilor și a economiei naționale. Încurajarea tinerilor să urmeze învățământul profesional, promovând valoarea meseriei și a formării profesionale ca opțiuni viabile și respectabile pentru carieră. Acest sistem de învățământ joacă un rol crucial în dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova, oferind tinerilor oportunități de a-și construi un viitor stabil și productiv. Mai multe informații pot fi găsite pe site-urile oficiale ale Ministerului Educației și Cercetării din Moldova (*Investiții pentru modernizarea învățământului profesional tehnic 2024*) și alte surse de specialitate. Acest sistem de învățământ joacă un rol crucial în dezvoltarea economică și socială a Republicii Moldova, oferind tinerilor oportunități de a-și construi un viitor stabil și productiv. Mai multe informații pot fi găsite pe site-urile oficiale ale Ministerului Educației și Cercetării din Moldova și alte surse de specialitate.

Analiza percepțiilor elevilor din școala profesională despre diversitate. Elevii au percepții variate despre diversitate și multiculturalism, influențate de experiențe lor personale și de mediul în care trăiesc. Majoritatea recunosc diversitatea ca fiind o caracteristică pozitivă, considerând-o o oportunitate de a învăța unii de la alții și de a se adapta la diferite culturi. Ei percep diversitatea ca un ingredient esențial al comunității școlare, care le oferă șansa de interacțiune cu colegii din medii diferite. Sondajul efectuat pe 100 de elevi de la Școala Profesională nr. 3 din Chișinău confirmă prin răspunsurile oferite la întrebările: Ce înseamnă diversitatea pentru tine? Cât de confortabil te simți în interacțiunea cu colegii care au o altă etnie, religie sau cultură decât tine? Ai simțit vreodată discriminare sau excluziune din cauza genului, etniei, religiei sau altor caracteristici personale în școală? Cum ai descrie nivelul de diversitate (de gen, etnică, culturală) din clasa ta? Consideri că profesorii din școală promovează diversitatea și incluziunea? Cât de des sunt discutate teme legate de diversitate și incluziune în cadrul cursurilor tale? Crezi că diversitatea îmbogățește experiența ta educațională? Cât de importantă este pentru tine egalitatea de șanse și tratament pentru toți

elevii, indiferent de gen, etnie sau alte caracteristici? Ai participat vreodată la activități sau proiecte care să promoveze diversitatea și incluziunea în școală? Ce îmbunătățiri crezi că ar putea fi aduse în școala ta pentru a promova mai bine diversitatea și incluziunea?

Elevii înțeleg multiculturalismul ca o coexistență armonioasă a mai multor culturi și etnii. Totuși, gradul de înțelegere a acestui concept variază în funcție de educația anterioară și de expunerea la diverse culturi. Uneori, elevii au confundat multiculturalismul cu toleranța, fără a percepe pe deplin complexitatea interacțiunilor culturale.

Un aspect important este impactul diversității etnice, culturale și religioase în mediul școlar. În primul rând, elevii își îmbogățesc experiențele educaționale și își dezvoltă abilitățile sociale. Ei au ocazia să învețe despre diferite culturi, tradiții și moduri de viață, ceea ce le dezvoltă abilitățile de gândire critică și creativitate. Interacțiunea cu colegii din diverse medii, aceștia își dezvoltă empatia și abilitățile de comunicare, esențiale într-o societate multiculturală. Pe de altă parte, diversitatea poate genera tensiuni și conflicte, în special dacă nu este gestionată. Discriminarea sau prejudecățile pot apărea în mediile școlare, afectând inclusiv performanța academică a elevilor.

Rolul școlii în promovarea valorilor toleranței, respectului reciproc și includerii au o responsabilitate majoră în promovarea valorilor de toleranță și respect. Este vorba despre programul educațional, activitățile extra curriculare și pregătirea cadrelor didactice.

Curriculumul poate include module despre diversitate, toleranță și respect, care să ajute elevii să înțeleagă importanța acceptării diferențelor. Organizarea de evenimente culturale, ateliere sau dezbateri pe teme legate de diversitate și multiculturalism poate crea un mediu propice dialogului și înțelegerii reciproce. Iar profesorii pot fi instruiți pentru orele de dirigentie prin aplicarea metodelor de gestionare a diversității în clasă, inclusiv prin abordarea prejudecăților și promovarea unui climat de respect.

Proiecte interculturale, zilele culturale și parteneriate cu bibliotecile publice, organizațiile non-guvernamentale ar putea fi exemple de bune practici în școlile profesionale care promovează multiculturalismul. Or-

ganizarea proiectelor care implică elevi din diverse culturi, precum schimburi de experiență sau colaborare cu școli din alte țări ajută la crearea unor legături între elevi și la promovarea unei înțelegeri mai profunde a diversității culturale. Activitățile dedicate culturilor minoritare, unde elevii pot prezenta tradiții, mâncăruri și obiceiuri specifice contribuie la o mai bună cunoaștere reciprocă. Programele de mentorat, în care elevii mai experimentați îi ghidează pe cei noi, pot facilita integrarea și pot promova valori precum respectul și solidaritatea între colegi. Iar colaborarea cu ONG-uri care lucrează în domeniul diversității și incluziunii poate aduce expertiză și resurse suplimentare pentru a sprijini inițiativele educaționale. Prin aceste practici, școlile profesionale pot contribui la crearea unui mediu educațional care valorifică diversitatea și promovează multiculturalismul, pregătind astfel elevii pentru o lume din ce în ce mai interconectată.

Pentru a explora diversitatea și multiculturalismul în Școala Profesională nr. 3 din Chișinău, Republica Moldova am utilizat următoarele metode de cercetare: **interviuri** : acestea au fost realizate cu elevi și profesori pentru a obține perspective calitative asupra percepțiilor lor despre diversitate, multiculturalism și impactul acestora asupra mediului școlar; **chestionare** : S-au distribuit 100 de chestionare standardizate pentru a colecta date cantitative privind opiniile, atitudinile și experiențele lor legate de diversitate și multiculturalism. Chestionarele au inclus întrebări cu răspunsuri închise și deschise pentru a capta sau gamă variată de informații.

De asemenea, am analizat documente relevante, așa ca: planuri de învățământ, programe educaționale, activități extra curriculare pentru a observa modul în care diverse culturi coabitează în mediul educațional.

Selectarea eșantionului a fost compus din 100 de elevi din diferite grupe de la diferite specializări: construcții, lăcătuși, tencuitori, electricieni etc. , pentru a reflecta variabilitatea meseriilor și intereselor profesionale. Au fost intervievați 20 de profesori, care predau la școală. Aceștia au fost selectați pe baza experienței lor în predare și a implicației în activități ce promovează diversitatea și multiculturalismul. Justificarea selecției eșantionului este dată de dorința a obținerii unei imagini reprezentative a diversității din școlile profesionale și de a captura perspectivele variate ale elevilor și profesorilor.

Educația profesională are un rol crucial în pregătirea tinerilor pentru integrarea pe piața muncii din Uniunea Europeană, contribuind la dezvoltarea abilităților practice și a capacității de adaptare. În contextul globalizării, competențele interculturale și toleranța sunt indispensabile pentru cooperarea internațională și conviețuirea armonioasă. Politicile educaționale ar trebui să sprijine multiculturalismul și să includă programe care să cultive atât abilități profesionale, cât și competențe interculturale în școli.

Diversitatea și multiculturalismul facilitează integrarea europeană a Republicii Moldova, întărind coeziunea socială. Sistemul educațional trebuie să evolueze pentru a răspunde cerințelor integrării europene, acordând prioritate dezvoltării competențelor necesare într-o piață a muncii globalizată. Partea inferioară a formularului

Bibliografie

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, 2010. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro>

(accesat la 11.10.2024)

Legea cu privire la asigurarea egalității nr.121 din 25.05.2012. Publicat în *Monitorul Oficial* nr. 103 art. 355 din 29.05.2012. Disponibil la: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106454&lang=ro.

Versiune în vigoare:

https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105453&lang=ro; (accesat la 04.10.2024)

Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova (IDOM). Disponibil la: <https://idom.md/ted-wells/> (accesat la 04.10.2024)

Bontea, Oleg. Reglementări anti-discriminatorii în legislația Republicii Moldova. Conferința *Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*, Chișinău, 8-9 decembrie 2022. Disponibil la: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/190-201_0.pdf (accesat la 08.10.2024)

Investiții pentru modernizarea învățământului profesional tehnic, 2024. Disponibil la: <https://mec.gov.md/ro/content/investitii-pentru-modernizarea-invatamantului-profesional-tehnic/>, <https://mec.gov.md/>. (accesat la 10.10.2024)

Fundamentele educației interculturale: Diversitate, minorități, echitate, Iași, 2008.

Niculescu-Ciocan, Cristina. Inter- and Multiculturalism. Conferința *Strategii XXI*, București, 17-18 aprilie 2008. Secțiunea Plurilingvism și interculturalitate. Volumul Securitate și apărare în Uniunea Europeană, București: Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I".

RELIGIE ȘI LITERATURĂ VECHĂ

**SCRIS ȘI SACRAMENT
LEGĂTURA DINTRE LITERATURA ROMÂNĂ
ȘI RELIGIE ÎN SECOLUL AL XVI-LEA**

Ioana CIOBANU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Written and Sacred: The Connection between the Romanian Literature and Religion in the 16th Century

Abstract. *The religious writings of the 16th century in the Romanian space were pivotal in the development of the Romanian language, literature and religious identity. This period saw the production of numerous religious texts, primarily for liturgical use, with the aim of making Christian teachings accessible to the Romanian people. These writings were influenced by Slavonic traditions, reflecting the cultural and religious dynamics of the time.*

One of the most significant developments of the era was the translation of religious texts from Slavonic into the Romanian vernacular, a process facilitated by the influence of the Protestant Reformation, which emphasized the need for scriptures to be available in local languages. While the Reformation provided the impetus for this translation movement, many of the texts were produced with an Orthodox approach, reflecting the complexities of religious and cultural interaction in the region.

The Cyrillic alphabet, which was initially developed for Slavic languages, was adapted for Romanian in the printing of these religious texts, making them more accessible to the wider population. This was a major step in the process of standardizing the Romanian language, although it also reflected the persistence of Slavonic influences on the language. At the same time, Latin influences were still significant, as many terms from Latin and Church Slavonic coexisted in the religious lexicon, enriching the language and providing a bridge between the Eastern Orthodox and Western Christian traditions.

These texts, including catechisms, liturgical books and scriptural translations, aimed not only at spreading the Christian faith but also at shaping the cultural and spiritual identity of the Romanian people. The writings of the 16th century played a crucial role in the development of the Romanian literary tradition, marking the first stages of written Romanian and consolidating its role as a language of religious and cultural expression.

The religious writings from this period formed the backbone of liturgical life in Romanian Orthodox communities. These texts were not only means of

religious instruction but also acted as cultural tools, helping the Romanian people connect with their faith in a more personal and direct way.

The 16th-century religious writings in the Romanian space represent a crucial moment in the intersection of language, culture and religion. The translation and printing of these texts made the Christian message more accessible, contributing to the development of the Romanian language as a literary and spiritual tool, while also consolidating the Romanian people's place within the broader Orthodox Christian world.

Keywords. *16th-century Romanian religious texts, Slavic influence, Romanian language evolution, Church Slavic, Protestant reform influence, Language purification in religious texts, Latin and Slavic lexical influence, Early Romanian literature, Cultural and spiritual transformation, Romanian religious writings and identity.*

Zorii literaturii religioase

Secolul al XVI-lea este marcat de schimbări profunde și revoluții în sfera socială, politică, economică și, mai ales, culturală a spațiului românesc. (Iorga 1925: 9-215) Este secolul care contribuie decisiv la reafirmarea identității naționale și la consolidarea statutului limbii române. Este secolul care dă naștere primelor texte literare din limba română: scrierile religioase.

În epoca veche au fost tipărite cărți ecleziastice, fundamentale, de o semnificație profundă pentru lumea creștină. Au apărut scrieri liturgice, care redau învățăturile lui Hristos în limba română, și care mai târziu au fost utilizate în cadrul serviciului divin al Bisericii Ortodoxe.

Având un rol liturgic esențial, cărțile religioase ale epocii au dobândit un caracter sacru prin integrarea lor în ritualul creștin, exercitând o influență profundă asupra rațiunii și spiritualității umane. *Sfânta Evanghelie*, aflată printre scrierile secolului al XVI-lea, deține un rol deosebit, fiind „den tuspătru evanghelistii aleasă și den multe dumnezeiești scripturi, și dată besearicei lui Dumnezeu, în toate Dumineci a se ceti, așjdere și la dumnezeieștile praznice și la ale altor sfinți, spre învățătură creștinilor oameni cătră dreptarea sufletului și trupului”. (Coresi, *Carte cu învățătură*, 1581) Literatura acestei epoci a avut un rol central în viața religioasă și culturală, contribuind la formarea și întărirea valorilor spirituale ale comunității creștine.

Rugăciunea *Tatăl Nostru*, tradusă în secolul al XVI-lea, are o însemnătate deosebită pentru spiritualitatea ortodoxă, fiind integrată în mod constant în serviciul liturgic până în prezent. Tendința de a conserva acest text în forma sa originală, așa cum a fost inițial redactat în limba română, a avut un impact de durată, transformările suferite de Rugăciunea Domnească de-a lungul timpului fiind nesemnificative.

Transpunerea în limba română a predicii Mântuitorului a avut o importanță deosebită pentru viața spirituală și dogmatică a creștinilor din secolul al XVI-lea. Din perspectivă spirituală, aceste lucrări subliniază misiunea Evangheliei de a transmite mesajul divin și de a unifica credincioșii prin credință și iubire: „Sfânta Evanghelie propoveduiră, și noao viața a ceriului, lăcuitorilor de pre pământ, învățară, credința și dragostea spuind și pre toți întru un trup cu sfânta botejune împreunndu”. (*Ibidem*, Preadislovie)

Din perspectivă dogmatică, literatura religioasă a epocii vechi reprezintă un instrument esențial pentru consolidarea credinței și învățaturii creștine: „Întrebare: «**Ce ne învață pre credința dereaptă?**». **Răspuns: «Evanghelia»**. **Întrebare: «Ce e Evanghelia?**». **Răspuns: «Bunăvestire și veselie de la Tatăl Sfânt, Dumnezeu, cum noao ne va ierta toate păcatele drept Isus Hristos»**”. (*Idem, Catehism, Decalog, 1560*)

Prin această dublă valență, lucrările secolului al XVI-lea marchează un moment fundamental în evoluția limbii române și în întărirea identității religioase a comunității creștine.

Primele scrieri tipărite în limba română, lucrări fundamentale pentru bisericile creștine, dețin o valoare inestimabilă. Textele secolului al XVI-lea marchează activitatea creatoare în limba română: cercetare, consultare, colacionare, traducere și adaptare, elaborare, corectare și revizuire, tipărire. Acestea reprezintă o exemplificare remarcabilă a transformărilor și inovațiilor, a zbuциumului și schimbărilor specifice secolului al XVI-lea. Prin faptele de limbă pe care le consemnează, scrierile bisericești sunt un martor viu al evoluției, al schimbării și al cristalizării limbii în formă literară, dar și al tra-seului cultural și spiritual al națiunii.

Moștenirea Bisericii slavone în cultura română

Majoritatea textelor românești păstrate până în prezent din secolul al XVI-lea au fost scrise cu alfabet chirilic, ca urmare a influenței culturale a limbii slavone în spațiul carpato-dunărean. (Gheție și Mareș 1985: 153-164)

În această perioadă, limba slavonă domină sfera spiritualității românești, în special în cadrul bisericesc. Se tipăresc numeroase lucrări de cult în limba slavonă, destinate utilizării în serviciile liturgice. Totuși, alături de edițiile slavone, sunt tipărite și lucrări slavo-române, precum și cărți exclusiv în limba română. Acestea sunt traduceri ce păstrează nu doar conținutul, structura sintactică și formele lexicale sau valorile semantice ale textului original, ci și sistemul grafic, reflectând în continuare particularitățile limbii sursă. (Panaitescu 1965: 13-28)

Alfabetul chirilic, inițial creat pentru răspândirea și predicarea religiei creștine, a fost adoptat în spațiul românesc cu același scop: pentru transpunerea în scris a învățăturilor lui Hristos. Preluarea unui sistem grafic conceput pentru redarea unei limbi slave a generat multiple dificultăți tipografilor români. Multe dintre regulile și normele ortografice specifice limbii slave, sau chiar limbii grecești, au fost preluate mecanic, uneori involuntar, și aplicate în tipăriturile românești. (Rosetti 1968: 466; Sala și Vintilă-Rădulescu 2001: 125-126)

Deoarece, în marea lor parte, literaturile naționale moderne ale Europei își fac debutul prin a adopta scrierile sacre în limba autohtonă, Evul Mediu constituie un timp de-a lungul căruia traducerea literală devine cutumă cu autoritate inatacabilă – și e privită drept unica în stare să răspundă necesității prezervării intacte a mesajului sacru din textul religios. Instaurată fiind printr-o tradiție ce datează de dinaintea Evului Mediu, traducătorul medieval unește această coercitivă convingere cu aceea că limbile vernaculare pot câștiga în noblețe numai printr-o atitudine extrem de obedientă față de limbile scrise canonice: ellena, latina, mai recent slavona. În mod exclusiv, prin fidelă imitare a modelului limbilor cu statut superior, întrucât statutul lor expresiv și spiritual e dobândit prin îndelung exercițiu cultural și liturgic. (Nimigean 2018: 46-47)

Traducerea și adaptarea, ca exercițiu amplu și riguros al limbii, au reprezentat fundamentul apariției primelor scrieri originale în spațiul românesc din epoca respectivă. Limba slavonă, considerată „sacră” datorită influenței sale semnificative în regiunile ortodoxe ale Europei de Est, a oferit un model cultural indispensabil pentru dezvoltarea primelor texte românești. (Iorga 1904: 42-114; Munteanu 2008: 21-23) Această influență a fost esențială nu doar pentru formarea unui stil literar specific, ci și pentru conturarea identității lingvistice și culturale a poporului român.

Traducerea scrierilor bisericești: o piatră de temelie a literaturii românești

Traducerea și difuzarea cărților sacre în limba română au reprezentat un proces complex, cu implicații majore asupra istoriei, culturii și religiei din spațiul dacoromân. În această perioadă în care limba slavonă domina sfera spirituală românească, inițiativele tipografilor de a publica lucrări literare în limba națională au adus nu doar concepte și valori noi, ci și idei și cunoștințe universale, cu un profund impact cultural și intelectual. Cărțile tipărite în limba română în această perioadă au reușit să depășească rigorile conservatoare și influența dogmelor religioase slave, deschizând un drum dificil, dar esențial pentru afirmarea limbii române.

Traducerea evangheliilor și tipărirea cărților sacre constituiau un demers de o necesitate stringentă, care nu putea suferi amânare. Având în vedere importanța acestor lucrări pentru începuturile scrisului literar românesc, dar mai ales presiunea timpului, s-a optat pentru activitatea a mai mulți tipografi, dar și pentru o revizie superficială a lucrărilor, cu erori de interpretare și tipărire sau traduceri imprecise. Aceste aspecte reflectă importanța punerii în circulație a cărților, cât mai urgentă, dar și complexitatea unui proiect cultural de o asemenea amploare în epoca respectivă.

Vocabularul religios în primele texte: înnoirea spiritualității și culturii prin noile concepte

În secolul al XVI-lea se introduc pentru prima dată implicații spirituale profunde în spațiul românesc. Traducătorii, compilatorii, revizorii, tipograful și finanțatorii, prin eforturi comune, prin procesul constant de echivalare și adaptare a unor termeni slavi, devin în secolul al XVI-lea un vector important al diversificării vocabularului, contribuind astfel la dezvoltarea limbii. Se îmbogățește nivelul lexical al limbii române literare prin introducerea unor forme și sensuri noi, dar totodată se îmbogățește și cultura românească.

Limba română din secolul al XVI-lea se afla într-un stadiu incipient de dezvoltare, prezentându-se ca o limbă literară simplă, aflată în primele eta-

pe ale evoluției sale. Împrumuturile lingvistice adoptate în această perioadă, deși uneori limitate la această epocă, restructurează nivelul lexical al limbii prin resurse ce reflectă influențe lingvistice, intelectuale și spirituale. Există un împrumut masiv de cuvinte de origine slavă, investite cu valori semantice multiple, cu serii sinonimice complexe. Având un caracter novator pentru această perioadă, textele religioase ale secolului al XVI-lea reprezintă o resursă în transformarea și dezvoltarea palierului lexical din a doua jumătate a acestui veac.

Epoca veche se distinge printr-o rivalitate intensă între cuvintele moștenite și cele împrumutate. Valul de slavonisme introdus prin traducerea textelor religioase se confruntă cu termenii de origine latină. În acest context, termenul mai frecvent utilizat reușește să prevaleze. Literatura religioasă, copie fidelă a originalului slavon, reflectă preferința traducătorilor pentru cuvinte de etimologie slavă, în detrimentul celor latinești. Mulți dintre acești termeni împrumutați descriu concepte care nu aveau un echivalent propriu în limba română a acelei perioade, îndeplinind astfel necesitățile de dezvoltare lingvistică. Deși predomină cuvintele de origine latină, având în vedere caracterul latin al limbii române, ponderea cuvintelor slave rămâne semnificativă în acest veac.

Textul reflectă într-o mare măsură terminologia religioasă, incluzând numeroase unități lexicale ce descriu contextul bisericesc. Împrumuturile, calcurile lexicale, permutările semantice și derivatele cu valori neașteptate contribuie la restructurarea vocabularului limbii române din secolul al XVI-lea.

Dimensiunea religioasă în primele texte literare românești

Primele tipărituri românești sunt strâns legate de influența Reformei religioase, care a promovat ca principiu fundamental traducerea cărților sacre în limbile vernaculare. Acest impuls protestant, susținut de numeroși intelectuali, domnitori și tipografi, a favorizat apariția în scris a primelor manifestări culturale în limba română. (Rosetti și Cazacu 1961: 42; Munteanu 2008: 21-22) Această inițiativă a marcat un moment definitoriu în dezvoltarea limbii și culturii scrise românești, contribuind la consolidarea identității naționale și spirituale.

Având în vedere că traducerea cărților religioase, în special a evanghe-

liilor, constituia unul dintre cele mai eficiente instrumente de răspândire a principiilor protestante și cea mai accesibilă modalitate de convertire a creștinilor la noua mișcare, primele cărți în limba română se încadrează inițial într-o inițiativă luterană. (Rosetti 1968: 472-473; Gheție și Mareș 1985: 86-89, 349-350) Aceste lucrări reflectă influențele reformiste ale epocii, având rolul de a promova valorile protestante printr-o traducere accesibilă și larg răspândită a textelor sacre.

Din prudența și dorința de a reduce sau de a masca influența Reformei, mesajele transmise în prefața sau epilogul scrierilor bisericești subliniază necesitatea traducerii și tipăririi cărților religioase în limba autohtonă, cu scopul de a apropia oamenii de Dumnezeu. Destinate în primul rând preoților, care știau să scrie și să citească, aceste rugăminți vizează alungarea fricii și neîncrederii și, în același timp, convingerea clerului că versiunile bisericești reflectă cu exactitate cuvântul divin, doctrina religioasă ortodoxă și adevărata credință.

Scrierile secolului al XVI-lea, tipărite sub impulsul Reformei, se prezintă - atât din punct de vedere formal, cât și al conținutului - drept texte ale Bisericii Creștine Răsăritene. Deși mascate sub o fațadă ortodoxă, aceste texte protestante derivă din intenția elaboratorilor de a crea o versiune evanghelică acceptabilă pentru întregul popor de pe plaiurile carpato-danubiene, incluzând clerul ortodox, reformații și oamenii de cultură. Cu o origine camaleonică, textele oscilează între nuanța protestantă care a favorizat apariția lor și caracterul pur ortodox cu care au fost înfățișate.

Coresi, cel mai cunoscut tipograf al vremii, își îmbracă tipăriturile în veșminte preoțești, destinate membrilor clerului bisericesc, din necesitatea de a fi receptate și răspândite prin intermediul acestora către întreaga populație românească. Scopul principal al acestor lucrări în limba națională este utilizarea lor în cadrul serviciului divin și al uzului liturgic, conform normei religioase răsăritene, dar în „limba poporului” – după modelul protestant: „Și am scris aceste sfinte cărți de învățătură să fie popilor rumînești, să înțeleagă, să învețe rumînii cine-s creștini”. (Coresi, *Tetraevanghel*, Epilog)

Astfel, se observă o clară dorință de a ascunde influențele curentului cultural protestant și de a inspira încredere în conținutul acestor lucrări. Traducerile respectă fidel originalul slavon, menținând puritatea textului, fără

abateri de natură protestantă. Se remarcă, de asemenea, utilizarea cuvintelor persuasive ale apostolului Pavel, în calitate de mediator, descrierea traducătorilor ca „buni creștini” (*Idem, Catehism*), precum și uniformitatea conceptului ce desemnează divinitatea – *Dumnezeu*. În plus, simbolul crucii din frontispicii și formula de început din epilog, cu referire la Sfânta Treime („Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu sfârșitul Duhului Sfânt [...]” – *Idem, Tetraevanghel*), subliniază eforturile de a facilita acceptarea textelor religioase și de a le recunoaște ca parte esențială a patrimoniului cultural.

Indiferent de fundamentul spiritual-religios, textele de secol XVI, ca definiție a învățaturii creștine, au fost tipărite cu scopul de a respecta și transmite învățăturile Mântuitorului: „Păsați în toată lumea, propoveduiți Evanghelie a toată lumea. Cine va crede și se va boteza mântuit va fi; cine nu va crede osîndit va fi”. (*Ibidem*) Traducerea literaturii sacre, inclusiv a evangheliilor, este considerată, în toate confesiunile religioase, o parte esențială a misiunii încredințate de Dumnezeu de a răspândi și mărturisi cuvântul Domnului printre toate popoarele lumii: „Și a toate limbile cade-se nainte a propovedui Evangheliia”. (*Ibidem*) (*limbă* = înv. „nație, popor”, DER)

Tipărirea lucrărilor bisericești în limba română în secolul al XVI-lea reprezenta un act revoluționar, având în vedere că, la acea vreme, slujbele religioase erau oficiate în limba slavonă, pe baza cărților slavone. (Iorga 1904: 42-114; Rosetti 1968: 467) Limba slavonă, în ciuda valențelor sale culturale, nu era accesibilă tuturor credincioșilor în secolul al XVI-lea. Creștinii se raportau la religie prin intermediul imaginii și ritualului, prin icoană și prin Sfânta Liturghie. Cărțile în limba română și, ulterior, slujba religioasă în limba națională – un moment ce s-a concretizat un secol mai târziu – au avut un rol esențial în reconfigurarea credinței și a viziunii creștinismului în conștiința poporului român. Astfel, viața spirituală a românilor se transformă într-un ritual conștient, ce depinde de alegere personală și nu de dogmă impusă.

Sub influență protestantă, dar cu o veritabilă formă ortodoxă, literatura bisericească, ghid spiritual al românilor, devine un pilon fundamental pentru poporul secolului al XVI-lea. Circulația cărților religioase, în special a evangheliilor, nu doar că îmbogățește vocabularul limbii române, dar contribuie și la aprofundarea esenței spirituale a națiunii.

Considerații finale: religia și primele texte literare

Indiferent de influența curentului care a facilitat punerea lor în circulație, cărțile bisericești devin un instrument revoluționar al secolului, redând în limba română scrierile ce transmit voia și legea lui Dumnezeu. Prin tipărirea cărților sfinte, se conferă o nouă valoare semantică divinității, punând accent pe Dumnezeu ca spirit și cuvânt: „Scrisă iaste că nu cu pîine numai viu va fi omul, ce de toate cuvintele Domnului”. (Coresi, *Tetraevanghel*) Devine astfel posibilă întâlnirea cu Dumnezeu: „De-ncepută era cuvînt și cuvîntul era cătră Dumnezeu și Dumnezeu era cuvînt”. (*Ibidem*) În felul acesta, literatura religioasă și-a îndeplinit, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, scopul său fundamental de a transmite cuvântul lui Dumnezeu.

Bibliografie

Surse:

Corpus electronic al textelor românești vechi (1521 - 1640) (CETRV), Proiect PN-II-IDPCE-2012-4-02852013-2016, director Alexandru Gafton.

Literatură de referință:

Chivu, Gheorghe (2010), *De la litera la spiritul textului sacru. Mărturia unui Evangheliar manuscris în Text și discurs religios*, ediția a II-a, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, p. 41-48.

Gafton, Alexandru (2012), *De la traducere la normă literară. Contribuția traducerii textului biblic la constituirea vechii norme literare*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.

Gheție, Ion și Mareș, Alexandru (1985), *Originile scrisului în limba română*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.

Iorga, Nicolae (1904), *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, Atelierele Grafice I.V. Socecu, București.

Iorga, Nicolae (1925), *Istoria literaturii românești*, vol I, *Literatura populară – Literatura slavonă – Vechea literatură religioasă. Întâii cronicari*

(-1688), ediția a II-a revăzută și larg întregită, Editura Librăriei Pavel Suru, București.

Ivanić, I. & Ninković, N. (2023), *Battle for souls in Bihar County (1751-1759)*, Transylvanian Review, Center for Transylvanian Studies of the Romanian Academy, Cluj.

Munteanu, Eugen (2008), *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București.

Nimigean, Gina (2018), *Oralitatea limbii române. Fenomenul „Ș[I]”, sau când „mai puțin” se dovedește a fi „mai mult”*, Editura Universității Libere din Moldova - ULIM, Chișinău.

Panaiteanu, P.P. (1965), *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, Editura Academiei, București.

Popović, V. & Ivanić, I. (2022), *Cărți vechi apărute la tipografiile chirilice din Viena și Buda*, în I. Ivanić & V. Popović (coord.), *FiloRom 2022, Studii de filologie românească* (p. 91-114), Facultatea de Filozofie, Universitatea din Novi Sad.

Rosetti, Alexandru (1968), *Problema lui -u final în limba română*, în „Studii și cercetări lingvistice”, XIX, nr. 3, p. 303-305.

Rosetti, Alexandru și Cazacu, Boris (1961), *Istoria limbii române literare I*, Editura Științifică, București.

Sala, Marius și Vintilă-Rădulescu, Ioana (2001), *Limbile Europei*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București.

Dicționare:

Dicționarul etimologic al limbii române (2002), elaborat de Alexandru Ciorănescu, ediție îngrijită și traducere din limba spaniolă de Tudora Șandru Mehedinți și Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum I.O., București.

ISTORIA ARTEI

**PALEOLITICUL SUPERIOR
PROBLEME GENERALE
ALE ÎNCEPUTURILOR ARTEI**

Ioana-Iulia OLARU

Universitatea de Arte „George Enescu”, Iași

***The Superior Paleolithic:
General Problems of the Beginning of Art***

Abstract. *The focus of this research paper is the appearance of some manifestations and products for which the term Art is appropriate. It is now about not only artistic skills and pleasure and aesthetic taste, but also about what we would describe today as true art. What is amazing is the unity of these manifestations, this entire Art being constituted as a whole, having general common features: step-by-step evolution, complexity through the great variety of fields and techniques, placement all over the Earth. Regarding techniques and materials, unity is even more obvious: they used the same tools, the same materials and the same support-surfaces, these were common to all areas and millennia, in every single field.*

Keywords. *Homo sapiens, neanderthalian, propulsor, petroglyph, abri.*

Încheiat pe la 10 000 î.Hr. (dar cu un început asupra căruia există mai multe propuneri: 40 000 î.Hr., 35 000 î.Hr., dar coborând spre 75 000 î.Hr.), Paleoliticul Superior corespunde sfârșitului Pleistocenului, aproximativ începând cu interstadiul Würm I-II și până la stadiul Würm IV, inclusiv.

Deși reprezintă doar a 20-a parte din fazele precedente ale Istoriei omenirii, Paleoliticul Superior înregistrează o mare creștere a numărului de oameni ce populau zona afro-urasiatică. Omul Paleoliticului Superior trăia acum în grupuri mai sedentare și mai mari, pe la 10 000 î.Hr. acestea având chiar 400–600 de oameni, probabil ceva asemănător tribului, dar nu avem dovezi despre organizarea și ierarhiile sale. (Roberts, Westad 2018: 37)

Homo sapiens este cel ce caracterizează Paleoliticul Superior. S-a dezvoltat în mare parte în paralel cu neanderthalienii, dar acest nou tip uman apărut, modern, diferă fizic complet de cel neanderthalian, toate trăsăturile făcându-l foarte asemănător cu omul de astăzi. Avea membre mai drepte, un creier de cca 1 300cmc, fața mai mică, fruntea înaltă, creasta supra-orbitală redusă, regiunea occipitală rotunjită, bărbia bine conturată. Această diferențiere a homo sapiens este atestată de toate descoperirile făcute în diferite puncte ale Lumii Vechi. El s-a răspândit pe la 35 000 î.Hr. în tot cuprinsul Eurasiei și în toată lumea, în Africa de nord, Palestina, China (Childe 1967: 50), cu rasele sale în Europa de vest: Cro-Magnon (strămoșul populațiilor europene), Chancelade (tip de tranziție spre cel al eschimoșilor) și Grimaldi (cu caractere negroide). (Roberts, Westad 2018: 29 și Dunan 1960: 13)

În Obercassel, lângă Bonn, două schelete îngropate în același mormânt, un bătrân și o tânără, oferă un mix surprinzător. Craniile sunt similare tipului Cro-Magnon, fețele seamănă cu cea a eschimoșilor, scheletele sunt neanderthaloide. În Moravia, unele schelete descoperite, care intră în tipul general Cro-Magnon, au caracter neanderthalian: marginea supra-orbitală pronunțată. (Dunan 1960: 13)

Într-un depozit găsit în sud-vestul Beijingului, la Zhoukoudian (Choukou-tien), în vârful dealului care a furnizat resturile sinanthropului, au fost dezgropate trei cranii (pe lângă alte fragmente de schelete). Craniul bătrânului prezintă încă unele trăsături neanderthaliene. Craniul fetei este de tip melanesian, în timp ce craniul femeii de vârstă mijlocie evocă tipul eschi-

mos. Astfel se găsesc aici, în peștera Chou-kou-tien, toate formele rasiale larg răspândite acum.

Uneltele lui homo sapiens erau din piatră, făurite prin așchiere, elaborarea și multitudinea lor și a scopurilor lor dovedind progresul speciei umane. Se adaugă și alte materiale de confecționat: osul și cornul, acul din os reprezentând un mare ajutor în confecționarea veșmintelor, lamela subțire din silex se adaugă altor unelte mici și cu geometrie regulată, se îmbunătățesc armele, apare aruncătorul de lance, harponul. (Roberts, Westad 2018: 34)

Apariția omului modern – care populează tot Globul o dată cu dispariția definitivă a hominizilor neanderthalieni – va încheia procesul de antropogeneză. Trecerea de la civilizația musteriană la cea a Paleoliticului Superior are loc într-un climat foarte stabil. Îndulcirea climei (subarctică: ghețarii din munți dispăruseră, dar câmpiile din nord erau acoperite cu un strat de gheață) (Childe 1967: 51), precum și înlocuirea stepelor cu păduri au dus la dispariția faunei mamiferelor uriașe și la împrăștierea bizonilor și a cailor, vânatoarea acestora fiind înlocuită de vânatoarea animalelor de mici dimensiuni și de pescuit. (Vorona 1982: 17) Vânatoarea este în continuare principala modalitate de procurare a hranei omului de atunci, dar acum cu unelte și tehnici revoluționare. Omul știa deja să creeze unelte pentru făurit unelte. Ingenioasă este dalta – care era o piatră din care se desprindeau așchii atunci când trebuia ascuțită. Tehnica de producere a uneltelor este lamelară: din lamelele desprinse cu un percutor de pe nucleul pietrei se retușează uneltele (lame, răzuitoare, împungătoare, vârfuri de săgeți). Se inventează acum unelte compuse: cârlige de pescuit, harpoane din corn de ren, dar și arme compuse: propulsoare – tije de aruncat – și arcuri – acestea din urmă fiind probabil cele mai vechi mecanisme inventate de om – cu punct de pornire în analogia între relaxarea unei crengi îndoite și brațul care aruncă o piatră) – care măresc forța musculaturii, deci sporesc eficiența vânătorii. Propulsorul a fost un obiect important, mult utilizat, răspândit în toate regiunile. Cu toate acestea, curios este faptul că propulsorul din corn de ren este foarte limitat în timp și spațiu: între Pirinei și Dordogne și un singur exemplu a fost găsit în Elveția. (Leroi-Gourham 1995: 74) Propulsoarele prezintă o mare unitate în formă și decor. Cele mai simple sunt în forma unei baghete

al cărei cârlig este alcătuit dintr-un cap de cal sculptat în basorelief. Acestea sunt cele mai recente și mai răspândite: Ariège, Pyrénées-Atlantiques, Tarn-et-Garonne, Dordogne, Elveția. Materia primă era piatra, dar se prelucra și osul (inclusiv cornul și fildeșul) – și acesta chiar prin șlefuire (tehnică ce va fi aplicată pietrei doar ulterior, în Neolitic); osul era și ascuțit prin frecare de o piatră. Tehnicile de tăiere a pietrei se diversifică o dată cu Aurignacianul și se perfecționează, culminând cu „frunza de salcie” a Solutreanului. Spre sfârșitul acestuia, se inventează acul, ceea ce va duce la posibilitatea confecționării veșmintelor. Tot acum sunt date primele opaițe cu care se iluminau peșterile. (Dunan 1960: 14)

Subperioadele Paleoliticului Superior în Europa (și, în același timp, principalele culturi paleolitice superioare) sunt: **Chatelperronianul** (34 000 – 30 000 î.Hr.) în Franța, cu o industrie de tranziție între Musterian și Paleoliticul Superior (un facies târziu al culturii musteriene) – Chatelperronianul și Post-Musterianul corespunzând stării de tranziție între Musterianul omului de Neanderthal și culturile atribuite omului actual; **Aurignacianul** (33 000 – 26 000 î.Hr.) în Asia Centrală, Crimeea, Balcani și, după dispariția Chatelperronianului, și în Franța: prima mare cultură a Paleoliticului Superior, derivată din anumite faciesuri musteriene (Cârciumaru 1987: 14); **Gravettianul** (27 000 – 19 000 î.Hr.) în nordul Mării Negre și în Europa centrală și, după Aurignacian, în Franța; apoi, vor urma civilizații locale: **Solutreanul** (20 000 – 16 000 î.Hr.) și **Magdalenianul** (16 000 – 10 000 î.Hr.) – în vestul Europei –, ultimul fiind perioada de apariție dar și de maximă înflorire a Artei paleolitice (*Ibidem* 15), a mării arte rupestre (dar în Magdalenian activitatea artistică dominantă în Gravettian – sculptura – va dispărea treptat). (Termenele provin de la siturile din Franța unde au fost descoperite uneltele respective: Châtelperron, Aurignac, adăpostul La Gravette, Solutré, peștera La Madeleine.)

Industria chatelperoniană. Stilul și calitatea sunt caracteristicile acestei industrii. Se lucrează osul și fildeșul, se transportă ocru roșu în cantități mari; de altfel, există extrem de multe materii folosite ca vopsele: hematit, argilă feruginoasă, gresie roșie friabilă, materii prime naturale în toate nuanțele, de la ocru galben până la violet-închis, la care se adaugă dioxidul de

mangan negru. Chiar dacă încă nu este vorba despre Artă – și, cu atât mai puțin, despre artă figurativă –, epoca chatelperroniană ne lasă multe obiecte de podoabă: pandantive din os sau dinți de animale: urs, vulpe, căprioară. Cele mai deosebite piese (Arcy-sur-Cure este locul unde Post-Musterianul și Chatelperronianul sunt cele mai cunoscute) sunt oasele împodobite prin incizare, de exemplu un femur de mamut, tăiat la capete și marcat, la mijlocul lungimii lui, cu trei serii de linii paralele. Fragmentele de oase cu incizii paralele regulate pe margine sunt obiectele cele mai cunoscute în toate etapele mai recente ale Paleoliticului Superior, fiind numite mai demult „mărci de vânătoare” (deși nu s-a descoperit nimic care să susțină această desemnare). Oricare ar fi destinația acestor obiecte, a căror supraviețuire în întregul Paleolitic Superior este surprinzătoare, acestea marchează prima decorare organizată a unui obiect, cu ritmare a dispunerii. (Gourham 1995: 49)

În industria aurignaciană, uneltele sunt cele musteriene: vârfuri și răzuitoare, dar apar și forme noi: răzuitoare puternice, din așchii groase sau nuclee, lame, perforatoare, dălți, obiecte din os, pe care se înregistrează primele încercări artistice ale omului (gravuri), dar apare și sculptura, facilitată de folosirea noilor instrumente). S-au găsit acum, în legătură cu exprimările artistice ale perioadei, și mostre de vopsele: argile colorate, oxizi de metal, cu care strămoșii noștri își pictau corpul sau își colorau veșmintele.

Gravettianul vine cu o varietate mare de instrumente și arme de vânătoare, vârfuri de săgeți, bumeranguri, o noutate fiind cuțitul cu spinarea tocită. Inovații sunt plasele țesute și lămpile cu ulei din piatră. Uneltele din os erau decorate cu ajutorul lamelor și al lamelelor. Figurinele de tip Venus provin în mare parte din perioada timpurie a Gravettianului, dar și obiecte de podoabă au fost găsite în această perioadă.

Instrumentele solutreene din silex au o tehnică de un deosebit rafinement. Așchii mari sau mici sunt retușate doar pe o parte, ca cele musteriene (vârfuri, răzuitoare, sfredeluri, fierăstraie), ori pe ambele părți (vârfuri de sulițe, pumnale), având forme lanceolate (5-30 cm lungime), cu un capăt ascuțit și unul rotunjit. Cele din os, fildeș și corn sunt și unelte și arme – ace cu urechi, harpoane, vârfuri de săgeți; și oasele de ren erau folosite: pe acestea s-au găsit gravuri.

Industria magdaleniană este ultima industrie a Paleoliticului. Clima este foarte rece, încă trăiesc mamuții în păduri, iar omul locuiește în adăposturi subterane și ocazional în peșteri. Își îmbunătățește tehnicile vânatului și pescuitului, o dată cu uneltele și armele. Osul și fildeșul sunt materiale importante. Se creează o serie de forme necunoscute până acum: lame folosite ca raclete, retușate pe ambele părți, lame cu crestături: fierăstraie, pense, dălți foarte fine, combinații de răzuitor cu daltă. Acum se inventează instrumentele caracteristice întregii perioade de sfârșit de Paleolitic: harponul și vârful de suliță (întotdeauna din os, corn sau fildeș), așchii, uneori foarte mici (13x3mm), care se montau în șiruri pentru a se obține unelte de tip fierăstrău. (Cottrell 1962: 295) Capul de suliță era o tijă conică, iar harponul era un vârf lung cu țepi pe o parte sau pe ambele părți.

În peșterile magdaleniene s-a descoperit și o serie de piese aparte numite „bastoane de comandă”: fragmente de coarne de ren străpunse de găuri și ornamentate cu gravuri cu linii sau cu reprezentări figurative (animale). Nu se cunoaște scopul acestor obiecte, probabil aveau simbolistică magică, dat fiind decorația. De asemenea, există și instrumente de forme imprecise și cu destinații complet nedeterminate, remarcabile prin rafinamentul lucrăturii. S-au găsit geode din silex, de diverse dimensiuni, cu forme grosiere, precum și pietre în formă de cupă, scobite, prevăzute cu un mâner (asemănătoare cu piesele folosite de sălbaticii din America de Sud pentru obținerea focului, prin frecarea unui lemn într-o adâncitură).

Așadar, bine conturat și dezvoltat definitiv, homo sapiens era noul tip uman, modern, care s-a răspândit în toată lumea și a încheiat antropogeneza. Creator deja de unelte pentru făurit unelte, omul a pus bazele acum și principalelor „industrii” – care sunt în același timp perioadele în care se clasifică Paleoliticul Superior –, ultima dintre acestea, cea magdaleniană, fiind cea în care s-au inventat cele mai multe instrumente.

Dar, mai ales, acum a apărut Marea Artă.

Arta figurativă

...A apărut – nu așa cum se considera – ca un rezultat al creșterii nivelului resurselor, care ar fi creat timp liber necesar exprimării artistice. Dimpotri-

vă, se consideră acum că, în contextul răcirii climei – care a afectat resursele animaliere –, arta va fi fost o soluție: un ajutor în transmiterea informațiilor, favorizând alianțele sociale născute în cadrul luptei pentru supraviețuire. (Turner 1996, vol. 25: 473)

După Chatelperronian – în care nu apare încă o lucrare de artă figurativă, dar se face un pas înainte pe drumul Artei –, marea realizare a omului din Epoca de piatră a fost invenția reprezentării realității. Și aceasta pentru că procesele intelectuale și imaginative funcționează prin recunoașterea și construcția de imagini și de simboluri.

Nu în toate etapele Paleoliticului recent au existat reprezentări pe pereții peșterilor. Cea mai veche fază de când omul își plasează lucrările în adâncurile grotelor este cel mult Gravettianul, probabil după o lungă fază în care adăposturile în aer liber, aproape toate distruse de intemperii, au avut probabil pereții acoperiți de reprezentări (oricum, nu există mărturii, din această fază anterioară, de picturi paleolitice în afara peșterilor). În ceea ce privește sistemele carstice, gerul distrugea zonele calcaroase mai fragile, săpând grote largi, bolțile se surpau, ieșindurile fisurate se prăbușeau, grotetele apărând prin infiltrarea apei în fisuri. Apa dizolva calcarul și forma râuri subterane – astăzi, galerii secate.

Am putea considera că Paleoliticul Mijlociu fusese perioada de precursorat pentru *Arta preistorică* – când neanderthalienii obișnuiau să-și coloreze corpul și de când s-au descoperit incizii pe oase – cu funcție utilitară: simbolică, dar și cu certă intenție artistică: decorativă.

Paleoliticul Superior este timpul în care manifestările artistice au câteva trăsături generale și comune, care le deosebesc de cele anterioare:

Prima caracteristică se referă la faptul că siguranța și rafinamentul lucrărilor care au ajuns până în zilele noastre nu puteau apărea dintr-o dată: prin înaltul lor nivel calitativ, ele sunt rezultatul unor milenii de evoluție treptată, despre care nu știm cu siguranță nimic clar, dar pe care o putem doar constata.

În al doilea rând, manifestările artistice aveau o mare diversitate a tehnicilor și a domeniilor (incizii, desene, picturi, figurine, basoreliefuli).

Specialiștii actuali devin tot mai conștienți de complexitatea Artei paleolitice.

În al treilea rând, se lărgeste treptat și plaja temporală cu privire mai ales la limitele inferioare ale Artei paleolitice: descoperiri recente au confirmat că unele forme de artă s-au răspândit în diferite părți ale Europei mult mai devreme decât s-a crezut până acum. O siluetă remarcabilă reprezentând o femeie cu sâni mari (aproape sigur un simbol al fertilității) descoperită în sud-estul Germaniei în anul 2008, datează de aproximativ 40.000 de ani. (Roberts, Westad 2018: 35)

În al patrulea rând, geografic, manifestările artistice nu mai au caracter accidental: ele vor acoperi întreaga zonă afro-urasiatică și nu numai. O deosebire între zona apuseană (Spania, Franța și Elveția) și cea de est a Lumii Vechi (Europa centrală, Rusia europeană și Siberia, dar și Italia: un grup de peșteri gravate în Italia de sud și Sicilia, cele mai cunoscute fiind peștera Romanelli de lângă Otranto, peșterile Addaura în apropiere de Palermo, pe coasta de vest a Siciliei, și peșterile Levanzo, Insulele Egadi, zonă apropiată stilistic mai mult de grupul estic) ar putea consta în preponderența bidimensionalului în grupul vestic și a tridimensionalului (la care se adaugă miniaturalul) în grupul estic. (Gowing 1995: 3)

În Eurasia, siturile din Vogelherd, Hohlenstein-Stadel, Geissenklösterle, Hohle Fels, Dolni Vestonice, Pavlov, Kostienki, Avdeevov și Gagarino atestă existența manifestărilor artistice încă din perioadele aurignaciene și gravetiene (38 000 – 20 000 î.Hr.). În Siberia, mai multe statuete feminine din situl Mal'ta (regiunea Baikal) au fost datate cu 23 000 de ani în urmă. În M-ții Ural (Rusia), datarea picturilor parietale din peștera Kapova coboară până la cca 14 000 de ani în urmă.

Povestea omului a început în Africa, unde, după mai multe migrații, culturile dezvoltate aici au dat naștere unor noi culturi în restul lumii. În Preistorie, în Africa, perioada celei mai mari influențe pe care a avut-o clima asupra omului a luat sfârșit, probabil din cauza schimbării vremii, care a transformat radical condițiile și a mutat accentul tot în Africa, dar în Egipt. (Roberts, Westad 2018: 131) În Africa, primele manifestări ale unei activități artistice – picturi și gravuri executate pe pereții peșterilor și în adăposturile

de sub stânci – datează de la sfârșitul primei Epoci de piatră (sfârșitul Pleistocenului și începutul Holocenului). Principalele regiuni în care s-au găsit urme ale acestei arte sunt: Africa de nord-vest, Sahara, Capul Somaliei, nordul Tanganikăi, Rodesia, Africa de sud și de sud-vest. Chiar dacă nu sunt dovezi directe că există o relație între diferitele stiluri artistice, contactele care au avut loc între grupurile culturale explică difuzarea tehnicilor de la nord la sud. (Cottrell 1962: 36) Pentru Africa, importantă este descoperirea a două piese de argilă gravate în nivelurile paleolitice din peștera Blombos (sudul Africii), în timpul săpăturilor din anii 1999 și 2000. În acest sit sud-african au fost găsite peste 8 000 de bulgări de argilă. Alte două piese, două bucăți de limonit cioplite, au fost gravate cu decoruri geometrice: rețea de linii incizate în piatră. Sunt datate în 75 000 î.Hr. (Farthing 2020: 16) La una dintre ele, suprafața plană și o margine au fost răzuite și șlefuite pentru a fi gravat un desen încrucișat. Pe cealaltă piesă se află o gravură pe părțile superioară și inferioară, alcătuită din linii paralele. De asemenea, în Africa există câteva exemple de mărgele și alte ornamente. Unul dintre cele mai faimoase situri cu Artă preistorică bine datată este peștera Apollo XI din Namibia, unde au fost găsite 3 dale pictate reprezentând o pisică sălbatică, cu o vechime de 28 500 – 26 400 de ani în urmă.

Subestimată până nu demult, Arta preistorică din Australia (aici, mai puțin potrivit ar fi termenul *paleolitică*) vine cu un plus de informații. Cercetări destul de recente demonstrează faptul că Australia a fost prima dată populată de omul modern (din punctul de vedere anatomic) cu 70 000 – 45 000 de ani în urmă. A fost găsit un număr mare de lucrări care relevă complexitatea Artei pleistocene australiene. (Flon 1993: 20-21) Există foarte multe exemple de Artă rupestră: peștera Koonalda (cca 20 000 î.Hr.), situl Panaramitee (gravurile din Ewanninga) (cca 40 000 î.Hr.) – cu unul dintre cele mai artistice stiluri din lume, cu o artă aparent abstractă, de fapt figurativă și simbolică, care înfățișează animalele în diverse posturi și atitudini (canguri, păsări). Pe Insula Murujuga (lângă Arhipelagul Dampier, vestul Australiei) se află cel mai mare complex de petroglife din lume (28 000 î.Hr.), pictate cu forme geometrice dar și figurative: ceremonii, animale – balene, păsări emu, canguri, lupi marsupiali. La Ubirr (Parcul național Kakadu, nordul Australiei),

picturile, datând din cca 40 000 î.Hr., au fost refăcute de generații succesive de aborigeni, scopul lor fiind unul spiritual; erau folosite în ritualuri animaliere, pentru sporirea numărului efectivelor, dar și scopul estetic este evident. Datorită multitudinii de reprezentări de pești, s-a presupus o legătură între apariția acestei arte – și transgresiunea marină a sfârșitului Epocii de gheață, începută în urmă cu 9 000 de ani. În Kimberley, figuri umane mari, fără gură, cu un ornament în formă de arc, de la Kaiara și Wandjinane, sunt probabil spirite ancestrale ale aborigenilor, asociate cu ploaia și cu întoarcerea musonului.

Ar fi locul menționării Artei paleolitice amerindiene. Departe de a atinge nivelul calitativ – și nici cantitativ! – al artei Lumii Noi, arta rupestră din această parte a lumii se impune actualmente tot mai mult, dat fiind numărul în creștere al descoperirilor, precum și posibilitatea datării tot mai sigure. Cele mai nordice descoperiri de picturi rupestre din continentul nord-american sunt cele din aparținând Paleoliticului Superior, din zona Prince William Sound, pe coasta meridională a Alaskăi. Reprezintă, foarte schematic, oameni, animale, bărci. În Mexic, descoperirile au fost ceva mai numeroase: reprezentări de mâini și scene de vânătoare schematice naturaliste sau seminaturaliste – La Pintada a Sonora, abri-uri la Mitla, la Oaxaca, precum și oameni rugându-se sau vânând, în peștera San Borjita sau pe stânca de la San Juan, în Peru, Bolivia, Argentina, Chile. Descoperiri mai interesante s-au găsit în Patagonia: mâini negative (Alcina Franch 1996: 51) (dar acestea au fost găsite în tot continentul american – peștera Corinto, Salvador, peștera Mojocoya, Bolivia, Ibarra Grasso, mâini pictate în roșu și alb –, inclusiv în Statele Unite), precum și urme negative de picioare, în unele grote – Piedra Pintada. Ulterior stilului mâinilor negative este cel al scenelor de vânătoare (cca 8 000 î.Hr.), cu relații stilistice cu Arta levantină spaniolă. În zona Comodoro (Rivadivia, cursul Superior al râului Las Pinturas), picturile redau bătălii și scene de vânătoare, cu oameni purtând măști de animale, precum și scene de dans. Într-un stil similar sunt scenele de la Los Toldos (Santa Cruz, Canadon del Diablo). În peștera Toquepala (Peru) (7 630 î.Hr.), reprezentările au caracter magic. (*Ibidem* 52) Situl Lauricocha (Anzii Centrali) are un stil semi-naturalist, reprezentările fiind de grupuri izolate de animale, scene

de vânătoare și probabil de dans, pline de viață, senzație sprijinită și de cromatică roșu-închisă. Stilul acesta semi-naturalist se regăsește și în Brazilia – printre picturile din Parana se detașează, într-un stil foarte naturalist, reprezentarea unui cerb, a unei păsări nandu și a altor păsări. Animale pictate în roșu pe fond galben și alb se găsesc la Cerca Grande (Minas Gerais). În Asia de sud-est, datorită climatului blând, peșterile nu prea au fost ocupate, astfel încât picturile rupestre sunt mai puține și mai târzii decât în Eurasia, dar chiar și așa au fost totuși identificate în Indonezia, în mod particular în Timor, Sulawesi, Java și Borneo și pe continent, în Thailanda, în M-ții Petchabun și de-a lungul râului Mekong. Acestea înfățișează scene de vânătoare, animale și uneori figuri umane stilizate. (Turner 1996, vol. 29: 227) Dificil de datat, unele dintre ele aparțin Neoliticului, Bronzului și Fierului, dar altele sunt încadrabile în perioada dintre 28 000 și 3 000 î.Hr. (Leang Burung în sudul Sulawesi, peșterile din estul Timorului din Indonezia și în Hagop Bilo în Sabah, estul Malaeziei) și înfățișează societățile de vânători și culegători din sud-estul Asiei. Se foloseau pigmenți din minerale pentru a decora pereții stâncilor din adăposturi. (*Ibidem*)

Pe lângă pictură rupestră, se găsesc pe continentul american și petroglife, precum și extrem de rară sculptură preistorică: un os pe care este incizat un mastodont, la care se adaugă un os în formă de cap de animal, găsit la Tequixquiac (Hidalgo, Mexic). (Alcina Franch 1996: 53)

O a cincea trăsătură comună în toată Arta Paleoliticului Superior este cea reprezentată de tehnicile și materialele folosite, despre care vom vorbi în cele ce urmează, în loc de *Încheiere*.

În ciuda sau poate tocmai datorită funcției magico-religioase a Artei paleolitice, aceasta cunoaște o tehnică foarte variată și bine stăpânită de realizatorii acelor creații, indiferent de domeniul artistic.

Instrumentele

Sculptura era realizată cu dălțițe, lame, ciocane, cuțițașe din piatră (silex), unelte în formă de fierăstrău, răzuitoare, lame, ciocane – tot mai performante, cu care se modela forma și se finisa suprafața, uneori aceasta primind și decor în diverse tehnici.

În pictură, desenul (precum și conturul reprezentărilor) era realizat direct cu bucata de cărbune, cretă sau lut, într-o tentă contrastantă față de localitățile de culoare.

Dacă exista o incizie care contura picturile, ea era executată cu un vârf ascuțit de silex. În peștera Lascaux s-au găsit unelte din piatră pentru gravură.

Instrumentele folosite pentru așternerea vopselelor erau la fel de variate: mâna (degetele, palma), gura (cu care suflau pigmentul uscat sau amestecul de argilă cu apă printr-un tub, un os perforat, în jurul unui șablon), tamponane sau perii din piele cu smocuri de blană (acolo unde peretele erau foarte rugos), în rest: pensoane (smocuri de păr – mai ales de bursuc (Turner 1996, vol. 25: 477) –, tulpini de plante strivite, pene).

Pietre plate, medii ca dimensiune (peste 100 s-au găsit în peștera Lascaux), scobite cu ajutorul unei unelte ascuțite, serveau ca opaițe în care se aprindeau mici bulgări de grăsime animală, cărora li se adăugau iască și rășină de ienupăr. Fitulul îmbibat cu grăsime lichidă dădea lumină cât o candelă din zilele noastre. În rest, luminozitatea din timpul pictării era asigurată cu ajutorul focurilor aprinse pe jos și al torțelor de rășinoase. Tot la Lascaux a fost descoperit un arzător din gresie roz, scobit, decorat și lustruit. Scobitura conținea cărbune dintr-o rășinoasă, probabil ienupăr.

Pentru lucrul la înălțimi de 4-5m, pictorii se așezau pe cornișe suficient de late, ori foloseau trunchiuri de copaci tăiați în formă de scară. Mai multe găuri ale peretelui și cornișei (la Lascaux) sunt situate pe același plan orizontal: un eșafodaj compus din câteva trunchiuri, fixat pe stâncă le permitea pictorilor accesul la zonele înalte, ca un fel de schelă. Unde spațiul era prea jos, probabil pictorul lucra șezând. Descompus și îngropat în argilă, la Lascaux s-a descoperit un fragment de frânghie făcut din trei sfori din fibră vegetală, răsucite (în peretele *Puțului*), care ajuta la cățărare.

Pentru netezirea peretelui grotei înainte de pictare sau gravare erau folosite racloare din piatră. În peștera Tuc d'Audoubert, o stalagmită a servit drept instrument de extragere a bucăților de lut din podeaua unei încăperi (în vederea modelării celebrului grup de bizoni găsiți în camera învecinată). Sulurile de lut găsite pe sol în această peșteră (interpretați uneori drept reprezentări de coarne de zimbru sau simboluri falice) sunt dovezi palpabile

pentru înțelegerea procesului de lucru în modelaj: ele fiind de fapt testări ale plasticității lutului moale de către sculptor. (*Ibidem*, vol. 31: 410)

Materialele

În sculptură, materialele folosite erau: lutul moale modelat cu mâna și uscat doar natural deocamdată, dar și materiale naturale pe care le ciopleau: os, corn, fildeș, calcar, gresie, piatră – unele mai ușor de sculptat, altele, mai dificil, din cauza durității.

În pictură (dar și în sculptură – pentru că în acest domeniu culoarea completa suprafețele figurinelor și, ulterior, a reliefurilor – pentru o mai bună conservare a pieselor), materialele folosite erau vopsele din culori de pământ, compactate în formă de „creioane” cu care se schițau contururi, dar de cele mai multe ori erau bucăți de pigment care se zdrobeau și se foloseau în formă de pulbere: cărbune, argile colorate (de la ocru la brunuri-violacee, trecând prin toate varietățile de roșu, cu variații și nunațe și tonuri – obținându-se astfel o impresie de policromie), oxizi de metale (de fier, de magneziu, de mangan), cărbune vegetal, carbonat de var, cretă, pentru alb, mai rar caolin (uneori, acesta, în amestec cu alți pigmenți, colorați). (*Ibidem*, vol. 25: 477). Multe dintre bucățile de minerale găsite la Lascaux demonstrează folosirea acestora pentru contururi.

Aceste substanțe puteau fi diluate pentru a se obține o pastă sau un lichid (nu se cunoaște exact consistența vopselei, probabil depindea de circumstanțe și de efectul dorit), realizându-se infinite degradeuri.

Ca lianți, acești pigmenți erau amestecați tot cu materiale naturale: apă (apa de peșteră bogată în carbonat de calciu avea proprietăți de fixare a pigmenților (*Ibidem*), grăsime, sânge de animale, albuș sau gălbenuș de ou, zer, rășini, sevă de plante.

În vestibulurile peșterilor (la Altamira, de exemplu) se găsesc recipiente din piatră în care se păstrau vopselele. (Bernardini 2006: 21) La Lascaux s-au găsit mortare cu pistil conținând încă urme de pigment, care fusese sfărâmat, precum și pietre cu scobituri naturale în care se aflau pudre colorate. Un os plat sau o piatră plată serveau drept paletă de amestecat culorile. (Croix, Tansey 1996: 27-28)

Suprafața-suport

Pentru sculptura plană, suprafața-suport a basoreliefurilor era în general reprezentată de suprafețe de stâncă (*Venus din Laussel*).

Pentru pictură, cel puțin pentru cea ajunsă până în zilele noastre, suprafața-suport era reprezentată în Paleolitic exclusiv de interiorul peșterii: tavanul și pereții laterali (de regulă rașchetându-le suprafața pentru a aplica culorile, dar și – după cum vom vedea mai jos – folosindu-le neregularitățile, ca și în cazul basoreliefului, pentru un plus de realism al formelor), unde uneori, prin blocarea ulterioară a intrării, s-au putut conserva. (La Lascaux, de exemplu, un strat de marnă argiloasă a protejat bolta de formațiunile care ar fi putut fi create prin recristalizarea calcarului: calcitul s-a depus, dar regulat, formând mici excrescențe, dând un relief cu aspect de conopidă.) Când era vorba despre pigmentul uscat suflat, suprafața-suport era pregătită anterior, pentru ca acest pigment să adere, prin acoperirea cu amestecuri de grăsime, urină și sânge. Uneori, pigmenții se contopeau cu peretele printr-un proces de cristalizare datorat prezenței naturale a carbonatului de calciu (peștera Lascaux). (Turner 1996, vol. 32: 802) Când apare în afara peșterilor, pe stânci în aer liber, în locuri adăpostite (extrem de rar în Paleolitic, de fapt probabil că nici condițiile de conservare, nefavorabile, nu au putut aduce până în zilele noastre prea multe asemenea exemple), pictura sau gravura – precum simbolurile în semicerc de pe suprafețe stâncoase în Australia, datând de prin anul 30 000 î.Hr. (Bell 2007: 9) – este legată de alte rituri față de cele din sanctuarele din grote. (Dar stilul celor câtorva situri în aer liber cu o datare controversată (trei situri în Spania, două în Portugalia, unul în Pirineii francezi) – este clar cel paleolitic.)

În general, cercetătorii optează pentru ipoteza că primele manifestări artistice sunt inciziile și desenele de pe pereții peșterilor. Deși este dificil de elucidat, probabil că tradiția sanctuarelor în aer liber este anterioară celei a sanctuarelor din peșteri. Nu există basoreliefuri în afara celor luminate natural, probabil din motive tehnice: executarea unei sculpturi în lumina lămpilor cu ulei ar fi necesitat prea mult timp. Prin urmare, putem presupune că de la un anumit timp, paleoliticii au trecut la gravura și pictura din interior, de la ceea ce strămoșii lor au sculptat și pictat în exterior. (Gourham 1995: 54)

Așadar, pictura în Paleolitic nu era exclusiv executată în interiorul peșterilor (și, oricum, s-au găsit lucrări parietale numai în zonele unde există peșteri...) – doar că exclusiv în aceste locuri rezervate sanctuarelor (desigur, omul primitiv cunoștea și alte mijloace de a-și realiza sanctuare!) – ea s-a putut conserva până în timpurile noastre. Și aceasta datorită condițiilor atmosferice favorabile aici (lipsa luminozității și a ventilației curenților de aer, la care se adaugă constanța temperaturii, umidității, precum și inexistența factorului distructiv reprezentat de intervenții ale omului sau animalului).

Pe de altă parte, în majoritatea cazurilor, pictura completa statuetele sau figurinele modelate, deci se adaugă și această suprafață-suport, a sculpturilor ronde-bosse. Dar urme de vopsea s-au găsit și pe basoreliefuli.

În plus, prin analogie cu triburi actuale, știm (știm doar! – din alte reprezentări –, dar nu avem vreo dovadă palpabilă păstrată din Paleolitic...) că oamenii paleolitici își colorau corpul cu materialele naturale folosite și pentru pictura rupestră și se tatuau, deci o altă suprafață-suport în acest caz aparte de pictură era și pielea umană.

Bibliografie

Alcina Franch, José (1996), *L'Art précolombien*, Éditions Citadelle & Mazenod, Paris.

Bell, Julian (2007), *Oglinda lumii: o nouă istorie a artei*, Editura Vellant, București, trad. Bogdan Lepădatu, Tania Siperco.

Bernardini, Enzo (2006), *Atlas de arheologie; Marile descoperiri ale civilizațiilor antichității*, Editura Aquila, Oradea, trad. Elena Rotaru.

Cârciumaru, Marin (1987), *Mărturii ale artei rupestre preistorice în România*, Ed. Sport-Turism, București.

Childe, V. Gordon (1967), *De la preistorie la istorie*, Editura Științifică, București, trad. Florica-Eugenia Condurachi.

Cottrell, Leonard (sur la dir. de) (1962), *Dictionnaire encyclopedique d'Archeologie*, S.E.D.E, Paris.

Croix, Horst de la, Tansey, R.G. (1996), *Art through the Ages*, Florida, Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, Orlando.

Curcinschi Vorona, Gheorghe (1982), *Istoria universală a arhitecturii ilustrată*, vol. I, Editura Tehnică, București.

Dunan, Marcel (1960), *Histoire universelle*, Librairie Larousse, Paris.

Farthing, Stephen (ed.) (2020), *Istoria artei. De la pictura rupestră la arta urbană*, RAO, București.

Flon, Christine (ed.) (1993), *Le grand atlas de L'Art*, vol. I, Encyclopedia Universalis.

Gowing, Lawrence (ed.) (1995), *A History of Art*, Grange Books, Oxfordshire.

Leroi-Gourham, André (1995), *Préhistoire de l'art occidental*, Éditions Citadelles & Mazenod, Paris.

Roberts, J. M., Westad, Odd Arne (2018), *Istoria lumii. Din preistorie până în prezent*, Editura Polirom, Iași, trad. Cătălin Drăcșineanu.

Turner, Jane (1996), *The Dictionary of Art*, vol. 25, 29, 31, 32, Grove'Dictionaries, New York.

ARTE VIZUALE

TEHNOLOGIA ÎN ARTĂ OPORTUNITĂȚI ȘI LIMITE

Vasile TUDOR

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, din Iași

Abstract. *The study explores the evolution and impact of technology on multiplication in art throughout history and offers projections on the future of this field. From the first ancient techniques of multiplication to contemporary digital technologies and virtual reality, technology has transformed the way works of art are created, distributed and perceived. Future cultural and artistic implications include increased diversity of artistic expression, interactive participation, reconfiguration of the art market, ethical debates related to authenticity, and new environments for cultural learning and exploration. However, there are challenges related to protecting authenticity and ongoing regulation. The study highlights that technology will continue to redefine the artistic and cultural landscape, highlighting the complexity of this ongoing evolution.*

Keywords. *Technologies of multiplication in art, information and communication through art, authenticity, facsimile.*

În istoria artei și a comunicării umane, tehnologia a jucat un rol esențial în multiplicarea și difuzarea operei de artă, a textelor și a imaginilor. De-a lungul secolelor, evoluția tehnologică a furnizat artiștilor și creatorilor mijloace tot mai sofisticate de a reproduce și distribui lucrările lor, revoluționând astfel modul în care cultura și cunoașterea au fost transmise și accesate de către publicul larg. Influența tehnologiei s-a amplificat pe parcursul secolelor și a fost profund transformatoare. Utilizarea tehnologiilor de multiplicare a permis culturii să fie accesibilă și să ajungă la un public mult mai numeros. Lucrările de artă, textele și imaginile care în trecut erau limitate la o audiție restrânsă, au devenit disponibile pentru oameni din diverse medii culturale și geografice. Replicile au avut o importanță semnificativă în mediul artistic, servind multiple scopuri: educațional, promovare artistică și comercială. Aceste replici au fost realizate de la artiști începători la profesioniști și comercianți, iar fiecare a avut propriile motive pentru a le crea și utiliza. (Benjamin 2007: 217) Tehnologiile de multiplicare au contribuit la diversificarea și democratizarea culturii. Operele artistice și literare au fost multiplicare și distribuite la scară largă, permițând apariția de noi voci și perspective culturale. Multiplicarea digitală a permis conservarea și păstrarea operelor de artă și a textelor istorice într-un mod mai durabil și accesibil. Astfel, patrimoniul cultural al omenirii este acum mai bine protejat și transmis generațiilor viitoare. Tehnologiile de multiplicare au făcut posibil accesul la cunoaștere într-un mod fără precedent. Cărțile tipărite, manualele școlare, hărțile și ilustrațiile au devenit resurse esențiale pentru procesul de învățare și educație. În era digitală a fost posibilă învățarea la distanță și accesibilitatea la cursuri și materiale educaționale de pe întreg globul. Acest lucru a deschis noi oportunități de învățare pentru persoanele din zone izolate sau cu resurse limitate. Tehnologiile de multiplicare au dat naștere mass-mediei, inclusiv ziare, reviste, radio, televiziune și internet. Aceste mijloace de comunicare au transformat modul în care informațiile și știrile sunt distribuite și consumate. Televiziunea, filmul și internetul au influențat profund mediul artistic și cultural, aducând forme de artă noi. Acest impact a schimbat modul în care oamenii interacționează cu arta și cultura și continuă să evolueze odată cu dezvoltarea tehnologică și va juca un rol fundamental în viitorul societății.

Tehnici și tehnologii istorice de multiplicare

Joseph Needham, nu se îndoiește că atât chinezii, cât și arabii au fost interesați de camera obscura începând cu secolul al VIII-lea, în mod obișnuit atribuindu-se studierea aceasta lui Ibn al-Haitham, marele fizician arab (965 - 1039). Puțin mai târziu, Shen Kuo (1031–1095) un om cu multiple talente, om de știință și om de stat chinez din dinastia Song (960–1279), avea un mare interes pentru experimentele cu camere întunecate. Acest lucru a fost înțeles pentru prima dată în Europa de către Leonardo da Vinci (1452 - 1519), la aproape cinci sute de ani mai târziu. (Needham 2004: 97-99) În acord cu cele spuse mai putem adăuga deosebita implicare a artistului David Hockney de a studia folosirea acestei tehnici, începând cu secolul al XV-lea, de către unii artiști care, probabil, proiectau imaginea subiectului pe un suport desenând contururile. Artistul găsește multe dovezi despre lucrările executate cu ajutorul tehnologiei existente atunci. După experimentele proprii făcute cu această tehnică optică și studiul multor lucrări de artă, analizate cu ajutorul tehnologiilor digitale actuale, Hockney este convins că proiecțiile optice au exercitat o influență majoră asupra istoriei artei europene, un alt mod de a vedea lumea și a o înțelege. (Hockney 2007: 229, 231)

Artiștii și meșteșugarii greci cunoșteau două proceduri pentru reproducerea tehnică a lucrărilor de artă: turnarea și ștampilarea, bronzurile, teracotele și monedele le puteau produce în cantitate mare. Celelalte erau unice și nu puteau fi reproduse mecanic. (Benjamin 2007: 218) În arta iconografică bizantină erau folosite hârtii cu un desen compozițional ce avea perforații fine pe conturul liniei. Prin acele orificii se apăsa cu un tampon, umplut cu pigment sau praf de cărbune, și se obținea un desen punctat. Acest procedeu era utilizat în tehnicile de mozaic, frescă și icoană și în terminologia de specialitate a artiștilor români avea denumirea de „pauză”. În epoca Renașterii, pentru Leonardo da Vinci, cel mai cunoscut exemplu de împletire a artei cu tehnologia „arta este știință, știința este artă, tehnologia este știință, tehnologia este artă”. (Girão, Santos 2019: 21-22) În secolul al XV-lea tehnica gravurii pe placă de cupru a fost adăugată la tehnica gravurii pe lemn. (Hind 1923: 19) Tehnica de reproducere a atins o nouă etapă cu folosirea litografiei inventată de Aloys Senefelder în anul 1796 (Rhodes 1914:

2) și a permis artei grafice să-și aducă produsele pe piață, în cantități mari și în forme care se schimbau zilnic. Această tehnică a permis artei grafice să ilustreze viața de zi cu zi și a început să țină pasul cu tipărirea. După câteva decenii de la inventarea sa litografia a fost depășită de fotografie. (Benjamin 2007: 219)

Era modernă și contemporană este dominată de tehnica fotografică și multiplicarea industrială. Reproducerea tehnică înlocuiește unicitatea obiectului cu o pluralitate de copii permițând privitorului să fie mai aproape de lucrarea reprodușă. Portretul devine protagonistul fotografiei timpurii democratizând posibilitatea de posesie a unui chip reprezentat fidel, iar cultul rememorării celor dragi oferind un ultim refugiu pentru valoarea de cult a imaginii, schimbând în același timp reacția maselor față de artă. (Benjamin 2007: 221- 237) Fotografia a fost o inovație majoră în multiplicarea și documentarea operelor de artă începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Fotografia a permis artiștilor să documenteze operele lor cu o precizie fără precedent, asigurându-se că fiecare detaliu al lucrării lor era capturat în mod fidel. Aceasta a fost deosebit de importantă în conservarea patrimoniului artistic și în studiul istoriei artei. De asemenea, progresele în tehnologia fotografică au permis înțelegerea evenimentelor și proceselor din lumea fizică inaccesibile percepției umane. (Girão, Santos 2019: 23) Tehnica fotografia a deschis calea pentru reproducerea în masă a operelor de artă. Fotografiile de calitate superioară au putut fi multiplicare și distribuite pe scară largă, permițând publicului să aibă acces la operele de artă celebre și la expoziții virtuale într-un mod mai accesibil. Ea a fost considerată o formă de artă în sine, dând naștere la o serie de mișcări artistice, precum fotografia de avangardă sau fotografia conceptuală. Artiștii au folosit fotografii pentru a crea opere unice și pentru a explora noi medii artistice.

Tehnologie digitală și arta contemporană

Artiștii contemporani folosesc computere și software-uri pentru a crea opere de artă digitale. Această tehnică permite o flexibilitate și o creativitate nelimitată, cu posibilități de editare și reeditare infinite.

Multiplicarea digitală facilitează și distribuția operei de artă în formate

digitale. Aceasta a dus la crearea de ediții limitate sau de lucrări de artă digitale care pot fi achiziționate online sau descărcate, extinzând astfel accesibilitatea operei de artă. Tehnologia digitală a permis dezvoltarea artei interactive, în care publicul poate interacționa cu operele de artă printr-un ecran tactil sau alte dispozitive. Această formă de artă explorează relația dintre spectator și operă în moduri inovatoare. Fotografia și tehnologia digitală au schimbat profund modul în care artiștii creează, multiplică și distribuie operele lor de artă în era modernă și contemporană. Aceste tehnologii au extins accesibilitatea artei, au încurajat explorarea creativă și au dat naștere unor forme noi și interactive de exprimare artistică, contribuind la evoluția continuă a lumii artei în secolul XX și XXI.

Utilizarea tehnologiilor pentru multiplicarea operelor de artă și a textelor istorice a avut un impact semnificativ asupra conservării și păstrării patrimoniului cultural. Putem enumera câteva moduri în care aceste tehnologii au contribuit la această importantă sarcină:

- reproducerea de rezervă: una dintre cele mai evidente modalități în care tehnologiile de multiplicare au ajutat la conservarea operelor de artă și a textelor este prin crearea de copii de rezervă. Aceste copii pot fi păstrate în condiții de siguranță, protejând operele originale de deteriorare sau distrugere;
- Restaurarea și conservarea mai precisă: fotografia de înaltă rezoluție și scanarea 3D permit specialiștilor în conservarea artei să efectueze studii detaliate ale operelor de artă pentru a identifica daune sau modificări. Aceasta facilitează procesul de restaurare și conservare, contribuind la prelungirea duratei de viață a operelor;
- Documentarea digitală: tehnologia digitală permite crearea unor înregistrări digitale precise ale operelor de artă și a textelor. Aceste documentații digitale pot servi ca referințe pentru viitor și pot fi folosite pentru a monitoriza starea de conservare a patrimoniului cultural;
- Accesibilitate globală: multiplicarea operelor de artă și a textelor permite oamenilor din întreaga lume să aibă acces la patrimoniul cultural, chiar dacă nu pot vizita fizic locația unde se găsesc originalele. Acest acces global ajută la menținerea și promovarea diversității culturale.

Dezavantajele utilizării tehnologiilor de multiplicare

Unul dintre dezavantajele majore ale utilizării tehnologiilor pentru multiplicarea operelor de artă este riscul de devalorizare a originalității acestora. Acest fenomen se poate produce prin:

Pierderea autenticității: o copie fidelă a unei opere de artă poate, în unele cazuri, să pară la fel de valoroasă ca și originalul, ceea ce poate duce la confuzie și la scăderea valorii operei originale. Dacă sunt disponibile mai multe copii identice sau aproape identice, originalitatea poate părea mai puțin importantă. Originale pot fi evaluate datorită valorii lor pe piață - cât de mult vor plăti alții pentru ele sau cât de rare. Operele de artă sunt în general unicat, în timp ce obiectele de artizanat sunt produse în masă; operele de artă sunt create folosindu-se diferite metode laborioase și pot necesita mai mult timp și efort pentru realizare. (Newman, Bloom 2011: 3)

Saturarea pieței: multiplicarea în masă poate duce la prezența excesivă a unei opere de artă pe piață. Dacă un număr mare de copii sunt disponibile pentru cumpărare, cererea pentru original se poate diminua, ceea ce poate duce la scăderea prețului și a valorii operei de artă.

Controverse în legătură cu reproducerea masivă

Reproducerea masivă a operelor de artă și textelor a stârnit adesea controverse și dezbateri în lumea artei și culturii, unii critici și artiști au susținut că multiplicarea masivă poate reduce valoarea artistică a unei opere, deoarece originalitatea și raritatea sunt adesea considerate factori importanți în evaluarea unei opere de artă;

Riscul de devalorizare a originalității și controversele legate de multiplicarea masivă sunt aspecte importante care trebuie luate în considerare în utilizarea tehnologiilor pentru multiplicarea operelor de artă. Este important să se găsească un echilibru între accesibilitatea culturală și protejarea valorii artistice și a originalității în lumea artei contemporane.

Declinul abilităților și tradițiilor manuale

Utilizarea tehnologiilor pentru multiplicarea operelor de artă poate diminua necesitatea abilităților artistice tradiționale, ceea ce are consecințe

semnificative asupra artei și a tradițiilor manuale. Acest fenomen se poate manifesta prin automatizarea proceselor de creație. Tehnologia poate automatiza procesele de creare a operelor de artă, cum ar fi desenul sau pictura. Programelor și software-urilor avansate pot genera imagini sau compoziții artistice fără intervenția umană. Aceasta poate duce la subestimarea și neglijarea abilităților artistice tradiționale. Cu accesul la tehnologie, artiștii pot sări peste ani de pregătire și practică manuală și să folosească instrumente digitale pentru a crea opere de artă. Acest lucru poate diminua respectul pentru tradițiile și abilitățile artistice dobândite prin muncă manuală și practică asiduă. Utilizarea tehnologiei pentru multiplicare poate duce la o uniformizare a expresiei artistice, deoarece multe tehnici digitale și instrumente oferă opțiuni și efecte standardizate.

Provocările în conservarea tehnicilor manuale în era digitală

Învățarea și transmiterea tehnicilor manuale sunt adesea bazate pe interacțiunea directă între maestri și ucenici sau pe practică personală. În era digitală, această interacțiune poate fi înlocuită cu tutoriale online sau instrucțiuni digitale, ceea ce poate afecta profund transmiterea tradițiilor. Tehnologia digitală a schimbat modul în care oamenii interacționează cu arta.

Transformarea mediului artistic și cultural

Ne putem întreba cum a influențat tehnologia producția artistică și consumul cultural. Tehnologia a avut o influență profundă asupra producției artistice și a consumului cultural, schimbând modul în care operele de artă sunt create și percepute.

Tehnologiile digitale, cum ar fi software-ul de design grafic și tabletele grafice, au deschis noi posibilități pentru artiști. Acestea permit creația artistică digitală care poate varia de la ilustrații la animație și artă interactivă. Artiștii pot explora forme și medii noi, fără a folosi materiale tradiționale.

Impactul pe termen lung asupra evoluției culturii

Consumul de cultură s-a mutat în mare parte în mediul online, cu fluxul

de filme, muzică, cărți electronice. Acest lucru a schimbat obiceiurile de consum cultural și a pus presiune pe industriile tradiționale. În ansamblu, tehnologia a remodelat mediul artistic și cultural într-un mod semnificativ. Aceasta a adus cu sine o serie de oportunități și provocări, iar impactul său pe termen lung asupra culturii este în continuă evoluție, reflectând schimbările tehnologice și sociale în curs de desfășurare. În timp ce tehnologia continuă să evolueze și să influențeze lumea artei și culturii, există mai multe perspective interesante și provocatoare pentru viitor:

Arta și inteligența artificială (IA): una dintre direcțiile majore pentru viitor este intersecția dintre artă și IA. Algoritmi de învățare automată și rețele neurale sunt utilizați pentru a crea opere de artă, muzică și literatură. Artiștii și cercetătorii explorează cum IA poate fi o sursă de inspirație și colaborare în creația artistică. Complementaritatea dintre factorul uman și ML (Machine Learning) în domeniul artelor este un proces în curs de desfășurare prin care artiștii folosesc tehnologia pentru creația lor. ML ridică provocări legate de resurse, limbaj comun și competențe, artistul viitorului trebuie să aibă atât abilități tehnice, cât și artistice. (Ploin, Eynon, Hjorth, Osborne 2022: 6-7)

Realitate augmentată (RA) și realitate virtuală (RV): Dezvoltarea RA și RV continuă să ofere noi modalități de interacțiune cu arta și cultură. Expoziții de artă în RV și aplicații RA care aduc opere de artă la viață vor deveni tot mai populare.

Tehnologia va putea juca un rol important în extinderea accesibilității culturale la nivel global. Platformele digitale vor continua să ofere acces la opere de artă, texte și experiențe culturale pentru o audiență diversificată din întreaga lume. Artiștii media au platforme specializate pentru expunerea lucrărilor, precum și spații publice de artă mai generale și folosesc termeni specifici domeniului lor: artă AI, artă ML, artă digitală, artă media, artă conceptuală, artă algoritmică, artă computerizată. (Ploin, Eynon, Hjorth, Osborne 2022: 11)

Pe măsură ce tehnologia continuă să schimbe modul în care operele de artă sunt create, distribuite și consumate, vor apărea noi debateri etice și legale legate de drepturile de autor, falsificare, protecția datelor personale și alte aspecte legate de cultura digitală. Viitorul are nevoie de colaborări mai

strânse între artiști, cercetători, ingineri și tehnologi. Interdisciplinaritatea va juca un rol crucial în dezvoltarea inovațiilor tehnologice și artistice.

Într-o perspectivă futuristă se pot explora interacțiunile dintre arta creată de oameni și arta creată de mașini, iar această frontieră poate oferi noi perspective asupra creativității și a identității umane. Pe măsură ce tehnologia continuă să se dezvolte, este important ca artiștii să se concentreze pe modul în care aceasta poate îmbogăți și transforma cultura și arta, precum și să abordeze în mod responsabil provocările și implicațiile etice pe care le implică această evoluție continuă. Viitorul poate oferi oportunități și provocări complexe, iar modul în care navigăm în acest peisaj în continuă schimbare va defini lumea noastră culturală și artistică.

Bibliografie

Benjamin W. (1955, 1968, 2007), *Illuminations- essays and reflexions*, Schocken Books, New York.

Girão L.M., Santos M. C. (2019), *The historical relationship between artistic activities and technology development*, EPRS | European Parliamentary Research Service, Scientific Foresight Unit (STOA), PE 634.439, – May 2019 9)634439_EN. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/634439/EPRS_IDA\(201.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2019/634439/EPRS_IDA(201.pdf)

Hind A.M. (1923), *A history of engraving and etching*, Boston and New York, Houghton Mifflin Company.

Hockney D. (2001, 2006, 2007), *Știința Secretă - redescoperind tehnicile uitate ale vechilor maeștri*, București, Rao.

Needham J. (2004), *Science and Civilisation in China*, Volume 4, *Physics and Physical Technology*, Part I: Physics, Cambridge University Press.

Newman, G. E., Bloom P. (2011), *Art and Authenticity: The Importance of Originals in Judgments of Value*, Journal of Experimental Psychology: General. Advance online publication, doi: 10.1037/a0026035.

Ploin, A., Eynon, R., Hjorth I., Osborne, M.A. (2022), *AI and the Arts: How Machine Learning is Changing Artistic Work*, Report from the Creative Algorithmic Intelligence Research Project, Oxford Internet Institute, University of Oxford, UK, <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/reports/ai-the-arts/>.

Rhodes H. J. (1914), *The art of lithography*, London, Scott Greenwood and Son.

ECONOMIE

THE IMPORTANCE OF FINANCIAL- ACCOUNTING INFORMATION IN MAKING QUALITATIVE DECISIONS

Ludmila TIMOTIN

Free International University of Moldova (ULIM), Chisinau

Angela CÎȘLARU

Free International University of Moldova (ULIM), Chisinau

Abstract. *With the economic development of each entity, the primary role of qualitative, secure, and effective managerial decisions becomes imperative. Their efficiency is based on the reliability and relevance of the information provided by financial reporting for decision-making. Financial-accounting information is not just a reporting tool but an essential resource for making informed decisions and for the overall strategy of the organization. To be credible, the information must faithfully represent the transactions and other events it aims to represent or is reasonably expected to represent. Most financial information is subject to some risk of providing a less credible representation than it should. This is not due to bias but rather to the inherent difficulties in identifying the transactions and other events to be evaluated, or in designing and applying evaluation and presentation techniques that can convey messages corresponding to those transactions and events, where the economic substance prevails over the legal form. Analyzing these data helps formulate action plans based on concrete facts and adapt strategies according to the economic and financial context. Most managers bear responsibility for decisions made based on imperfect information about future events. A decision made based on erroneous information becomes an inefficient decision and can generate an undesirable margin of financial or even operational risk for both a specific department and the entity as a whole. From the above, we consider financial accounting information to be a decisive factor in decision-making. Additionally, the information in the entity's financial statements is provided for making operational, tactical, and even strategic decisions.*

Keywords. *Financial statements, economic-financial information, SWOT analysis, managerial decisions.*

The processes of reforming the economy of the Republic of Moldova, influenced by globalization and sustainable development, as well as the aspiration to adhere to the European Union Directives, International Accounting Standards, and International Financial Reporting Standards, have imposed new forms of entity management, which require the organization, analysis, evaluation, and forecasting of activity performance. In these conditions, ensuring efficient managerial decision-making relies significantly on the organization and development of accounting, which serves as an important tool in creating a market economy. The financial information provided by accounting, aimed at satisfying the needs of various categories of users, offers the possibility of making efficient management decisions for the future of the entity. (Bajerean 2016: 134)

Accounting information intended for the decision-making process includes facts, data, results, prepared for managers at different levels of management, which will meet different requirements than those presented to external users, forming in the process of continuous monitoring of the managed objects and summarizing the corresponding data, representing an integral part of economic information. Due to its content, special purpose, centers of occurrence, and use, accounting information is quite varied and is largely used in its initial form without significant additional selection and grouping. Moreover, the quality and timeliness of accounting information substantially affect the effectiveness and reliability of the entity's managerial system, as this information circulates through feedback channels between the managed object and the managerial system.

The considerable volume of accounting information does not always allow managers to fully understand its meaning, analyze it, and use it in their activities. In fulfilling their functional duties, they must operate with summarized and differently grouped information, based on current management needs. For forecasting and selecting the optimal decision variant, in addition to the indicated information, data obtained through special observations, timing, or additional calculations are necessary, as they are not present in the finished form in the accounting data system. (Bădicu 2020: 64)

During the collection and processing of economic-financial information, a multitude of accounting operations are carried out simultaneously for grouping, systematizing, and verifying the information. Starting with the initial processing operations of supporting documents, both the document itself and the accuracy and correctness of the economic-financial operation reflected in it are verified. The accountant responsible for the given sector uses multidimensional methods, so to speak, to reduce the risk of accounting, legal, mathematical, and even industry-specific errors. (Lazari 2015: 12) Let's illustrate. The area of accurate cost accounting is of great importance in managerial decision-making, as well as fiscal correctness both as a taxpayer and as an owner awaiting dividends. For the acceptance and accounting of a *primary document* confirming the costs of a product in the production section, the accountant verifies:

1. The correctness of the specific accounting methods regarding the acceptance (or non-acceptance) of the document and its grouping into the corresponding category of accounting elements, assuming a document that confirms a component category of the technological recipe and product costs in the production section.
2. The correct completion of the document itself by the responsible person, whether the head of the production section or the technologist responsible for production, to exclude discrepancies with the cost accounting method.
3. The recognition and confirmation of mathematical calculations in the supporting document prepared by the technologist, to exclude calculation errors.
4. The compliance with the technological recipe of the production process to avoid errors and subsequent corrections, which would require the valuable time of all responsible parties.

Subsequently, this document can be transmitted to the next stage of accounting, which is usually a digitized process. It is worth mentioning that the well-verified primary document exemplified above will pass to the next stage and will play an important role, along with other documents, in the accurate

and correct evaluation of the product's costs and will have its influence on the pre-tax profit.

Now, let's analyze the importance of the accuracy of *cumulative registers* and the *trial balance*, which form the basis of the financial Statements preparation process. They contribute to the success of reporting through the following:

- ✓ we can quickly generate all the information about the true financial situation of the entity;
- ✓ we can adjust the accounting elements in terms of the National Standards of Contability requirements;
- ✓ we can prevent accounting and tax errors during the preparation of financial reports.

Here we mention the importance of the *professionalism* of an accountant not only in preparing the trial balance but also in "reading" it and explaining it clearly and efficiently. We remind you that the trial balance is the document that easily allows the verification of accounting data, as well as the correlation of accounting accounts. Accounting errors will be minimized, thus reducing the risks of fines and penalties for the entity's owner. At a time when the normative provisions in the Republic of Moldova have undergone several changes over four years, it can be difficult to keep up with them. The trial balance is a reliable aid in these conditions.

To emphasize the importance of an accountant's *professionalism*, we remind you that the trial balance is generated by the software available to the accounting service. The computer will provide the mathematical correctness of the accounting documents, but logical, legal, and even fiscal errors remain the responsibility of the accountant preparing the reports.

Based on the above, we mention that making qualitative decisions requires an accurate and reliable accounting data base. The manager will have at their disposal the real picture of the economic-financial process, thus being able to:

- ✓ know how to proceed correctly and where to intervene in case of activity difficulties;
- ✓ find advantageous solutions in favor of the entity;

- ✓ avoid errors in forecasting activity indicators;
- ✓ know how to remedy some difficult situations in the supply, production, and sales process;
- ✓ consider the value of the entity's resources, the value of the personnel's time in all sectors;
- ✓ maintain a productive and pleasant atmosphere within the entity, eliminating stress and exceptional situations. (Albu 2003: 38)

In recent years, we have witnessed a series of normative changes that have significantly influenced the way companies manage their activities and prepare their financial statements. Referring to the current stage of the accounting process, we must mention the dynamics of recent normative changes, such as:

1. ***The amended provisions regarding tax rates in the HORECA sector and other fields.*** These changes have directly affected the profitability of companies in these sectors, requiring the recalculation of profit tax and adjustments in accounting. It is essential for businesses to closely monitor these changes and update their accounting policies in accordance with the new legal provisions (Report).
2. ***Allowing tax deductions for electricity consumption expenses.*** This measure has provided financial support to companies in the context of rising energy prices. However, the application of this deduction may vary depending on the specifics of each activity. It is important to properly document all electricity expenses and correctly apply the legal provisions to benefit from this deduction (Report).
3. ***The method of correcting the VEN12 Declaration from previous fiscal periods.*** Errors in tax declarations can have significant financial consequences. Therefore, it is crucial to understand the correction procedure to avoid penalties.
4. ***The method of recording equity.*** Changes to the accounting standard regarding equity have imposed new requirements on how this element

is recorded and reported. It is necessary to update information systems and accounting procedures to comply with the new provisions. (Ned-erița 2015: 32)

5. ***The procedure for recording cash through POS terminals.*** The introduction of POS terminals has improved control over collection operations and reduced the risk of errors. It is important to strictly follow the procedure for recording cash through POS terminals and to keep all supporting documents (Report).
6. ***The regulation of inventories in group 21*** of the Chart of Accounts. Changes to the regulation of inventories have influenced how they are evaluated and reported. It is necessary to review accounting policies regarding inventories and adapt to the new requirements.

The accounting service is focused on adapting to new accounting regulations, which poses a challenge for any company. Through careful planning and the implementation of appropriate measures, the accounting service can successfully cope with these changes and ensure the company's compliance with current legislation.

In this context, we also mention the difficult economic conditions faced by employers in surviving the pandemic and the war in Ukraine, which have caused greater fluctuations in the specialized accounting workforce, a decrease in sales revenues by 2 or 3 times, and a reduction in the standard of living and financial power of the population of the Republic of Moldova.

Since the objective of the general conclusion is to present a global situation of entity management, such a presentation can be found in the SWOT analysis. By periodically conducting SWOT analysis, entities can monitor the evolution of financial situations and adjust strategies according to internal and external changes. By integrating financial analyses with SWOT evaluations, managers can develop well-founded strategic plans. This ensures the alignment of financial resources with the entity's long-term objectives.

The SWOT analysis of the quality of accounting information is a valuable tool for assessing the strengths and weaknesses of the entity's accounting information system and for identifying opportunities and threats that may

affect the quality of managerial decisions. Thus, a well-conducted SWOT analysis contributes to increasing the stability and financial sustainability of the organization.

Strengths	Weaknesses
<ul style="list-style-type: none"> • Modern accounting information system: The use of advanced accounting software, integrated with other systems (ERP, CRM), allows for efficient data collection and processing. • Well-defined accounting procedures: There are clear and documented procedures for recording, classifying, and reporting transactions, ensuring data consistency and accuracy. • Qualified personnel: The accounting team possesses knowledge and experience in the field, ensuring the correct interpretation of financial information. • Accessibility to information: Accounting data is easily accessible to authorized users, facilitating timely decision-making. • Compliance with accounting standards: Financial information is prepared in accordance with applicable accounting standards (IFRS, SNC), ensuring comparability and credibility. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lack of system integration: There are unintegrated information systems, which can lead to data duplication and entry errors. • Manual procedures: Some accounting processes are still performed manually, which can increase the risk of errors and slow down the workflow. • Insufficient staff qualification: Some accounting staff may need additional training to cope with the increasing complexity of the business environment. • Lack of data analysis: Accounting data is collected and reported, but not deeply analyzed to identify trends and support decision-making. • Delays in transaction recording: There are delays in recording transactions, which can affect the accuracy of financial information at any given time.
Opportunities	Threats

<ul style="list-style-type: none"> · Implementation of new technologies: Technologies such as artificial intelligence, blockchain, and predictive analytics can significantly improve the quality and usefulness of accounting information. · Process automation: Automating repetitive tasks can reduce errors and free up staff time for higher-value activities. · Collaboration with external partners: Collaborating with suppliers, clients, and other stakeholders can improve information flow and decision quality. · Employee skills development: Investing in the development of employee skills can enhance their ability to analyze and interpret financial information. · Use of business intelligence tools: Business intelligence tools can help visualize and analyze data in a more intuitive way, facilitating decision-making. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legislative changes and regulations: Frequent changes in accounting legislation and regulations require costly adjustments to systems and procedures. • Cyber risks: Cyberattacks can compromise the security of accounting data and affect the company's reputation. • Human error: Human errors can lead to distortions in financial information and have negative consequences on decisions. • Economic instability: Economic fluctuations can affect the company's performance and make it difficult to interpret financial information. • Competition: Intense competition may force companies to adopt increasingly sophisticated technological solutions and accounting procedures
--	--

Figure 1. SWOT Analysis of the Quality of Accounting Information

Based on the SWOT analysis, organizations can develop strategies to improve the quality of accounting information and make better-informed decisions. There are several challenges that can affect the accuracy, relevance, and comparability of accounting information, such as:

1. Complexity of accounting regulations:

- ✓ *Frequent changes.* Accounting standards are constantly updated, requiring continuous adaptation from accountants.
- ✓ *Different interpretations.* Even for experienced accountants, the inter-

pretation of some standards can be subjective, leading to different results.

- ✓ *Increased complexity.* Standards are becoming increasingly complex, requiring specialized knowledge to be applied correctly.

2. Continuously evolving technologies:

- ✓ *Adapting to new systems.* Adopting new software and technologies can be costly and time-consuming to implement and use efficiently.
- ✓ *Data security.* The risk of cyberattacks increases with the digitization of accounting processes, endangering the confidentiality of information.
- ✓ *System integration.* Connecting different information systems can be complex and may lead to data synchronization errors. (Laşcu 2016: 10)

3. Human factor:

- ✓ *Data entry errors.* Even with automated systems, human errors can occur, affecting the accuracy of information.
- ✓ *Lack of qualification.* Accounting staff may not always have the necessary qualifications to handle the complexity of tasks.
- ✓ *Time pressures.* Tight deadlines can lead to rushing and, implicitly, an increased risk of errors.

4. Subjectivity in estimation:

- ✓ *Inventory valuation.* Determining the market value of inventories can be subjective, especially for goods with a long lifespan or rapidly changing technologies.
- ✓ *Asset impairment.* Evaluating the loss of value of assets is a complex process that requires value judgments.
- ✓ *Contingencies.* Evaluating the probability and financial impact of future events can be difficult.

5. Pressures for manipulation:

- ✓ *Management pressures.* In some cases, management may pressure accountants to present better financial results than the actual ones.
- ✓ *Accounting fraud.* In extreme cases, accounting fraud can occur, intentionally distorting financial information. (Bădicu 2020: 36)

To address these challenges, entities can implement the following measures:

- Investment in modern and secure information systems;
- Continuous training of accounting staff;
- Implementation of effective internal controls;
- Strict adherence to accounting standards;
- Promotion of an organizational culture based on integrity and transparency.

In conclusion, financial-accounting information is not just a reporting tool but an essential resource for making informed decisions and for the overall strategy of the organization. Analyzing this data helps formulate action plans based on concrete facts and adapt strategies according to the economic and financial context. The use of qualitative accounting information leads to the foundation of correct economic decisions, ensuring and conducting efficient activities in the current conditions of competitiveness and profitability. The success of an entity will depend on the quality of financial-accounting information and the faithful representation of the reality of an economic transaction, which influences the decisions of current and potential investors to make the best decisions that will bring them benefits and satisfy their current and future interests. Knowing and using relevant accounting information for the entity constitutes the fundamental raw material in making all managerial decisions.

Bibliography

Albu, Nadea, Stere, Mihai (2003), *Advanced Managerial Accounting*, Economic Publishing House, Bucharest.

Bădicu, Galina, Mihaila, Svetlana (2020), *Advanced Management Accounting*, ASEM, Chişinău.

Bajerean, Eudochia, Bajan, Maia (2016), *The significance of information provided by accounting in managerial decision-making*, in Conference “The Paradigm of Accounting and Auditing: National Realities, Regional and International Trends”, Chişinău: 134-137.

Laşcu, Ronela Manuela (2016), *The Informative Dimension of Accounting in the Decision-Making Process through the Use of Information Technology*, in *Materials of the XXI Congress of the Accounting Profession*, University of Arad, 8: 10-15.

Lazari, Liliana, Țurcanu, Ludmila (2015), *The Relevance of Accounting Information in the Decision-Making Process*, in *Annals of the ASEM Conference*: 12-18.

Nederița, Alexandru (2015), *Comments on the content and application of the main changes made in SNC “Equity and Liabilities”*, in *Contabilitatea, auditul și analiza economică între conformitate, schimbare și performanță: conf. șt. intern*: 32-34.

Report on the evaluation of tax facilities for the year 2023 (2023), <https://mf.gov.md/sites/default/files/Raport202023.docx>

Procesare computerizată/ design copertă: *Roman Mardare*

Editura PONTOS, str. 31 August 1989, nr. 98
MD-2004, Chişinău, Tel.: 022 23 22 18
editura.pontos@gmail.com

Această *Culegere de articole științifice* explorează segmenteAceastă *Culegere de articole științifice* oferă o perspectivă interdisciplinară asupra relației dintre om, natură și universul interior, subliniind armonia cosmică și dependența de resursele planetei. Lucrarea explorează conexiunile dintre individ și lumea din jur, evidențiind rolul cercetării științifice în progresul global. Cercetarea contribuie la îmbunătățirea vieții, utilizarea sustenabilă a resurselor și găsirea soluțiilor inovatoare pentru provocările contemporane. Schimbul internațional de cunoștințe și colaborarea interdisciplinară susțin dialogul global și avansarea în domenii cheie. Acest volum creează un spațiu de reflecție și contribuții relevante pentru înțelegerea dinamicii existenței umane.

This *Collection of scientific articles* aims to offer interested readers a fresh perspective on key aspects of cultural and intellectual heritage. The content brings together interdisciplinary approaches that explore the connection between the human being, the surrounding nature and the inner universe. The relationship between man and his environment emphasizes both the dependence of the planet's resources and the role of human integration into cosmic harmony. Through this prism, the work becomes a valuable tool for understanding the complex relationship between the individual and the world around him.

Ludmila Braniște

9789975728980